B Mayhew
E. 508
ADAMS 254.19

MANUDUCTIO
AD LOGICAM,
Sive
DIALECTICA
STUDIOSÆ JUVENTUTI
AD LOGICAM PRÆPARANDÆ,

Conscriptæ

A. R. P. PHILIPPO DU TRIEU
E SOCIETATE JESU,
In Collegio Aquicinctino Duaci Philosophiæ Professore primario.

Nunc denuò cum Annotationibus ad lo quædam difficiliora recusa.

Cui annectitur

TRACTATUS

Brevis & dilucidus de Demonstratione

Accessit insuper

CL. GASSENDI

Elegans Dissertatiuncula

De natura Demonstrationis, annotationibus quibusdam illustrata.

OXONIÆ,
Typis & Impensis *Guil. Hall*, Prostant venales apud *F. Oxlad*, & *S. Pocock*. Anno 1662.

Stephani C. Blyth Stud.
Coll. Harvard. Liber

ADAMS 254.19

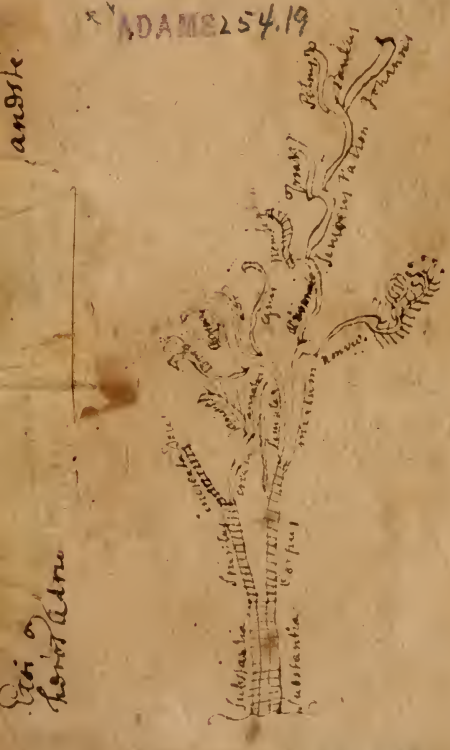

AUTOR
AD LECTOREM.

VIsum est iis quorum intererat, ipsique adeo venerandæ artium Facultati Florentissimæ Academiæ Duacensis, commodum fore, si studiosæ Juventuti ad Logicam præparandæ nova Dialectica scriberetur. In tanta talium librorum multitudine? inquies. Ita censuerunt, & iam causam finemque dixi. Etsi enim multi, qui Dialecticæ præcepta hactenus publico dederunt, recte & laudabiliter scripserint; adhunc tamen finem non omnino accommodate. Quidam sermonis cultum & dictionis elegantiam sectati, potius hanc artem ad oratoriam referentibus scripsêrunt, quam adolescentibus ad severiores disciplinas præparandis, quibus, omni verborum rejecta luxurie, Dialectica plane & nudè proponi amat. Alii, cum omnia omnino ad hanc disciplinam spectantia complecti vellent, multa necessaria prolixè sunt prosecuti, quæ Logicam jam ingressis & omni alia occupatione liberis, utiliter & opportunè proponuntur: iis vero, qui ante ascensum ad Logicam, per quotidiana, & continua ferè litterarum humaniorum exercitia, ut harum regionum mos ha-

bet. Dialecticam prælibant, prorsus intempestive Contra nonnulli brevitatis studiosi, definitiones regulas, præcepta Dialecticæ nimis Jejune & sine sufficienti explicatione proponunt, cum hic cibus suapte natura austerus inassuetis ingeniis etiam bene præmansus (experientia satis didicimus) ad accipiendum difficilis videatur. Alii denique omissis Aristotelis definitionibus ac regulis, in earum locum suas, hoc est suis verba conceptas suffecerunt, aut ex versione utrique Belgicæ Universitati peregrina desumpserunt: quas si adolescentes ediscent, ubi ad Academiam veniunt alias ex usitata Aristotelis versione memoriæ mandare duplicato labore compelluntur. Quibus ac similibus de causis factum eo ut in his provinciis complures Rhetoricæ Dialecticæque professores adolescentibus ad Logicam transmittendis, jam plures annos, omnibus relicti authoribus, hujus disciplinæ, quæ necessaria videbantur præcepta, dictanda sibi potius esse morem Academico judicarint. Hæc aliaque id genus scribendæ hujus Dialecticæ occasio fuerunt.

Porrò quam in ea methodum sequar, sic paucis accipe: Primò quod ad definitiones & regulas Aristotelis attinet, eas ex Argyropoli versione accipio quam Veneranda Artium Facultas Academia Ducensis commodis studiosæ Juventutis consulturo desiderans, in posterum Logicæ Auditoribus Duci prælegendam decrevit, ut qui hac Dialectica usuri sunt ad utramvis Belgii Universitatem se conferant, non cogantur mutare. Deinde quanta possum claritate definitiones, regulas, præcepta exponam subin

ſubinde etiam, cum neceſſarium viſum ſit, longiuſcule, nec facile dictionis alicujus huic arti propriæ, vel obſcurioris declarationem pætermitto, memor me tyronibus ſcribere, quibus niſi ſingulorum prope verborum vis & energia explicetur, mirum quam confuſos & indigeſtos rerum conceptus effingant animo. Declarationes autem illas quæſtiunculis interjectis elicio, tum ad majorem lucem, tum ad excitanda his velut aculeis adoleſcentum ingenia, ad quos fines hanc explicationis formam valere plurimum, etiam in ipſis Logicæ, Phyſicæque Auditoribus uſu probatum eſt. Ordinem Ariſtotelis ferè ſequor, niſi ſubinde inſtituti ratio, nethoduſque incipientibus accommodatior, quam ubique potiſſimum ſpecto, ab illo aliquantulum avocet. Quædam prudens omitto, quæ ab aliis opioſè traduntur, non inutilia illa quidem, ſed d præſens inſtitutum non neceſſaria. Cùm enim, t antea dixi, diſponendis ad Logicam adoleſcenbus omnia tradi non poſſint, delectus habendus ſt, eaque potius tradenda, quæ & minus ſpinoſa int, & magis neceſſaria. Hinc nihil dico de enunationibus Modalibus, Exponibilibus, de inventioe medii, & nonnullis aliis generis ejuſdem. Eanem ob cauſam interdum regulas aliquas diviſios, proprietates obſcuriores & minus utiles prærmitto: multo magis abſtineo à gravioribus & btilioribus quæſtionibus, quas ne leviter quidem tingo, probe ſciens quàm hoc præpoſterum, & ab nni probata methodo alienum ſit. Quis vir dous & prudens ferat adoleſcentibus nondum Logicam

gicam ingressis, de universalibus, de entibus rationis, de relationibus & aliis hujusmodi, difficillimas proponi quæstiones? Quid est hoc, nisi confundere ingenia, pervertere disciplinarum ordinem, fastigium ante fundamentum moliri? Adolescentes, si me audiant, dabunt operam, ut primum Dialecticæ præcepta probè intelligant, ac firmiter teneant, certi se nihil præclari unquam in superioribus disciplinis effecturos, nisi hoc instrumento tempestivè instructi ad eas accedant. Hæc habui, Lector, quæ de instituti mei ratione præmitterem.

INDEX

INDEX TITULORUM.

TRACTATUS I.

DE TERMINO SIMPLICI.

PARS I.

Quarundam vocum explicatio, quarum per totam ferè Dialecticam frequens est usus.

CAP. I. DE Terminorum varietate. pag. 2.

ART. I. *Definitio propositionis, sive Enuntiationis. ibid.* 2. *Definitio Termini.* 4. 3. *De Termino syncategorematico, categorematico, & mixto.* 5. 4. *De Termino simplici & complexo.* 6. 5. *De Termino concreto & abstracto.* 8. 6. *De Termino intrinsecè & extrinsecè denominante.* 9. 7. *De Termino connotativo & absoluto.* 10. 8. *De Termino denominativo & denominante.* 12. 9. *De Termino univoco & æquivoco.* 13. 10. *De Terminis comparatis.* 16

CAP. II. De varietate prædicationum: 17

ART. I. *Definitio prædicationis, tum de prædicatione propria & impropria, & hac duplici, causali & concomitativa. ibid.* 2. *De prædicatione ordinata & inordinata, & hâc varia.* 10. 3. *De prædicatione intrinseca, extrinseca, essentiali & accidentali in quid, & in quale.* 21. 4. *De prædic. necessaria, contingenti, impossibili.* 23.

PARS II.

De Universalibus.

CAP. I. De Univer. & individuo generatim. 24

ART. I. *Definitio universalis. ibid.* 2. *De individuo.* 28
CAP. II. De univer. quæ prædicantur in quid. 30
ART. I. *De linea prædicamentali. ibid. De genere.* 32. *De specie.* 33. 4. *De generalissimo, specialissimo & subalternis.* 35
CAP. III. De univer. quæ prædicantur in quale. 36.
ART. I. *De differentia. ibid.* 2. *De proprio.* 38. 3. *De accidente.* 40.

PARS III.

De categoriis seu prædicamentis.

CAP. I. De prædicamentis in generali. 41.
ART. I. *Quid sit Categoria, sive prædicamentum, & quotuplex.* 42. 2. *Quot modis aliquid ponatur in prædicamento.* 43. 3. *Quæ conditiones requirantur, ut terminus ponatur directè in prædicamento. ibid.*
CAP. II. De singulis prædicamentis in particulari. 44
ART. I. *De substantia.* 45. 2. *De quantitate.* 48. 3. *De Qualitate.* 51. 4. *De Ad Aliquid* 54. 5. *De Actione & passione.* 57. 6. *De reliquis prædicamentis.* 58.
CAP. III. De post prædicamentis. 60
ART. I. *De oppositis. ibid.* 2. *De modis prioris & simul.* 64
CAP. IV. De proprietatibus prædicamentorum. 68
ART. I. *Proprietates Substantiæ ibid.* 2. *Proprietate Quantitatis.* 68. 3. *Proprietates Qualitatis.* 69 4. *Proprietates Ad aliquid. ibid.* 5. *Proprietate Actionis & passionis.* 70

TRACTATUS II.

DE ENUNTIATIONE.

PARS I.

De Enunciationis structura, varietate, proprietatibus.

CAP. I. DE partibus Enunciationis. 71
ART. I. *De nomine, ibid.* 2. *De verbo.* 73
CAP. II. De ipsa Enunciatione, ejusque variet. 74

ART

TITULORUM.

ART. I. *De Oratione, duabus ejus speciebus, imperfecta & perfecta, & hac multiplici, ibid.* 2. *De enunciatione, ejusque divisione ac subdivisione.* 75.
CAP. III. De quibusdam enunciationis proprietatibus. 78.
ART. I. *Quid & quotuplices sint oppositæ. ib.* 2. *Leges subalternarum & oppositarum.* 80. 3. *De Æquipollentia.* 82.

PARS *II.*

De definiendi dividendique ratione.

CAP. I. De definitione. 84.
ART. I. *Quid & quotuplex sit definitio.* *ibid.*
2. *Quæ sint leges definitionis.* 88
CAP. II. De divisione. 88
ART. I. *Quid & quotuplex divisio.* *ibid.*
2. *Quæ sint leges divisionis.* 89.

PARS *III.*

De suppositione.

CAP. I. De generibus suppositionum. 91.
ART. I. *Quid & quotuplex suppositio. ib.* 2. *De suppositione materiali.* 92. 3. *De suppositione simplici.* 93.
4. *De suppositione personali.* 94.
CAP. II. De speciebus suppositionum. 95.
ART. I. *De suppositione universali seu distributiva.* *ibid*
2. *De suppositione copulata.* 97. 3. *De suppositione determinata.* 98. 4. *De suppositione confusa.* *ibid.*

TRACTATUS. *III.*

DE SYLLOGISMO.

PARS *I.*

De principiis internis syllogismi.

CAP. I. De principiis materialibus syllogismi. 100
ART. I. *Quid sit argumentatio, & quæ ejus partes. ib.*
2. *Quotuplex sit argumentatio.* 101.
3. *Quid sit syllogismus.* 103. 4. *Quot termini & enunciationes in syllogis.* *ibid.*

INDEX.

CAP. II. De principiis formalibus syllogismi. 106.
ART. I. *De figura & modo, eorumque var. generatim.* 106. 2. *Modi primæ figuræ cum exemplis syllog.* 108. 3. *Modi secundæ figuræ cum exemplis syllog.* 110. 4. *Modi tertiæ figuræ cum exemplis syllogis.* *ibid.*

PARS II.

De principiis externis Syllogismi.

CAP. I. De principiis dirigentibus. 111
ART. I. *Quot & quæ sint princip. dirig. syllog.* 112. 2. *Regulæ generales syllogismorum.* 113. 3. *Regulæ speciales primæ figuræ.* 115. 4. *Regulæ speciales secundæ figuræ.* 116. 5. *Regulæ speciales tertiæ figuræ.* 117.
CAP. II. De principiis perficientibus syllog. 117.
ART. I. *De conversione propositionum.* 118. 2. *De divisione syllog. in perfect. & imperfectum* 119. 3. *De reductione ostensiva syllog. imperfecti ad perfectum.* 120. 4. *De syllog. expositorio & reductione per expositionem.* 122. 5. *De reductione per impossibile.* 124.
CAP. III. De speciebus argum. non syllogisticæ. 127.
ART. I. *De Enthymemate. ibid.* 2. *De Inductione.* 128. 3. *De exemplo.* 129. 4. *De Sorite sive coacervatione. ib.*

TRACTATUS IV.

DE LOCIS.

PARS I.

De locis Dialecticis.

CAP. I. QUædam præambula ad locos Dialecticos. 130
ART. I. *Divisio syllogismi in demonstrativum, Dialecticum, litigiosum & pseudographum.* *ibid.* 2. *Quando argumentatio non syllogistica & materialis censeatur bona.* 132. 3. *Quid locus, & quotuplex, & quot modis ab eo argumentemur.* 134.
CAP. II. De locis internis. 135.
ART. I. *Locus à definitione. ibid.* 2. *Locus à genere ad speciem.* 136. 3. *Locus à specie ad genus.* 137. 4. Lo-

cus à toto in modo. 138. *5. Locus à toto integrali. ibid. 6. Locus à causa materiali.* 139. *7. Locus à causa formali.* 140. *8. Locus ab inesse ad denominare.* 141. *9. Locus ab efficiente.* 142. *10. Locus à potentia ad actum.* 143. *11. Locus à causa finali. ibid. 12. Locus ab oppositione.* 144. *13. Locus à generatione, corruptione, & usu.* 145. *14. Locus ab antecedente & consequente.* 146. *15. Locus à communiter accidentibus.* 147.

CAP. III. De locis externis. 167.

ART. I. *Locus ab authoritate. ibid. 2. Locus à simili & pari. ibid. 3. Locus à majori & minori.* 148. *4. Locus à comparatione.* 149. *5. Locus à repugnantibus. ibid. 6. Locus ab oppositis. ibid.*

CAP. IV. De locis mediis. 151.

ART. I. *Locus à conjugatis & casibus. ibid. 2. Locus à divisione.* 152.

PARS II.

De locis sophisticis.

CAP. I. De fallaciis in dictione. 153.

ART. I. *Quot sint meræ sophisticæ. ibid. 2. De fallacia in communi, ejusque divisione.* 154. *3. De fallacia Æquivocationis, Amphiboliæ & Accentus: ibid. 4. De fallacia compositionis & divisionis.* 155. *5. De fallacia figuræ dictionis.* 156.

CAP. II. De fallaciis extra dictionem. 157.

ART. I. *De fallacia accidentis. ibid. 2. De fallacia dicti secundum quid & dicti simpliciter.* 158. *3. De fallacia ignorationis Elenchi.* 159. *4. De fallacia petitionis principii. ibid. 5. De fallacia consequentis. ibid. 6. De fallacia non causæ ut causæ.* 160. *7. De fallacia plurium interrogationum ut unius. ibid.*

TRAC-

TRACTATUS

brevis de Demonſtratione.

CAP. I. DE naturâ Demonſtrationis & ſcientia Pag. 1

CAP. II. De neceſſitate ejuſque gradibus. (

CAP. III. De præcognitionibus & quæſtionibus. 1

CAP. IV. De variis demonſtrationis diviſionibus. 1

Demonſtratio ὅτι. N. 2.

διότι. 3. 1

Univerſalis. 4. 1

Affirmativa. 5. ibi

Oſtenſiva. 6. 1

Ducens ad impoſſibile. ibid. ibi

CAP. V. De affectionibus ſeu potentiis demonſtrationis: 2

Regreſſus, & Circulus. pag. 21, 2

Convertibilitas. 2

Manuductio ad Logicam,
Sive

DIALECTICA

STUDIOSÆ IUVENTUTI
AD LOGICAM PRÆPARANDÆ.

LIBRI DIVISIO.

Hoc Dialecticæ opusculum quadruplici tractatu complectemur: Primus erit de termino simplici. Secundus de enuntiatione. Tertius de syllogismo. Quartus de locis dialecticis & sophisticis.

TRACTATUS PRIMUS
De Termino simplici.

PRimus hic Tractatus dividetur in tres partes. Prima pars continebit quarundam vocum explicationem, quarum per totam Dialecticam frequentior est usus. Secunda aget de universalibus, eritque compendium introductionis Porphyrianæ. Tertia Categorias explicabit, & in summam rediget ea, quæ Aristoteles in Prædicamentis tradit.

TRACTATUS PRIMI PARS PRIMA.

Quarundam vocum explicatio, quarum per totam fere Dialecticam frequens est usus.

Dividemus hanc partem in duo capita. In primo agetur de terminorum, qui apud Dialecticos maxime in usu sunt, varietate. In posteriori de varietate prædicationum.

CAPUT I.

De Terminorum varietate.

Quatuor in hoc capite traduntur. Primum definitio propositionis, & declaratio partium ejus. Secundum definitio termini. Tertium varia termini divisio & subdivisio. Quartum singulorum membrorum explicatio. Finis est, ut tyronibus ad sequentia via sternatur, qui defectu cognitionis eorum, quæ hic proponuntur, hærere solent ad singula.

ARTICULUS. I.

Definitio Propositionis sive Enunciationis.

Arist. l. 1. priorũ c. 1. Propositio sive Enunciatio est alicujus de aliquo affirmativa negativave oratio: ut, *Homo est Animal*, *Aristoteles est Philosophus*.

Q. 1. Quot & quæ in propositione reperiuntur?

R. Tria, nempe subjectum, prædicatum, & copula: ut, *Homo est animal*, ubi subjectum est *homo*, prædicatum *animal*, copula verbum substantivum *est*.

Subjectum est id, quod ordine constructionis præcedit verbum: ut in dicta propositione, *homo animal*, subjectum est *homo*, quia præcedit verbum substantivum *est*, non solum pronunciatione, sed etiam constructione

ſtructione. Hic vero, *ardua eſt advirtutem via*, ſubjectum
eſt *via ad virtutem*, quia licet pronunciatione & ſitu ſe-
quatur copulam, præcedit tamen conſtructione & ſenſu.

Prædicatum eſt id, quod ratione conſtructionis
ſequitur verbum: ut in iſta eadem propoſitione, *homo*
ſt animal, prædicatum eſt *animal*, quia ſequitur verbum
ſt, non tantum pronunciatione, ſed etiam conſtructione.
bi autem, *ardua eſt ad virtutem via*, prædicatum eſt *ar-*
lua, quia licet ſitu præcedat verbum, ſequitur tamen
enſu.

Copula eſt verbum conjungens prædicatum
um ſubjecto: ut in prædictis propoſitionibus verbum
ibſtantiuum *eſt*.

Q 3. An illa tria ſemper ponantur in propoſi-
one? R. Semper ponuntur explicite vel implici-
:. † Explicite ponuntur, quando aliquid ordine con-
ructionis poſt verbum in nominativo ponitur, *ut*
t allatis exemplis. † Implicite ponuntur, quando
hil ordine conſtructionis poſt verbum in nomi-
ativo ponitur: ut hic, *Deus eſt, Johannes ſtudet, Petrus*
at Deum. Dixi *in nominativo*, quia ſi poſt uerbum ali-
uid ponatur in alio caſu, non propterea in tali propo-
ione prædicatum explicite ponitur: ut ibi, *Petrus orat*
eum; prædicatum enim ſemper debet in caſu convenire
m ſubjecto. In talibus propoſitionibus verbum conti-
et in ſe copulam & prædicatum: unde ut illa duo diſtin-
e appareant, reſolvendum eſt verbum in participium, &
rbum ſubſtantiuum hoc modo, *Deus eſt exiſtens. Joan-*
s eſt ſtudens, Petrus eſt orans Deum.

ANNOTATIO.

Propoſitio apud Ciceronem non ſignificat quamlibet enun-
tionem, ſed tantum eam quæ in ſyllogiſmo primas tenet:
is tamen jam obtinuit, ut pro qualibet enuntiatione etiam
ita extra ſyllogiſmum uſurpetur, forte quia qualibet enun-
tiatio

ciatio apta est primas tenere in aliquo syllogismo. Definivimus autem hic propositionem ante terminorum simplicium explicationem, licet ordine naturæ deberet illis postponi, quia ad intelligendam termini definitionem, & quæ in hoc tractatu dicentur, aliqua propositionis cognitio est necessaria.

ARTICULUS II.

Definitio Termini.

Arist. li. 1. priorũ c. 1. TErminus est, in quem resoluitur propositio ut prædicatum, & de quo ic prædicatur: ut. *Homo* & *Animal.* Id est. prædicatun vel subiectum propositionis sunt id, in quod ipsa propo sitio resoluitur. Itaque in omni propositione sun duo termini, scilicet prædicatum & subjectum ut in hac. *homo est animal,* termini sunt *homo* & *animal.*

Q. 1. Quare subjectum & prædicatum vocar tur termini? R. Quia sunt extrema propositioni quibus tota propositio concluditur: extrema eni cujusque rei vocari solent ejus termini, ut in linea pr mum & ultimum punctum vocantur termini lineæ. Hir copula non est terminus, quia non est extremum propo sitionis, sed inter extrema ponitur.

Q. 2. Utrum ergo voces extra enunciationer positæ non sunt termini? R. Propriè non esse quia quando sunt extra propositionem, non sunt extr ma positionis, quæ ipsam terminant. Vocari tame solent passim termini, etiam quando extra enunci tionem ponuntur, maxime si sint simplices, quia sa tem aptæ sunt obtinere in propositione locum extrem rum.

ANNOTATIO I.

Quidam hunc loquendi modum reprehendunt, sed frust contra communem usum pugnatur, quem penes arbitriu est, & jus, & norma loquendi; maxime cum ille usus t

tio

ione non careat. Sicut enim aqud Grammaticos conjunctiones vocantur conjunctiones, etiam quando non ponuntur in oratione, & nullas ejus partes conjungunt, quia saltem ex vi significationis sua aptæ sunt conjungere partes orationis: sic etiam aqud Dialecticos voces dici possunt termini, quando extra enunciationem constitutæ nihil terminant, quia saltem ex vi significationis suæ aptæ sunt propositionem terminare.

ANNOTATIO II.

Agitur hic tantum de propositione & termino vocali more dialectico. Itaque non est, quod de propositione & termino mentali tyrones laborent. De scriptura res est facilis, cum nihil aliud sit, quam scriptura propositionem aliquam vel terminum vocalem exprimens.

ARTICULUS III.

De termino syncategorematico, categorematico, & mixto.

DIviditur primo terminus in syncategorematicum, categorematicum, & mixtum.

Terminus Syncategorematicus, est vox, quæ per se nihil significat: aliis tamen juncta illis certum significandi modum tribuit: ut, *omnis*, *nullus*, *inam*, *apud*, &c.

Terminus Categorematicus est vox, quæ per se aliquid significat, nec ullum includit syncategorema: , *homo*, *animal*, *album*.

Terminus Mixtus est, qui categorema & syncategorema includit: ut, *nemo*; continet enim significationem harum duarum vocum, *nullus homo*. Item, *nusquam*, est, *nullo loco*: *semper*, id est, *omni tempore*.

Inter syncategoremata quædam sunt, quæ vulgo dicuntur signa, quia significant & ostendunt, an ter, cui adjunguntur, sumatur universaliter, an particulariter: ut, *omnis*, *nullus*, *aliquis*, &c. Illorum signo-

rum aliqua sunt universalia: ut, *omnis*, *quilibet nullus*. Alia particularia: ut, *aliquis*, *quidam*, &c. Rursum quædam affirmativa: ut, *omnis*, *aliquis*, &c. Alia negativa: ut, *nullus*, *non*, &c.

Adverte syncategoremata proprie non posse vocari terminos: quia per se non possunt esse subjectum aut prædicatum alicujus propositionis, sed tantum subjectio vel prædicato junguntur, cum non sint significativa, sed consignativa. Itaque deinceps de termino tantum categorematico agetur.

ANNOTATIO.

Categorema proprie est vox, quæ de aliquo vel aliquibus dico potest. ut, homo, animal, homines, *&c. Syncategorema est vox, quæ de aliquo vel aliquibus dici non potest: ut* docte, sapienter, omnis, *&c. Tales sunt omnes casus obliqui, adverbia, præpositiones, conjunctiones. Præcipue tamen ea vocantur syncategoremata, quæ à nullo categoremate derivantur: ut*, omnis, nullus, ad, apud, *&c. Illa vero quæ derivantur ab aliquo categoremate, ad categoremata reduci non raro solent: ut*, hominis, docte, sapienter, *&c. Quam loquendi rationem in articulo secuti sumus. Hoc visum est paucis annotare: quia de hac re Dialectici admodum varie loquuntur. Ex hac doctrina potest Logicus talem formare Regulam, quod in Terminis Syncategorematicis intelligendis non sit immorandum: eo quod illi non possint per se intelligi; sed operam esse ponendam in eo, ut termini categorematici alicujus textus explicandi prius penetrentur.*

ARTICULUS IV.

De termino simplici & complexo.

Dividitur secundo terminus in simplicem & complexum.

Terminus aliquis dicitur simplex tripliciter 1. Voce

Voce tantum. 2. Significatione tantum. 3. Voce & significatione simul.

Terminus simplex voce tantum, est unica dictio pluribus æquivalens : ut, *nemo*, æquivalet his duabus, *nullus homo.*

Terminus simplex significatione tantum est, qui componitur quidem ex pluribus dictionibus, sed quæ significatione uni æquivalent : ut, *corpus animatum, quantitas continua, disciplinæ capax.* Nam Dialectici interdum utuntur duabus vocibus loco unius, propter penuriam vocum simplicium, quæ proinde apud ipsos tam simplices habeantur, quam si essent unica dictio.

Terminus simplex voce & significatione simul, est una dictio simplicis significationis, ut, *homo.*

Totidem modis terminus aliquis dicitur complexus, ve compositus.

Complexus voce tantum idem est, quod simplex significatione tantum : ut, *corpus animatum.*

Complexus significatione tantum idem est, quod simplex voce tantum : ut, *nemo.*

Complexus voce & significatione simul, qui componitur ex pluribus dictionibus, habentibus etiam compositam significationem : ut, *homo albus.*

Q. Quis terminus à Dialecticis absolutè vocatur mplex? R. Qui est simplex significatione, sive sit iam simplex voce, sive non. Dialectici enim præcie spectant significationem. Itaque terminus simplex solute hic dicendus est, vox aliqua habens simplicem nificationem : ut, *homo, corpus animatum.* De illo itum in hoc tractatu agitur; nam complexus, qui est itio, ad secundum pertinet.

ANNOTATIO.

Similiter absolute Complexus Terminus vocatur à Dia-

lecticis, qui est complexæ significationis: cujus varia exempla sequuntur in sequentibus articulis. Hinc autem Logicus discet, quod Terminus Complexus sit distinguendus, cum propter complexam suam significationem possit simul verum & falsum in propositione sensum efficere.

ARTICULUS. V.

De termino concreto & abstracto.

Dividitur tertio terminus generatim sumptus in concretum & abstractum.

Terminus Concretus est, qui formam & subjectum significat; ut, *album:* nam hæc dictio significat albedinem, quæ est forma, & rem præditam albedine, quæ dicitur subjectum albedinis. Si enim significationem hujus vocis, *album*, reddere integre volueris, dices, *res habent albedinem.*

Q. 1. Quid hic vocatur forma? R. Forma hic est omne illud, quod alteri aliquam denominationem seu appellationem tribuit: ut, *albedo*, respectu lactis est forma, quia tribuit ipsi denominationem *albi visio*, seu actus videndi, qui est in oculo, est forma tum respectu oculi, quia tribuit illi denominationem *videntis* tum respectu parietis vel alterius objecti, quia tribuit illi denominationem *visi*, vel *rei visæ.*

Q. 2. Quid vero hic vocatur subjectum? R. Subjectum hic est omne illud, quod ab altero aliquam denominationem seu appellationem suscipit ut, *lac*, respectu albedinis, quia ab illa suscipit denominationem *albi: oculus*, respectu visionis, quia ab illa suscipit denominationem *videntis.* Item *paries*, respectu ejusdem visionis, quia ab illa denominatur *visus*, seu *res visa.*

Notandum vero subjectum hic descriptum vocari subjectum denominationis, sive etiam sit subjectum inhæsionis, sive non. Quid autem sit subjectum inhæsionis

ionis, patebit p. 3. hujus tractatus c. 2. a. i. ubi dicetur, quid sit esse in subjecto inhæsionis. Subjectum denominationis explicabitur artic. sequenti.

Terminus Abstractus est, qui significat solam formam, non autem subjectum: ut ista vox, *albedo*: tantum enim significat albedinem, quæ est forma, non autem rem affectam albedine, quæ est subjectum.

ANNOTATIO.

De concretis substantivis non sint tyrones solliciti, quia eorum cognitio neque hoc loco tradi commode potest, neque ad rationis institutum necessaria. Satis superque est, si generatim intelligant, omnia nomina substantiva usitata esse concreta: ut, Joannes, homo, equus, animal, arbor, *&c. Abstracta vero illis respondentia fingenda esse: ut à Joanne finitur* Joneitas, *sicut Cicero à Lentulo finxit* Lentuleitas, *ab homine* humanitas, *& ab equo* equinitas, *ab animali* animalitas, *&c. Ex hujus articuli doctrina licebit discere, quid sit Materialiter, item Formaliter aut Concretè sumi terminum.*

ARTICULUS VI.

De termino intrinsece & extrinsece denominante.

SUbdividitur terminus concretus in terminum denominantem intrinsece, & denominantem extrinsece.

Terminus Concretus denominans intrinsece est, qui tribuitur ei, in quo est forma per ipsum significata: ut, *album*: nam iste terminus tribuitur lacti, nivi, ligno, cygno, &c. in quibus est forma per ipsum significata, nempe albedo.

Terminus Concretus extrinsece denominans est, qui tribuitur ei, in quo non est forma per ipsum significata: ut, *videri*, vel, *visum esse*. Nam iste terminus

minus tribuitur parieti, in quo non est forma per ipsum significata, scilicet visio: hæc enim est in oculo, non pariete, vel quavis alia re visa. Talia sunt omnia verba & participia passiva significantia actiones animæ: ut, *audiri, intelligi, amari, desiderari; auditum, intellectum, amatum, desideratum.* Nam, ut ex uno colligas cætera, dicitur amari pecunia, cum tamen amor non sit in pecunia, sed in animo illam amantis. Item pleraque verba & participia activa significantia alias actiones: ut, *illuminans, calefaciens*, &c. dicitur verbi gratia, Sol illuminans, cum tamen illuminatio non sit in Sole, sed in aere. Verum ista hoc loco enucleatius tradi nec debent, nec possunt.

ANNOTATIO.

Ex hac doctrina licebit cavere multas Fallacias, quæ committi solent per extrinsece denominantes terminos.

ARTICULUS VII.

De termino connotativo & absoluto.

Dividitur quarto terminus generaliter acceptus in connotativum & absolutum.

Terminus Connotativus est, qui significat formam adiacentem: ut, *album, coloratum, dulce*, &c.

Q. 1. Quid est significare formam quasi adiacentem? R. Est significare adjective. Itaque sola adjectiva sunt connotativa; ut exempla jam adducta, vel quæ significant per modum adjectivorum: ut, *dominus, servus, pater, filius*, &c.

Q. 2. Quotuplex significatum habet terminus connotativus? R. Duplex, materiale & formale. Significatum materiale est subjectum formæ nomine connotativo expressæ. Significatum formale est forma nomine connotativo expressa: ut hic terminus, *album*, ut antea dictum est, significat duo, scilicet subjectum, quod res habeas albedinem, nempe lac vel paries,

ries, & formam, quæ est albedo. Res habens albedinem, mirum lac vel paries, est significatum materiale, albedo ero significatum formale.

Q. 3. An terminus connotativus eodem modo gnificet suum significatum materiale & formale? . Non eodem modo, nam materiale significatum gnificatur in recto, formale autem in obliquo. lud vero dicitur significari in recto, quod in explicatione termini significantis ponitur in nomiativo casu. Illud dicitur significari in obliquo, uod in explicatione termini significantis ponitur i casu obliquo: ut si velis explicare significationem ujus termini connotativi, *album*, dices, *album est res haens albedinem*, vel *affecta albedine*, nimirum lac, vel pes vel nix, &c. Ubi *res*, quæ est subjectum albedinis, onitur in nominativo; *albedo* autem, quæ est forma, potur in obliquo, videlicet in accusativo, vel ablativo. In em redibit, si ad explicandam illam differentiam dicas, explicatione termini connotativi significatum materia-, vel potius nomen quo illud exprimitur, cum nomine onnotativo facere concordantiam, & ideo semper in casu im illo convenire: formam vero; vel potius nomen, io illa exprimitur, minime, ut patet ex declaratione periori.

Q. 4. Quid est igitur connotare, & quid conotatum? R. Colligitur utrumque ex jam dictis. onnotare enim est præter id, quod in recto significatur, simul aliquid in obliquo importare. Conotatum vero est id, quod significatur in obliquo, pra id, quod importatur in recto: v. g. ille terminus, *pater*, dicitur connotare filium, & filius dicitur esse ius connotatum. Si enim quæratur, quid sit pater, dicer, *est is, qui genuit filium.* Ubi vides aliquid significari recto, nempe eum, qui genuit, & præter illum significari filium, sed in obliquo.

Ter-

Terminus Absolutus est, qui non significat formam adiacentem, id est, non adjectivè: ut, *albedo, lapis, homo, animal*, &c.

ANNOTATIO.

Ex hac doctrina discitur, quid sit terminum sumi Connotativè vel Absolutè.

ARTICULUS VIII.

De termino denominativo & denominante.

DIviditur quinto terminus in denominantem & denominativum.

Terminus Denominativus idem est, quod connotativus. Hujus itaque definitio ex superiori articulo reperiatur.

Terminus Denominans est abstractum respondens termino denominativo seu connotativo: ut, *album*, est denominativum, *albedo*, denominans.

Denominativum est triplex, voce tantum, significatione tantum, voce & significatione simul.

Denominativum voce tantum est, quod cum aliquo abstracto convenit initio dictionis, sed ab eo differt formali significatione: ut, *somnolentus*, respectu hujus abstracti, *somnus*: nam *somnus* significat quietem naturalem, *somnolentus* autem significat vitium.

Denominativum significatione tantum est, quod cum aliquo abstracto convenit tantum significatione, non voce: ut, *probus*, respectu hujus nominis, *virtus*.

Denominativum voce & significatione simul est, quod cum aliquo abstracto convenit significatione & initio dictionis, sed finali terminatione distinguitur: ut, *album*, respectu hujus abstracti, *albedo*.

Hoc solum definitur ab Aristotele in Anteprædicamentis his verbis:

De-

riſt. in ategc.c.1. Denominativa ſunt, quæ ab aliquo nominis appellationem habent ſolo differentia caſu: *Ab aliquo*, ſcilicet abſtracto: *Solo differentia casu*, id eſt, finali terminatione diſcrepantia. *Nominis appellationem habent*, id eſt, derivantur.

Denominativo & denominanti reſpondet denominatum. eſt autem denominatum ſubjectum formæ, de quo ox denominativa accidentaliter dicitur; ut, *corvus* eſt enominatum *nigri*, *cygnus albi*. Nigredo denominativum *igri*.

ARTICULUS IX.

De termino univoco & æquivoco.

Dividitur ſexto terminus generaliter acceptus in Univocum & Æquivocum.

Terminus Univocus eſt, qui pluribus tribuitur i eadem ſignificatione: ut ille terminus, *homo*, comratione Joannis & Petri: Illis enim in eadem ſignificaone tribuitur.

Q. 1. Unde cognoſci poteſt aliquem terminum uribus tribui in eadem ſignificatione? R. Si ei mper in mente reſpondeat idem conceptus, id eſt, ejus ſignificatum eodem ſemper modo concipiamus: v. dum *homo* tribuitur Joanni & Petro, idem conceptus mente formatur, & eodem modo ſignificatum illius vos concipitur.

Q. 2. Unde vero cognoſcitur eundem ſemper onceptum termino reſpondere: ſeu ejus ſignificaim eodem ſemper modo concipi? Si eadem exicatio ſemper illi poſſit accommodari: v. g. *homo*, im tribuitur Joanni, Petro, Paulo, &c. ſemper exicatur per *animal rationale*, cum Joannes ſit homo, ia eſt animal rationale, & Petrus etiam ſit homo, quia animal rationale, &c. Hoc autem ſemper accidit, ando nomen imponitur pluribus propter eandem rationem

tionem in illis inventam, & expressam ipso nomine, ut patet per exemplum adductum.

Terminus univocus dicitur à Dialecticis univocum univocans, hoc enim idem est ac nomen commune, quod pluribus in eadem significatione tribuitur.

Huic respondent univoca univocata, quæ sunt ipsæ res plures, quibus aliquod nomen in eadem significatione tribuitur: ut, *Joannes* & *Petrus*, respectu nominis, *homo*.

Hæc solum in anteprædicamentis ab Aristotele definiuntur his verbis:

Arist. in Categ. c. 2. Univoca dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ nomini accommodata eadem est: Id est, sunt entia plura quibus tribuitur idem nomen, ita ut definitio seu explicatio nominis semper etiam maneat eadem.

Terminus Æquivocus est, qui pluribus tribuitur in diversa significatione, ut nomen *canis*, comparatione canis domestici, & constellationis, quæ illo etiam nomine appellatur: *gallus*, respectu galli galli nacei, & hominis Galli: *homo*, respectu hominis vere & picti.

Q. 3. Unde potest cognosci aliquem terminum tribui pluribus in diversa significatione? R. Ex significatis contrariis, videlicet, si ei respondeat in mente varius conceptus, id est, si ejus significata vario modo concipiantur, quod fit, quando diversæ explicationes uni termino debent adhiberi, ut si tribuas illud nomen *canis* animali domestico & constellationi, non formabis utrobique eundem conceptum, sed varie significatum illius vocis concipies, & diversas ejus explicationes adferes. Nam si explices illum terminum, dum tribuitur animali domestico, dices, canem esse animal latrans: si vero eundem explices, dum tribuitur constellationi, dices canem esse seriem aliquot stellarum. Similiter, *homo*, dum rationale

ationale : dum vero tribuitur homini picto , explicatur ſſe figura & imago hominis , &c. Et ratio eſt , quia il-ud nomen imponitur illis pluribus propter diverſas ra-iones.

Terminus Æquivocus dividitur in æquivocum urè, & analogum.

Terminus Æquivocus Purè eſt ; qui plura æque rimo ſignificat : ut , *canis* , reſpectu canis domeſtici : cœleſtis : *gallus* , reſpectu galli gallinacei , & hominis alli.

Terminus Analogus eſt, qui plura non æque pri-io ſignificat , ſed unum primario , alterum ſecun-ario : ut *homo* reſpectu hominis veri & picti ; iſta enim ox , *homo* , primario & proprie ſignificat hominem ve-im ; ſecundario autem & improprie hominem pictum.

Terminus æquivocus à Dialecticis dicitur æqui-ocum æquivocans : hoc enim idem eſt ac nomen ommune , quod pluribus in diverſa ſignificatione tribui-r.

Huic reſpondent æquivoca æquivocata ; quæ nt ipſæ res plures quibus aliquod nomen in di-erſa ſignificatione tribuitur ; ut, *canis domeſticus cæleſtis*, reſpectu nominis , *canis : gallus gallinaceus & illus homo* , reſpectu nominis , *gallus*.

Hæc definiuntur ab Ariſtotele in Anteprædicamentis ; verbis :

ariſt. in teg. c. 1. Æquivoca ſunt, quorum nomen ſolum commune eſt, ratio vero ſubſtantiæ nomi-accommodata diverſa. Id eſt , ſunt entia plura , ibus tribuitur idem nomen, ſed ita ut definitio & expli-io nominis ſit diverſa. Quod ſi illæ res plures , æque mo ſignificentur , dicuntur ſimpliciter æquivocata , ulia ſunt duo exempla jam propoſita : ſi vero una ſigni-tur primario , altera ſecundario , dicuntur analogata : *homo verus & pictus* , reſpectu nominis , *homo*.

ANNO-

ANNOTATIO.

Variæ sunt æquivocorum jam explicatorum subdivisione apud Philosophos, sed illæ Dialecticæ tyroni, & ad institutum nostrum nullo modo sunt necessariæ: Ideo illas prætermittendas judicamus. Scimus etiam univoca & æquivoca in Antepræd icamentis ab Aristotele strictius sumi, quam nos hic ea sumpserimus; scilicet pro iis, quibus idem nomen in eadem vel diversa significatione essentialiter tribuitur. Sed cum illa restrictio ad finem nostrum non conducat, ipsius Aristotelis definitiones generalius, ut optimè possunt, interpretati sumus. Hinc discimus cautè discernendum esse, num Terminus aliquis conveniat multis univocè an æquivocè, ad cavendas fallacias Tr. 4. p. 2. c. 1. o. 3.

ARTICULUS. X.

De terminis comparatis.

SEptima termini generatim sumpti divisio desumi potest ex comparatione unius termini cum altero. Quatuor enim modis ad se invicem termini comparari possunt. 1. ut repugnantes. 2. ut convertibiles. 3. ut magis & minus communes. 4. ut excedentes & excessi.

Termini repugnantes sunt, qui de se invicem universaliter negari possunt; ut, *homo & brutum*: nullus enim homo est brutum, & nullum brutum est homo.

Termini convertibiles sunt, qui universaliter de se invicem affirmari possunt: ut, *homo & risibilis*, quia omnis homo est risibilis, & omne risibile est homo.

Termini illi habent se ut magis & minus communes, quorum unus potest de altero universaliter affirmari, sed non contra: ut, *animal* est terminus magis communis quam *homo*, quia omnis homo est animal, sed non omne animal est homo.

Termini illi habent se ut excedentes & excessi, quorum

uorum neuter de altero poteſt univerſaliter affir-
ari vel negari, ſed tantum particulariter : ut *homo albus.* Dicuntur vero tales termini excedentes & ex-
ſii, quia ſe mutuo excedunt : unus enim de aliquo affir-
ari poteſt, de quo alter non poteſt affirmari : & vice ver-
hic poſterior poteſt de aliquo affirmari, de quo prior
on poteſt : denique de uno & eodem verè affirmantur :
g- termini jam propoſiti excedunt ſe mutuo, quia da-
r homo, qui non ſit albus, ut Æthiops ; datur album,
iod non ſit homo ; ut cygnus ; datur quod ſit utrum-
e, ut Belga.

ANNOTATIO.

Hæ ſunt potiſſimæ terminorum apud Dialecticos uſitatæ verſitates : Sunt & aliæ complures : verum nobis non neſariæ, & ſtudio brevitatis omittendæ.

CAPUT II.

N hoc capite, ut in præcedenti, tria proponentur. Primum prædicationis in genere definitio. Secunn varia ipſius diviſio, & ſubdiviſio. Tertium ſinlorum membrorum explicatio. Finis eſt, ut tyrones tim initio rudem ſaltem notitiam habeant variaı prædicationum, ſine qua definitiones univerſam, quæ ſecunda hujus tractatus parte traduntur, neunt intelligi.

ARTICULUS I.

efinitio prædicationis, tum de prædicatione propria & impropria, & hac duplici cauſali & concomitativa.

Rædicatio eſt affirmatio unius de altero : ut *homo eſt animal.* Dico *affirmatio*, quia etſi negatio poſliquo modo dici prædicatio, ordinarie tamen nomine dicationis ſolet à Dialecticis intelligi affirmatio.

Quibus partibus constet prædicatio, vide supra ca. 1. art. 1. ubi traduntur partes propositionis; prædicatio enim idem est, quod propositio affirmtaiva.

Prædicationum alia est propria, alia impropria.

Prædicatio propria est, cujus omnes partes sumuntur in propria significatione: ut, *homo est animal.*

Prædicatio impropria est, cujus aliqua pars sumitur in impropria significatione: ut, *prata rident*: ul verbum, *rident*; sumitur in impropria & metaphoric significatione.

Huc pertinent omnes tropicæ locutiones, quas tamen dialecticus rhetori reliquit, duas tantum ejus species usurpans, in quibus copula sumitur impropprie.

Prædicatio itaque impropria apud dialecticos duple est, alia causalis, alia concomitativa.

Prædicatio Causalis est, in qua effectus de causa, vel causa de suo effectu in recto prædicatur ut hæc: *præsentia solis est dies*, nam dies est effectus præsentiæ solis: Item hæc, *dies est præsentia solis*; sic enim in priori effectus de causa; ita in hac causa de effectu prædicatur.

Q. 1. *Ostende copulam in prædicatione causali sumi improprie.* R. *Quia verbum substantivum, cum proprie significat identitatem rei per subjectum & prædicatum in recto significatæ, ut cum dico, pluries est albus, significo parietem & rem affectam albedine esse eandem rem: At vero in propositione causali verbum substantivum non significat illam identitatem, sed processum unius ab altero, ut cum dico*, presentia solis est dies, *non denoto præsentiam solis esse proprie ipsum diem, sed efficere diem.*

Præd

Prædicatio Concomitativa est, in qua unum de ltero affimatur in recto, ideo tantum quod ne- essario cum illo existat: ut, *generatio unius est corru- tio alterius*; generatio enim non est idem quod cor- uptio, sed tantum eam necessario comitatur.

Q. 2. *Quare in utraque definitione additur illa articula, in recto?* R. *Quia si prædicatio causæ effectu, vel contra: item si prædicatio unum con- mitantium de altero fiat in obliquo tantum, non erit rædicatio impropria: ut si dicam*, præsentia solis licit diem, generatio comitatur corruptionem: *pula enim hic non sumitur improprie.*

ARTICULUS II.

De prædicatione ordinata & inordinata, & hac varia.

Dividitur Prædicatio propria in duas species, ordinatam, & inordinatam.

Prædicatio Ordinata est, in qua id prædicatur, od aptius est prædicari: ut, *homo est animal*, *homo risibilis.*

Q. 1. Quænam aptiora sunt prædicari quam ojici? R. Duo potissimum, scilicet superius sive neralius comparatione sui inferioris: ut, *animal*, mparatione hominis, & connotativum comparatione absoluti: ut, *risibile*, comparatione hominis.

Prædicatio Inordinata est, in qua non prædica- id, quod est aptius prædicari: ut hæ, *animal est o*: *risibile est flebile.*

rædicatio inordinata est duplex, contra ordinem & ter ordinem.

Prædicatio inordinata contra ordinem est, in

qua id prædicatur, quod aptius est subjici : ut, *animal est homo, risibile est homo.*

Q. 2. *Quot modis fit prædicatio inordinata contra ordinem ? R. Duobus præcipue modis : uno, si inferius prædicetur de suo superiori : ut* , animal est homo : *altero si absolutum prædicetur de connotativo : ut* risibile est homo. *Ex quo patet, has prædictiones fieri ordinatas sola transpositione terminorum.*

Prædicatio inordinata præter ordinem est, in qua neutrum aptius est subjici vel prædicari quam alterum : ut , *album est dulce, ensis est gladius.*

Prædicatio inordinata præter ordinem est duplex, prædicatio identica, & prædicatio per accidens.

Prædicatio Identica est , cujus subjectum prædicatum sunt ejusdem prorsus significationis ut , *homo est homo, ensis est gladius.*

Prædicatio per accidens est , in qua unus terminus connotativus de altero etiam connotativo prædicatur , ratione tantum materialis significati , quo eorum formalia significata simul reperiuntur ut , *album est dulce* ; nam album dicitur dulce ratione tantum lactis , vel alterius subjecti, in quo & albedo & dulcedo, quæ sunt formalia significata, reperiuntur.

Q. 3. *Quare additur in definitione particula exclusiva* , TANTUM ? *R. Quia si formalia significata habent connexionem aliquam per se, sive ratione sui , & non tantum ratione materialis significati , prædicatio unius connotativi de altero non esset prædicatio per accidens. Contingere id potest duobus casibus. Unus est si abstractum unius connotativi possit prædicari de abstracto alterius in recta , unde haec non est prædicatio per accidens,* album est coloratum

qu

quia licet dicere in abstracto, albedo est color. *Alter casus est, si forma per unum connotativum significata sit causa formæ per alterum significatæ, aut similem aliquam connexionem cum illa habeat, unde hæc etiam non est prædicatio per accidens*, justus est honorandus, *quia justitia est causa honoris. Tunc ergo demum unus terminus connotativus prædicatur de altero per accidens, quando formæ per illos significatæ tales sunt, ut nec de se invicem prædicari possint in abstracto, nec una sit causa alterius, sed per accidens solum contingit, ut in eodem reperiantur.*

ARTICULUS III.

De prædicatione intrinseca & extrinseca, essentiali & accidentali, in quid & in quale.

PRædicatio ordinata duplex est, una intrinseca, altera extrinseca.

Prædicatio Intrinseca est, cujus formale prædicatum est in subjecto: ut, *homo est albus*; nam albedo, quæ est formale prædicatum, id est, formale significatum prædicati, est in subjecto, nempe homine.

Prædicatio Extrinseca est, cujus formale prædicatum non est in subjecto: ut *paries videtur*; nam visio, quæ est formale prædicatum, non est in subjecto, scilicet pariete.

Tales sunt omnes prædicationes constantes prædicato, quod sit concretum extrinsecè denominans, de quo dictum est cap. 1. art. 6.

Prædicatio intrinseca subdividitur in essentialem & accidentalem.

Prædicatio Essentialis est, cujus totum prædicatum est de essentia subjecti: ut, *homo est animal, homo est animatus.*

Q. 1. Quid dicitur esse de essentia alterius? R. Illud, sine quo alterius natura nec esse, nec concipi potest: ut, *anima* est de essentia hominis, quia homo nec esse, nec concipi potest sine anima. Item *animal* dicitur homini essentiale: quia non potest aliquid esse aut concipi esse homo quin sit & concipiatur esse animal.

Q. 2. Quare dicitur in definitione, TOTUM PRÆDICATUM debere esse de essentia subjecti? R. Quia si aliqua pars prædicati non pertineat ad essentiam subjecti, non erit prædicatio essentialis, etiamsi alia pars sit de essentia subjecti: ut hæc prædicatio, *Joannes est homo albus*, non est essentialis, quia *album* non est de essentia Joannis, licet *homo* si de essentia illius.

Prædicatio Accidentalis est, cujus prædicatum vel nulla ex parte, vel non totum est de essentia subjecti: ut *Joannes est albus*, vel *Joannes est homo albus*.

Prædicatio accidentalis aliter solet vocari denominativa, quia in ea denominativum prædicatur de denominativo, ut patet ex allatis exemplis.

Prædicatio intrinseca rursum est duplex, in quid, & in quale.

Prædicatio in quid, sive Quidditativa est, qua apte respondetur quærenti quid sit res, ut, *homo est animal*.

Prædicatio in quale est, qua apte respondetur quærenti qualis sit res: ut, *homo est rationalis*; quærenti enim qualis sit homo, apte respondetur; *homo est rationalis*. Item istæ, *Joannes est albus, est probus, est doctus*, &c. nam quærenti qualis sit Joannes, convenienter respondetur, *quod sit albus, probus, doctus*, &c.

Prædicatio in quale est duplex, una in quale essentiale, altera in quale accidentale.

Præ-

Prædicatio in quale essentiale (quam vocant prædicationem in quale quid) est, qua apte respondetur quærenti qualis sit res secundum essentiam: ut *homo est rationalis, brutum est irrationale:* nam si quæratur qualis sit homo secundum essentiam suam, aptè respondebitur, quod sit rationalis; & si quale sit brutum, rectè dicetur esse irrationale; quia *rationale* est de essentia hominis, & *irrationale* de essentia bruti.

Prædicatio in quale accidentale (quam vocant simpliciter prædicationem in quale) est, qua apte respondetur quærenti qualis sit res secundum accidentia, vel proprietates: ut, *homo est risibilis, flebilis, albus, doctus*, &c.

Hanc distinctionem essentialis & accidentalis non admittit prædicatio in quid, quia omnis prædicatio in quid est essentialis.

ARTICULUS IV.

De prædicatione necessaria, contingenti, impossibili.

Dividitur rursum prædicatio generatim sumpta in necessariam, contingentem, & impossibilem.

Prædicatio Necessaria est, quæ sic est vera, ut non possit esse falsa: ut, *homo est animal, rationalis, risibilis.* Illud ergo dicitur prædicari necessario de aliquo, quod nunquam vere potest negari de aliquo: ut, *animal, rationale, risibile*, de homine.

Prædicatio Contingens est, quæ potest esse vera & falsa: ut, *Joannes est probus.* Unde illud dicitur de altero contingenter prædicari, quod aliquando potest negari de illo: ut, *esse probum*, de Joanne.

Prædicatio Impossibilis est, quæ sic est falsa, ut non possit esse vera: ut, *homo est brutum, album est nigrum.*

TRACTATUS PRIMI PARS SECUNDA.

De Universalibus.

Dividetur hæc pars in tria capita. In primo agetur de universali & individuo generatim. In secundo speciatim de iis Universalibus, quæ prædicantur in quid. In tertio de iis, quæ prædicantur in quale.

CAPUT I.

De Universali & Individuo generatim.

In hoc capite duo explicantur, definitio universalis, & definitio individui: prius enim hæ intelligendæ sunt, quam singulorum universalium definitiones, quas tradit Porphyrius, explicentur.

ARTICULUS I.

Definitio Universalis.

UNa ex præcipuis divisionibus termini est, qua dividitur in universalem, sive communem: ut, *homo*; & singularem sive individuum: ut, *Joannes*. Hæc est divisio, cujus gratia pleræque aliæ supra traditæ sunt, ut patebit ex sequentibus.

Arist. li. 1. de interp. c. 5. Universale est, quod de multis aptum est prædicari. Id est, Universale est terminus simplex, qui, quantum est ex vi significationis, quam habet, aptus est verè affirmari de pluribus univocè, ac divisim; & (si mentem Porphyrii spectes) intrinsecè: idque ratione rei veræ & unius naturæ: ut respectu Joannis & Petri; potest enim dici: *Joannes est homo, Petrus est homo.*

Terminus simplex dicitur, qui habet simplicem significationem.

Vide

Vide dicta parte 1. *cap.* 1. *art.* 4. *Hinc excludun-tur orationes*: *ut*, animal rationale, *& vocabula simplicia voce tantum*: *ut*, nemo, *de quibus ibidem dictum est.*

Q. 1. Quare additur illa pars, quantum est ex vi significationis? R. Quia sol, luna, & similes termini sunt universales, licet jam non possint prædicari de pluribus, cum desint illa plura, de quibus prædicentur: satis enim est, quod talem habeant significationem, ratione cujus possent prædicari de pluribus, si essent plures lunæ aut soles, quod non repugnat divinæ potentiæ. Sic iste terminus, *homo*, esset universalis, etiamsi in rerum natura esset unicus homo.

Q. 2. Quare additur, ex vi significationis, quam habet, non vero, quam habere potest? R. Additur illa pars ad excludendum individuum: nam individuum, verbi gratia, *Petrus*, licet spectata significatione, quam nunc ab hominibus accepit, prædicari tantum possit de uno: posset tamen accipere significationem, qua comprehenderet omnes, imo omnia animalia, & quidquid est in rerum natura, quia nimirum significatio vocum est arbitraria, & a voluntate hominum pendens.

Q. 3. Quare dicitur, aptus est vere prædicari, & non potius, vere prædicatur? R. Quia non est necesse, ut universale prædicetur actu, sed satis est, quod aptum sit prædicari: uti fit dum ponitur extra enuntiationem, aut in eo tenet locum subjecti.

Q. 4. Quare dicitur, vere affirmari? R. Dicitur VERE, quia individuum potest etiam falso de multis affirmari. Dicitur quoque AFFIRMARI, non vero negari, quia certum etiam est individuum de multis vere negari posse.

Eadem de causa additur, *de pluribus*, ut nempe excludatur

datur individuum, quod de uno tantum affirmari potest.

Q. 5. Quæ dicuntur hic plura? R. Plura hic dicuntur, quæ in ratione per terminum significata multitudinem habent: id est, de quibus simul sumptis affirmari potest terminus in plurali numero. Hinc excluditur. *Deus*, respectu trium divinarum personarum: quia etiamsi unaquæque illarum sit Deus, ipsæ tamen simul sumptæ non sunt tres Dii, sicut Joannes, Petrus, Paulus, sunt tres homines, sed sunt unus Deus.

Q. 6. Quid est affirmari univoce? R. Est affirmari in eadem significatione: hinc excluditur individuum, v. g. *Joannes:* nam hic terminus potest quidem affirmari de pluribus, iis nimirum omnibus, quibus illud nomen impositum est, sed non in eadem significatione, ut infra planius ostendetur. Excluduntur item per hanc partem termini communes æquivoci relati ad sua æquivocata; ut, *canis*, ad domesticum & cælestem.

De æquivocis & univocis dictum est parte I. *c.* I. *art.* 9.

Q. 7. Quid est affirmari divisim? R. Est affirmari de singulis, id est, in diversis propositionibus. Sic *animal*, affirmatur de homine & bruto; dum dicitur; *homo est animal*, & *brutum est animal*. Per hanc partem rejiciuntur penitus è definitione nomina singularia collectiva, ut, *hic populus*, puta Leodienſis; licet enim, *hic populus*, prædicetur de multis hominibus, qui unum populum constituunt, non tamen divisim, quia non potest dici, *hic homo est hic populus*, *& iste homo est hic populus*, &c. sed tantum collectim hoc modo: *hic homo, & iste, & ille*; *& reliqui simul sumpti sunt hic populus*. Rejiciuntur etiam nomina collectiva communia respectu eorum, quorum collectionem significant: ut, *populus*, respectu hominum qui conflant populum, ob eandem rationem. Dixi, *respectu eorum, quorum collectionem significant*: qui respectu plurium collectionum non debent excludi per hanc partem sed per ultimam, cum de pluribus collectionibus divisim

visim affirmentur ; ut , *populus* , de hoc & illo populo.

Q. 8. Quid est affirmari intrinsecè ? R. Est affirmari ratione rei in subjecto existentis : ut , *album* , prædicatur intrinsecè de pariete ; quia illi tribuitur ratione albedinis, quæ est in ipso. Hinc excluduntur termini extrinsecè denominantes : ut, *videri* , respectu parietis.

Vide quæ dicta sunt de concretis intrinsecè & extrinsecè denominantibus par. 1. *c.* 1. *ar.* 6. *Item de prædicatione intrinseca & extrinseca c.* 2. *art.* 3.

Q. 9. Quid sibi vult illa particula , ratione rei veræ ? R. Ostendit necessarium esse , ut universale significet rem veram, sive ens reale.

Dicitur autem *res vera* , seu *reale* , quod reipsa existit , vel existere saltem potest : ut , *homo* , *equus* , *ossa* , etiam in hyeme, quando non est actu , sed tantum potentia. Excluduntur per hanc partem termini significantes entia fictitia , quæ Philosophi vocare solent entia rationis , id est , aliqua impossibilia mente concepta & conficta : ut , *chimæra* , *hippocentaurus* , &c.

Q. 10. Quid indicat ultima illa clausula, & unius naturæ ? R. Declarat necessarium esse , ut universale significet rem unius naturæ , sive , ut Philosophi loquuntur, ens unum per se.

Dicitur autem *res unius naturæ* , (ut vulgari explicatione utamur , quamvis non omnino sufficienti) quæ non componitur ex rebus ad diversa prædicamenta pertinentibus : ut, *Angelus* , qui cum ex nullis rebus componatur , utpote partibus carens , non potest componi ex rebus diversorum prædicamentorum. Item *homo* , qui componitur quidem ex pluribus rebus , sed ejusdem prædicamenti , nempe ex corpore & anima, quorum utrumque pertinet ad prædicamentum substantiæ , de quo infrà.

Enti

Enti unius naturæ opponitur, *aggregatum per accidens*, diciturque illud, quod componitur ex rebus ad diversa prædicamenta pertinentibus. v. g. ex subſtantia & accidente. Talia ſunt omnia artefacta, quæ componuntur ex ſubſtantia, & figura, quæ eſt accidens; ut *ſedes*: componitur enim ex ligno, quod eſt ſubſtantia; & figura artificiali, quæ eſt accidens: non enim poteſt eſſe vel concipi ſedes ſine figura. Hæc igitur omnia excluduntur à definitione univerſalis.

Q. 2. Curante tres poſtremas particulas in ſenſu additum eſt, ſi mentem Prophyrii ſpectes? R. Quia ſi tantum attendatur propria ſignificatio hujus vocis, *univerſale*, & non ſpectetur mens Porphyrii, illæ particulæ non ſunt neceſſariæ. Omnis enim vox, quæ poteſt affirmari de multis univocè & diviſim, propriè eſt univerſalis, ſive communis, cum non ſit ſingularis. Unde nomina communia, quæ denominant extrinſecè, aut ſignificant entia rationis, vel aggregata per accidens, ut artefacta, propriè loquendo, & ſi non ſpectetur mens Porphyrii, ſunt univerſalia: ut *videri, chimæra, ſedes.* At vero ſi ſpectetur intentio Porphyrii, addendæ ſunt tres illæ particulæ: quia ipſe non agit de quolibet univerſali, ſed tantum de illo, cujus aliquis uſus eſt in categoriis, ad quas *hic* author tractatum de univerſalibus refert. In categoriis autem nec locum, nec uſum ullum habent termini extrinſecè denominantes, ſignificantes entia fictitia, & aggregata per accidens, ut poſtea videbitur.

ARTICULUS II.

De Individuo.

Porph. in Iſag. c. 3. INdividuum eſt, quod prædicatur de uno ſolo particulari: Id eſt, Individuum eſt terminus ſimplex, qui ex vi ſignificationis, quam habet, non eſt aptus vere affirmari de multis univoce & diviſim,

visim, sed tantum de uno: *Joannes, Petrus, Bucephalus, hæc arbor, hic color*, &c. Quamvis enim *Joannes*, dicatur de pluribus: ut Jonne Baptista, & Joanne Evangelista, & cæteris ejusdem nominis; non tamen dicitur de illis univoce, id est, in eadem significatione.

Q. 1. Quomodo demonstrari potest illum terminum, Joannes non dici in eadem significatione de omnibus, qui hoc nomine appellantur? R. Ex dictis p. 1. cap. art. 9. quia illud nomen non imponitur illis pluribus ob eandem rationem in ipsis inventam; sed ob diversam; ut, Joanni Baptistæ impositum est nomen Joannis, quia Deo ita placuit, aliis forte ad memoriam parentum, aliis alia de causa. Quod si forte pluribus impositum sit idem nomen ob eandem rationem, v.g. duobus filiis ad memoriam parentis, illaque ratio ipso nomine non exprimitur, unde audito illo nomine, Joannes, non formatur idem conceptus.

Individuum generatim sumptum apud Dialecticos est quadruplex, determinatum ex nomine, determinatum ex demonstratione, individuum vagum, & individuum ex hypothesi sive suppositione.

Individuum determinatum ex nomine est nomen proprium alicujus rei: ut, *Joannes*; *Petrus*, *Eridanus*, *&c.*

Individuum Determinatum ex Demonstratione est, quod constat nomine communi, & pronomine demonstrativo: ut, *hic homo*, *ille canis*, *ista planta.*

Individuum Vagum est, quod constat nomine communi & signo particulari: ut, *aliquis homo.*

Individuum ex Hypothesi est, quod absolute quidem ex vi significationis suæ dici potest de multis, facta tamen certa suppositione, de uno tantum

potest

potest affirmari: ut, *Filius Sophronisci*, pro Socrate, supposito quod Sophronisc̃us unicum filium habeat, scilicet Socratem. Item, *Filius Deiparæ*, pro Christo Domino, quia præter Christum nullum habuit filium.

Q. 2. An omnia ista quatuor sint individua proprie dicta? R. Non esse, sed sola duo prima; nam individuum vagum absolute dicitur de multis univoce: ut, *aliquis homo*, de Joanne & Petro. Vocatur tamen individuum, quia ordinarie per illum terminum volumus unicum aliquid designare. Individuum etiam ex hypothesi, absolute loquendo, est universale, cum habeat communem significationem, & tantum dicitur individuum secundum quid, quia posito certo casu uni soli convenit.

CAPUT II.

De universalibus quæ prædicantur in quid.

UNiversale definitum est quintuplex: genus, species, differentia, proprium & accidens. Ex his duo prædicantur in quid scilicet genus & species: Tria in quale, nimirum differentia, proprium, & accidens.

De duobus primis agetur in hoc capite, de tribus reliquis sequenti. Tradentur vero hoc capite quatuor. Primum linea prædicamentalis. Secundum definitio generis. Tertium definitio speciei. Quartum definitio generalissimi, specialissimi, & subalternorum.

ARTICULUS I.

De linea prædicamentali.

QVia commode intelligi non possunt plures definitiones, quas ex Porphyrio deinceps proponemus, nisi rudis aliqua cognitio seriei prædicamentalis,

talis, quam ille explicare intendit, habeatur, propterea hoc loco subjectam tabulam proponendam duximus, ad quam tyrones mentem oculosque referant, dum aliquid infra dicetur, quod illius cognitionem postulet. Neque vero integrum prædicamentum proponimus, sed tantum aliquod ejus fragmentum, in quo à summo genere rectà descenditur usque ad certum individuum per terminos intermedios, sub quibus illud individuum collocatur, omissa aliorum terminorum, sub quibus non continetur, divisione, & idcirco seriem hanc non prædicamentum, sed lineam prædicamentalem appellamus.

Substantia

Immaterialis	*Materialis*
Spiritus	Corpus

Corpus

Inanimatum	*Animatum*
Corpus inanimatum	Corpus animatum

Corpus animatum sive vivens

Insensitivum	*Sensitivum*
Planta	Animal

Animal

Irrationale	*Rationale*
Brutum	Homo

Homo

Hic	*Iste*
Petrus	Joannes

Joannes

In hac linea vides terminos ita esse dispositos ut ascendendo, id est, incipiendo ab individuo, quod est, *Joannes*, semper crescat amplitudo significationis illorum, eoque

sint

sint universaliores, quo ab individuo sunt remotiores, quia superior semper est magis communis quam inferior; ut, *homo*, quam *Joannes*; *animal*, quam *homo*, &c. E contra descendendo, id est, incipiendo à generalissimo, quod est, *substantia*, semper decrescit amplitudo significationis terminorum, eoque sunt minus universales, quo magis accedunt ad individuum, & recedunt à generalissimo.

ARTICULUS II.

De Genere.

Porph. in Isag. c. 2. GEnus est, quod de pluribus specie differentibus hoc ipso, quid est prædicatur: Ut, *animal*, respectu hominis & bruti: *corpus animatum*, respectu animalis & plantæ; *& sic de cæteris usque ad substantiam, ut vides supra in linea prædicamentali.*

In hac definitione immediate post copulam subintelligendus est hic terminus, *universale*, ut sic construatur oratio; *genus est universale, quod*, &c. Idem intelligendum erit in definitionibus aliorum universalium. Itaque *genus* definiti in hac definitione est *universale*, nam ille terminus, qui in definitione immediate sequitur copulam, à dialecticis vocatur genus definiti, ut postea dicetur: per hanc ergo partem excluduntur omnes termini non universales.

Per specie differentia, intelliguntur species differentes, id est, quæ sunt dissimilis naturæ seu essentiæ; qualia sunt, *homo & brutum*, sub animali; *animal & planta*, sub vivente, &c. Per hanc partem excluditur species ut, *homo* quia *homo*, tantum prædicatur de Joanne, Petro, Paulo, & cæteris hominibus, qui non sunt species differentes.

Quid sit prædicari hoc ipso quid est, diximus *part. 1. cap. 2. art. 3. Per hanc autem particulam rejiciuntur cætera universalia, scilicet differentia proprium, & accidens.*

ARTI

ARTICULUS III.

De Specie.

Adfert Porphyrius duas acceptiones dialecticas hujus vocabuli *species*. Aliquando enim significat speciem subjicibilem, aliquando prædicabilem, priorem ita definit:

Porph. in Cag c. 3. Species est id, quod subjicitur generi: Id est, ponitur sub genere in recta linea prædicamentali: ut, *homo*, respectu animalis: *homo* enim ponitur sub animali, sicut *animal* sub corpore animato, *corpus animatum*, sub corpore: denique *corpus* sub substantia, ut patet in linea prædicamentali supra posita. Omnes itaque termini in ista linea inter individuum & genus summum interpositi, sunt species subjicibiles, respectu eorum terminorum, sub quibus ponuntur.

Posteriorem, id est, speciem prædicabilem his verbis finit.

Porph. ib. Species est id, quod de pluribus differentibus numero hoc ipso quid est, prædicatur: est, quæ dicitur tantum de differentibus numero tantum: ut, *homo*, respectu Joannis & Petri, reliquorumque hominum: *equus*, respectu hujus & illius equi, &c.

Q. 1. Quæ dicuntur differentia numero? R. Differentia numero dicuntur, quæcunque inter se distinguuntur, ut faciant numerum. Sic *Joannes & Petrus* differunt numero, quia cum sint duo, faciunt quem numerum, binarium scilicet, item, *homo & brutum*, &c.

Q. 2. Quæ dicuntur differentia numero tantum? R. Quæ differunt quidem numero, sed non specie: ut, *Joannes & Petrus*. Talia non sunt homo & brutum, quia etiam specie differunt.

Q. 3. Quare dicitur in sensu, differentibus numero tantum? R. Additur particula illa exclusiva

(tantum) ad excludendum genus comparatum ad ſpecies : ut, *animal*, reſpectu hominis & bruti, quia cum genus prædicetur de differentibus ſpecie, prædicatur etiam de differentibus numero, ſed non de differentibus numero tantum : ea enim, quæ ſpecie differunt, differunt etiam numero, ſed non tantum.

Q. 4. Quare additur ; alia particula excluſiva ad verbum dicitur, dum redditur ſenſus, ſpecies eſt, quæ dicitur tantum, &c. R. Ut excludatur genus comparatum ad individua ejuſdem ſpeciei : ut, *animal*, reſpectu Joannis & Petri : verum enim eſt, quod genus, v. g. *animal* prædicetur in quid de differentibus tantum numero ſcilicet Joanne & Petro : ſed non tantum prædicatur de illis, cum etiam prædicetur de differentibus ſpecie, ſcilicet homine & bruto. Itaque ut excludatur genus, addenda eſt duplex illa particula excludatur genus, addenda eſt duplex illa particula excluſiva Solus ergo ille terminus in linea prædicamentali eſt ſpecies prædicabilis, qui ponitur immediate & proxime ſupra individuum : ut in ſuperiori linea ſolus ille terminus *homo*.

Species ſubjicibilis & prædicabilis generaliter ſumpta, & jam definitæ non repugnant inter ſe, ſed habent ſe ut excedentia & exceſſa.

Unde ſit triplex ſpecies. Una eſt ſubjicibilis tantum, id eſt, quæ reſpectu ſuperiorum eſt ſpecies, ſed reſpectu inferiorum eſt genus : ut, *animal*, quod reſpectu corporis animati & reliquorum ſuperiorum eſt ſpecies, ſed reſpectu inferiorum ſcilicet hominis & bruti, eſt genus.

Secunda eſt prædicabilis tantum, id eſt, quæ reſpectu inferiorum eſt ſpecies, ſed non reſpectu ſuperiorum ; ut, *rationale* : nam reſpectu hujus & illius rationalis, quæ ſunt ejus inferiora, eſt ſpecies, non eſt autem ſpecies reſpectu ſuperiorum, quia nulla habet ſuperiora Et ratio eſt, quia, ut dialecticis placet, differentia

nor

non ponuntur directe sub aliquo genere.

Tertia est subjicibilis & prædicabilis simul, id est, quæ tam respectu superiorum, quam inferiorum est species: ut, *homo*: nam respectu animalis est species subjicibilis, respectu vero Joannis & Petri est prædicabilis.

ARTICULUS IV.

De generalissimo, specialissimo, & subalternis.

Porph. in sag. c. 3. GEnus generalissimum est, supra quod nullum aliud omnino genus transcendit: Id est, quo in linea prædicamentali nullum est generalius & superius: ut, *substantia*: nam in linea prædicamentali supra posita nihil est univoce generalius sive superius substantia.

Genera generalissima numerantur decem, quia sunt decem prædicamenta, videlicet, substantia, quantas, qualitas, ad aliquid, actio, passio, ubi, quando, situs, habitus.

Porph. ib. Species specialissima est, quæ alias in species ullas dividi nequit: Id est, quæ in linea prædicamentali nullas species habet inferiores, in quas *dividi* possit: ut, *homo*: nam in linea prædicamentali supra posita nulla species est inferior homine, cum sub illo ponantur sola individua, *Joannes*, *Petrus*, &c. Itaque species specialissima idem est quod species prædicabilis & subjicibilis simul.

Porph. ib. Subalterna genera speciesque sunt, quorum unumquodque species genusque est, non respectu tamen ejusdem, sed diversorum: Id est, genera subalterna, sive species subalternæ dicuntur, quæ simul habent rationem generis & speciei; generis quidem respectu inferiorum, speciei vero respectu superiorum. Atque subalternum genus vel subalterna species, idem est, quod species subjicibilis tantum; ut, *animal*. Talia sunt

omnia, quæ in linea prædicamentali inter genus summum & speciem infimam collocantur.

Ex his perspectum evadit, quibus terminis constet series prædicamentalis, scilicet individuo, genere generalissimo, speciebus specialissimis & subalternis.

CAPUT III.

De universalibus quæ prædicantur in quale.

EXplicantur in hoc capite reliqua tria universalia, scilicet, differentia, proprium & accidens.

ARTICULUS I.

De Differentia.

Porph. in Isag. c. 4. DIfferentia est id, quod de pluribus specie vel numero differentibus hoc ipso quale quid est, prædicatur: Ut, *rationale*, prædicatur enim in quale quid de Joanne, Petro, cæterisque hominibus. Rejiciuntur ergo à definitione hac, propriur & accidens, quia non prædicantur in quale quid, id est essentialiter, sed tantum in quale, id est, accidentaliter. Vide dicta p. 1. c. 2. ar. 3.

Dividitur differentia in constitutivam, & divisivam.

Differentia Constitutiva dicitur, quæ constituit speciem: ut, *rationale*, respectu hominis; *sensitivum* respectu animalis; & reliquæ differentiæ, quæ supra in linea prædicamentali minoribus literis expressæ sunt, conferantur cum illis speciebus, quibus superponuntur.

Differentia Divisiva dicitur, quæ dividit genus ut, *rationale*, & *irrationale*, respectu animalis; *sensitivum* & *insensitivum*, respectu corporis animati, & cæteræ in linea prædicamentali propositæ, si comparentur cum illis generibus, ad quorum latera infernè collocantur.

Q. 1. An igitur una & eadem differentia pos-
it esse constitutiva, & divisiva? R. Omninò,
on quidem respectu ejusdem, sed diversorum.
mo vero omnis differentia divisiva est constitutiva, &
ontra; divisiva quidem generis, & constitutiva speciei,
uæ sub illo genere ponitur, ut patet ex linea prædica-
ientali.

Differentia constitutiva subdividitur in differen-
am genericam & specificam.

Differentia Generica est, quæ constituit genus:
, *sensitivum*, *animatum*, *materiale*: constituunt enim
imal, *corpus animatum*, *corpus*.

Differentia Specifica est, quæ proximè consti-
it speciem specialissimam: ut, *rationale*.

Q. 2. Quare additur in definitione illa parti-
la, PROXIME? R. Ut excludatur diffe-
ntia generica, quæ constituit quidem speciem
cialissimam, sed remotè. Est enim regula gene-
is, quod omnis differentia constitutiva superio-
sit etiam constitutiva inferioris, ficutè contra-
omnis differentia divisiva inferioris est etiam
isiva superioris, sed remote: ut, *materiale*, quod
stituit corpus, constituit etiam corpus animatum, ani-
, hominem; &c. *rationale*, quod dividit animal, divi-
etiam corpus animatum, corpus, substantiam.

Q. 3. Quare dicitur, quæ constituit SPE-
EM SPECIALISSIMAM, non vero
pliciter, quæ constituit speciem? R. Quia dif-
ntia generica etiam proxime constituit spe-
n, nempe subalternam: ut ergo hæc excluderetur,
enda fuit dicta particula, *specialissimam*.

Nota tamen differentiam specificam aliquando
sumi, ut etiam comprehendat genericam, quia

saltem constituit speciem subalternam, ut dictum est.

ANNOTATIO.

Differentia hic explicata est differentia Logica, quæ Propriissima vocari solet. De differentia communi, quæ est accidens separabile, & propria, quæ est accidens inseparabile, nihil dictum est, tum quia non sunt ad institutum necessariæ, tum quia de accidente ante tempus agendum fuisset.

ARTICULUS II.

De Proprio.

LIcet in explicandis prioribus Universalibus, consulto varias nominum acceptiones à Dialectic. alienas omiserimus, quarum mentionem facit Porphyrius; hic tamen aliquot Proprii acceptiones, quas ideo proponit, propter frequentem usum non possumus præterire. Sunt igitur quatuor acceptiones hujus nominis.

Proph. in Isag. c. 5. Proprium primo modo est, quod soli cuipiam accidit speciei, etsi non omni Id est, non omnibus ejus individuis: ut *Grammaticus*, re spectu hominis: solus enim homo est Grammaticus, se non omnis.

Porph. ib. Proprium secundo modo est, quod om ni accidit speciei, etsi non soli: ut, *bipe* id est, aptus ad habendos duos pedes, respectu hominis

Porph. ib. Proprium tertio modo est, quod soli a cidit, & omni, atque quandoque: Ut, *canescere*, r spectu hominis: solus enim & omnis homo canescit, n semper, sed tantum in senectute, si ad illam homo perv niat.

Porph. ib. Proprium quarto modo est id, in quo omnia convenerunt, ut soli & omni, sen pe

erque accidat: Vt, *risibile*, respectu hominis, *hinnibile*, respectu equi.

Q. 1. Quid in illis definitionibus est accidere? R. Est convenire non essentialiter. Et sic à definitione Proprii quarto modo rejicitur quælibet differentia respectu speciei, quam proxime constituit; ut *rationale*, respectu hominis. Item à definitione proprii secundo modo excluditur differentia generica, respectu speciei, quam remote constituit: ut, *sensitivum*, respectu hominis.

Q. 2. Quæ ex allatis proprii acceptionibus est otissima? R. Quarta: Illud enim maxime proprium dicamus, quod convertitur cum eo, cui dicitur proprium; quale solum est proprium quarto modo.

Q. 3. An definitio proprii quarto modo sit æquata definitio proprii, prout est quartum universale? R. Non esse; quædam enim ea non continentur, quæ tamen sub quarto universali contineri constat, ut statim patebit. Sic ergo potius definiendum est proprium, quod est quartum universale.

Proprium (*ut est quartum universale*) est, quod multis specie vel numero differentibus accidentaliter & necessario prædicatur: ut, *risibile*: dicitur quidem accidentaliter 1. non essentialiter, sed tamen necessario, de Joanne, Petro, cæterisque hominibus. Item, *pes*, id est, aptum ad habendos duos pedes, respectu eorundem.

Q. 4. Quænam in hac definitione continentur? R. Contineri non solum propria quarto modo, sed etiam quædam propria secundo modo: ut, *bipes*, respectu hominis: & similia per aptitudinem exposita. Hujusmodi enim aptitudines, etsi rebus, cum quibus conveniantur, non solis conveniant, tamen conveniunt necessario.

ARTICULUS. III.

De Accidente.

ACCIDENS est, quod adest atque abest sine subjecti corruptione : Id est, quod potest convenire, & non convenire alicui subjecto sine illius subjecti destructione : ut, *album*, respectu parietis.

Q. 1. Quare verba illa adest atque abest, exponuntur per potentiam, non per actum ? R. Quia falsum est, quod accidens actu adsit, & absit : hæc enim repugnantia sunt, sed aptum est, ut adsit & absit.

Q. 2. Quare additur, sine subjecti corruptio. R. Ad excludenda cætera universalia, quæ possunt quidem abesse subjectis suis, sed cum illorum interitu : ut si animal absit ab homine, non remanebit homo.

Accidentium aliud separabile, aliud inseparabile.

Accidens Separabile est, quod reipsa & facile à subjecto abesse potest, sine ipsius corruptione ut, *album*, respectu parietis ; *dormire*, respectu hominis.

Accidens inseparabile est, quod reipsa nullo modo, vel ægre admodum abesse potest à subjecto sine ipsius corruptione : ut, *calidum*, respectu ignis; *nigrum* corvi ; *album*, cygni, &c.

Q. 3. Quomodo datur accidens inseparabile cum omne accidens juxta definitionem possit abesse sine subjecti corruptione? R. Omne accidens potest abesse saltē mente, sed datur aliquod accidens, quod non potest abesse reipsa, & illud dicitur inseparabile ut, *calidum*, respectu ignis.

Q. 4. Quid est posse abesse mente sive cogitatione ? R. Est posse negari de subjecto, non destructa in mente subjecti essentia. Verbi gratia : Et

iam

iamsi neges apud te corvum esse nigrum, non tamen in in tua mente destrues corvi essentiam.

2. 5. Quare proprium non potest negari de subjecto salva in mente subjecti essentia, cum non sit de essentia subjecti? R. Quia proprium profluit ex essentia, eamque necessariò consequitur. Unde illo sublato, consequenter destruitur essentia; juxta illud:

Qui tollit proprietates, tollit essentiam.

TRACTATUS PRIMI
PARS TERTIA.
De Categoriis seu Prædicamentis.

Liber Categoriarum Aristotelis in tres partes dividi solet: Anteprædicamenta, Prædicamenta, Postprædicamenta. Verum, quia de iis quæ ex Anteprædicamentis ad institutum nostrum necessaria sunt, partim supra dictum est, partim infra ex occasione dicendum erit, aliquanto aliter hanc partem, in quatuor scilicet capita dividemus. In primo agetur de Prædicamentis in generali. In secundo de singulis prædicamentis in speciali. In tertio de postprædicamentis. In quarto de proprietatibus prædicamentorum, quas in postremum locum rejicimus, quia intelligentia à postprædicamentorum explicatione dependet.

CAPUT I.
De Prædicamentis in generali.

IN hoc capite tria explicabuntur: Primum, quid & quotuplex sit categoria, sive prædicamentum. Secundum, quot modis aliquis terminus ponatur in prædicamento.

dicamento. Tertium, quæ conditiones requirantur, ut aliquis terminus directè ponatur in prædicamento.

ARTICULUS. I.

Quid sit categoria sive prædicamentum, & quotuplex.

CATEGORIA sive PRÆDICAMENTUM est series, sive ordo terminorum magis & minus communium, in quo sub uno summo genere multa genera, species & individua continentur.

Vide supra lineam prædicamentalem, quæ pars est prædicamentalis substantiæ, & infra integrum prædicamentum substantiæ, cap. 2. ar. 1.

Q. 1. Quare talis series vocatur Categoria sive Prædicamentum? R. Quia termini, qui in tali serie collocantur, sunt materia prædicationis sive enunciationis: nam superiores apti sunt prædicari seu affirmari de inferioribus prædicatione ordinata, essentiali, quidditativa. Ita fit, ut prædicatum nihil aliud sit, quam prædicamentorum & subjectorum series.

Q. 2. Quo fine traduntur hæc prædicamenta? R. Ut in promptu sint termini ad faciendas prædicationes sive enunciationes, & ex iis syllogismos, qui est ultimus scopus dialecticæ.

Decem sunt prædicamenta, quæ iisdem verbis exprimuntur, quibus superius genera generalissima expressimus, videlicet, *Substantia, Quantitas, Ad aliquid, Actio, Passio, Ubi: Quando, Situs, Habitus.*

ARTI-

ARTICULUS II.

Quot modis aliquid ponatur in prædicamento?

TRibus modis terminus ponitur in prædicamento, directe, indirecte, reductive.

Directe ponitur summum genus cum iis, de quibus prædicatur in quid, nimirum subalternis, speciebus specialissimis, & individuis : his enim solis conveniunt conditiones requisitæ, ut terminus directe in prædicamento ponatur, ut patebit articulo sequenti.

Indirecte ponuntur differentiæ : nam hæ ad latus generum tantummodo constituuntur ad divisionem faciendam.

Reductive ponuntur, quæ aliquem respectum habent ad ea, quæ directe collocantur; verbi gratia partes substantiæ reductive ponuntur in prædicamento substantiæ: ut caput, manus; pes, &c.

ARTICULUS III.

Quæ conditiones requirantur, ut terminus ponatur directe in prædicamento?

QUinque conditiones requiri solent, ut aliquis terminus directe ponatur in prædicamento, scilicet, ut sit simplex, ut significet ens reale, unum, completum finitum.

Quid sit terminus simplex, dictum est p. 1. c. 2. ar. 4. Hinc rejiciuntur à prædicamentis orationes & voces complexæ quoad significationem.

Quid sit ens reale, explicatum est circa definitionem universalis, supra part. 2. c. 1. art. q. 9. Rejiciuntur ergo per hanc partem termini significantes entia rationis.

Ens unum dicitur, quod est unius naturæ. Quid autem sit ens unius naturæ, etiam dictum est circa definitionem universalis, q. 10. Hinc excluduntur omnes termini significantes composita per accidens: ut arte facta, *sedes, vestis*, &c.

Ens

Ens unum dicitur, quod est unius naturæ. Quid autem sit ens unius naturæ, etiam dictum est circa definitionem universalis: q. 10. Hinc excluduntur omnes termini significantes composita per accidens: ut arte facta, *sedes*, *vestis*, &c.

Ens completum dicitur, quod non concurrit tanquam pars ad compositionem rei unius naturæ; ut: *homo*, *brutum*, &c. E contrario *ens incompletum* dicitur, quod concurrit tanquam pars ad compositionem rei unius naturæ, ut, *anima*, *corpus*, *caput*, *pes*, &c. concurrunt enim ad compositionem hominis, qui est res unius naturæ. Itaque per hanc conditionem excluduntur à prædicamentis termini, qui significant partes essentiales physicas, id est, materiam & formam; quales sunt in homine anima & corpus. Item qui significant partes integrantes, ut, *caput*, *manus*, *pes*, &c. Excludi etiam solet per hanc partem differentia, quia est pars essentialis Logica, consuevit enim assignari duplex pars essentialis Logica, scilicet genus & differentia. quia simul juncta faciunt speciem, ut, *animal*, & *rationale*, faciunt hominem.

Q. Cur ergo genus non rejicitur etiam à prædimentis? R. Quia licet genus propter dictam rationem videatur esse tam incompletum quam differentia; tamen significat per modum completi, quia est quid absolutum, & prædicatur in quid; differentia vero est quid connotativum, & prædicatur in quale quid.

Ens finitum dicitur, quod est finitæ perfectionis, ut omnes creaturæ; *Ens infinitum*, qnod est infinitæ perfectionis, ut solus Deus Optimus Maximus, qui idcirco prædimento non concluditur.

CAPUT II.

De singulis Prædicamentis in particulari.

IN singulis Prædicamentis tria tradentur. Primum definitio generis generalissimi, quod in unoquoque unum

num est. Secundum, divisio in potissima membra. Ter-
ium, series vel saltem linea prædicamentalis. Visum
st autem prædicamento substantiæ integram seriem
roponere, ut in ea forma prædicamentalis observe-
ur: In reliquis vero lineam tantum prædicamenta-
em oculis subjicere, quia hoc sufficit, ut tyrones sibi
ongruentem terminorum varietatem habeant, & in
ingulis prædicamentis genera & species assignare
ossint: aliunde vero tanta multitudo divisionum ac
ubdivisionum, quæ in prædicamentis integris propo-
itur, & rudes potius confundit quam juvat, peti
ebet.

ARTICULUS I.

De Substantia.

SUbstantia est ens per se existens: ut, *homo*, *lapis*, &c.

Illud dicitur per se existere, quod ad sui naturalem existentiam non requirit subjectum inhæsionis.

Substantiæ opponitur accidens, quod sic definitur.

Accidens est ens, in alio existens, id est, quod ad sui naturalem existentiam requirit subjectum inhæsionis: ut, *albedo*, *nigredo*, *lumen*, &c. albedo enim non potest existere, nisi vel in nive, vel in lacte, vel in charta, vel in aliquo alio subjecto: idem est judicium de cæteris accidentibus. At substantia non requirit ullum subjectum, in quo sit, imo accidentia omnia sunt in substantia, tanquam in subjecto, & idcirco vocatur substantia, quia scilicet ipsa omnibus cæteris rebus, nempe accidentibus, substat, velut eorum basis ac fundamentum.

Q. 1. Quare additur in sensu utriusque definitionis, ad sui naturalem existentiam? R. Quia

super

ſupernaturaliter accidens poteſt exiſtere ſine ſubjecto inhæſionis, ut re ipſa exiſtit in venerabili Sacramento Euchariſtiæ, ubi accidentia panis remanent ſine pane vel alio ſubjecto: ſed, ut dixi, hoc fit ſupernaturaliter non naturaliter.

Quid vero ſit eſſe in ſubjecto inhæſionis, definit Ariſtoteles his verbis:

Ariſt. Id in ſubjecto eſſe dico, quod in aliquo quidem eſt, & non ut pars, ut ſit autem ſeorſum ab eo in quo ineſt, fieri nequit: Ut, *albedo* eſt in corpore tanquam in ſubjecto, quia cum non ſit pars corporis, non poteſt eſſe naturaliter ſine corpore. Non ita ſubſtantia exiſtit in aliquo, v. g. vinum in vaſe, quia vinum poteſt eſſe ſine vaſe.

Dividitur ſubſtantia in primam & ſecundam.

Prima Subſtantia eſt ſubſtantia ſingularis: ut *Joannes, Petrus.*

Subſtantia Secunda eſt ſubſtantia univerſalis ut, *homo, animal.*

Q. 2. Cur ſubſtantia ſingularis vocatur prima & univerſalis ſecunda? R. Subſtantia ſingularis vocatur prima ſubſtantia, quia ſubſtat omnibus aliis tanquam primum & imum fundamentum: non ſolum enim omnia accidentia recipiuntur in illa ut in ſubjecto inhæſionis, ſed etiam omnes ſubſtantiæ illi inſunt eſſentialiter & de ea prædicantur tanquam de primo ſubjecto eſſentiali. Itaque ſubeſt & ſubſtat omnibus aliis tam accidentibus quam ſubſtantiis univerſalibus, tanquam primum omnium ſubjectum, quamvis diverſa ratione. Cum ergo ſubſtantia dicatur à ſubſtando, merito ſubſtantia ſingularis dicitur prima ſubſtantia, Subſtantia autem univerſalis, cum non ſubſtet omnibus aliis ſubſtantiis, (non enim ſubſtat ſubſtantiis ſingularibus) ſed tantum accidentibus, non eſt primum reliquorum fundamentum & ſubjectum, ſed velut ſecundarium; & ideo recte dicitur ſubſtantia ſecunda.

PRA

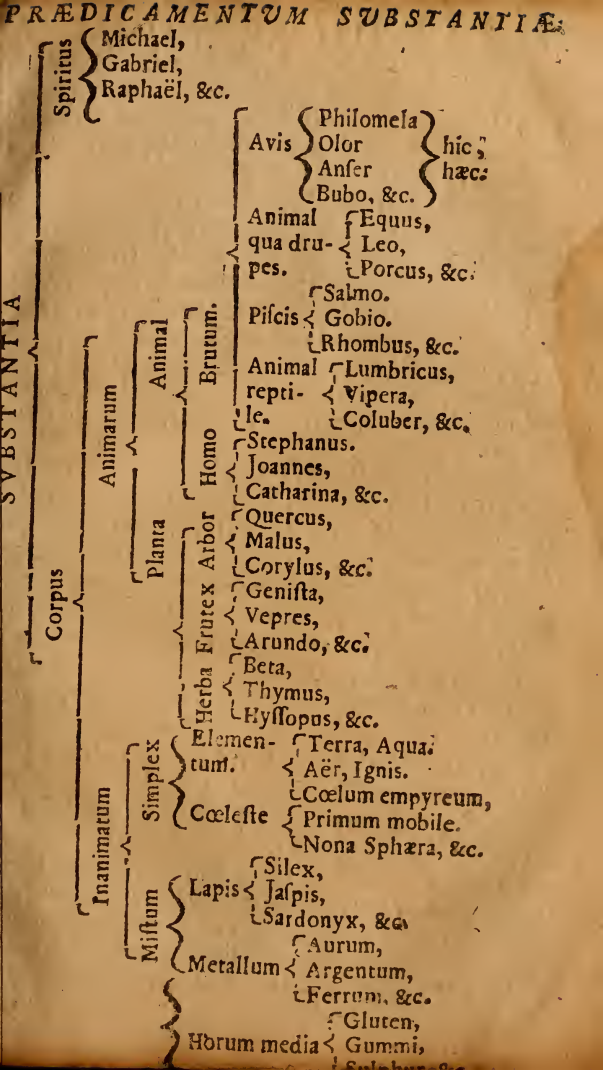
SUBSTANTIA
Spiritus
Michael,
Gabriel,
Raphaël, &c.
Corpus
Animarum
Animal
Brutum.
Avis
Philomela
Olor
Anser
Bubo, &c.
hic;
hæc:
Animal qua dru-pes.
Equus,
Leo,
Porcus, &c.
Piscis
Salmo.
Gobio.
Rhombus, &c.
Animal repti-le.
Lumbricus,
Vipera,
Coluber, &c.
Homo
Stephanus.
Joannes,
Catharina, &c.
Planta
Arbor
Quercus,
Malus,
Corylus, &c.
Frutex
Genista,
Vepres,
Arundo, &c.
Herba
Beta,
Thymus,
Hyssopus, &c.
Inanimatum
Simplex
Elemen-tum.
Terra, Aqua.
Aër, Ignis.
Cœleste
Cœlum empyreum,
Primum mobile.
Nona Sphæra, &c.
Mistum
Lapis
Silex,
Jaspis,
Sardonyx, &c.
Metallum
Aurum,
Argentum,
Ferrum, &c.
Horum media
Gluten,
Gummi,

ARTICULUS II.

De Quantitate.

QUantitas est, secundum quam aliquid dicitur quantum, vel aliqua dicuntur aliquot: ut, *linea bipedalis, ternarius.*

Dici quantum est denominari concreto, quo apte respondetur quæstioni factæ per quantum ut aliquid dicitur bipedale à linea bipedali: si enim quæratur, quantum illud sit, apte respondetur esse bipedale

Dici aliquot est denominari concreto, quo apte respondetur quæstioni factæ per quot: ut à ternario aliqua dicuntur tria: si enim quæratur quot sint, apte respondetur esse tria. Itaque priori membro continentur quantitas continua, posteriori discreta, de quibus jam dicetur.

Dividitur quantitas in continuam & discretam

Quantitas Continua est, cujus partes aliquo termino communi copulantur: ut, *linea*: ejus enim partes copulantur termino communi, scilicet puncto.

Q. 1. Quid & quotuplex est terminus in quantitate continua? R. Terminus est aliquid indivisibile in quantitate existens: ut, *punctum* in linea, *momentum* in tempore, &c.

Terminus ille est triplex, inchoans, finiens, communis.

Terminus inchoans est, à quo quantitas ducit initium: ut, *primum momentum horæ.*

Terminus finiens est, in quod quantitas desinit ut, *ultimum momentum horæ.*

Terminus communis est, quo partes quantitat conjunguntur: ut; *medium momentum horæ*, vel *punctu lineæ.* Vocatur communis, quia est duarum partium terminus, finis quidem unius, & initium alterius.

Quantitas continua dividitur in permanentem fi

ive magnitudinem, & successivam, sive tempus.

Quantitas Permanens sive Magnitudo est, cui non repugnat habere omnes partes simul existentes: ut, *linea*: ejus enim omnes partes possunt simul, id est, eodem tempore existere.

Quantitas permanens sive magnitudo est triplex, linea, superficies, & corpus.

Linea est magnitudo longa, non lata, cujus partes puncto copulantur.

Superficies est magnitudo longa & lata, non profunda, cujus partes linea copulantur.

Corpus est magnitudo longa, lata, & profunda, cujus partes superficie copulantur.

Q. 2. Quomodo in definitione superficiei ponitur linea tanquam terminus ejus, & in definitione corporis superficies, cum antea dictum sit terminum esse quid indivisibile, linea vero & superficies, sint divisibiles, illa quidem secundum longitudinem, hæc etiam secundum latitudinem? R. Terminum debere esse quid indivisibile, vel absolute, ut punctum in linea, momentum seu instans in tempore, vel saltem propria divisione illius quantitatis, cujus est terminus, & sic linea, quæ est terminus superficiei, est indivisibilis secundum latitudinem; & superficies, quæ est terminus corporis, est indivisibilis secundum profunditatem.

Q. 3. Quomodo corpus numeratur inter species quantitatis, cum antea positum sit in prædicamento substantiæ, & alibi dictum sit illud non poni directe in prædicamento? R. Corpus habere triplicem significationem. 1. *Significat alteram partem compositi naturalis, scilicet materiam, quomodo dicimus homi-*

nem esse compositum ex corpore & anima. Et in ha significatione non ponitur directe in ullo prædicamen to. 2. Significat integrum compositum naturale quomodo dicimus hominem esse corpus, id est, substan tiam corpoream. In hoc sensu ponitur in prædica mento substantiæ. 3. Significat quantitatem ha bentem tres dimensiones, quam possimus vocare cor pulentiam vel crassitiem. Et ita accipitur h loco.

Quantitas Successiva sive Tempus est, cui re pugnat habere omnes partes simul existentes, ut, h ra, *dies, annus.*

Quantitas Discreta est, cujus partes nullo term no communi copulantur: ut, *binarius, ternarius*, cæteri numeri.

Quantitas discreta dividitur in numerum & or tionem.

Numerus est quantitas discreta permanen ut *ternarius.*

Oratio est quantitas discreta successiva: ut voces prolatæ, *Joannes ambulat.*

ANNOTATIO.

Tribus speciebus magnitudinis addidit Aristoteles qu tam, nempe locum, sed ex vulgi potius quam sua sententi Nam in physicis declarat locum non esse aliud quam super ciem. Idem censent communiter Interpretes de oratione, q potius qualitas est quam quantitas.

Linea Prædicamenti QUANTITATIS.

Quantitas

Continua — Discreta

Continua

Permanens — Successiva

Permanens

Linea — Superficies, corpus

Linea

Hæc linea — Ista linea, &c.

Hæc linea.

ARTICULUS III.

De Qualitate.

Trist. in categ. c. 9. QUalitas est, qua quales quidam dicuntur: Ut, *albedo*: ab ea enim homo dicitur *albus*. *Justitia*, qua dicitur *justus*, &c.

Genus definiti est forma accidentalis. Hinc excluduntur formæ substantiales, ut, anima; & differentiæ substantiarum, ut, rationale.

Dici quale est denominari concreto, quod apte respondetur quæstioni factæ per quale tantum: ut, paries dicitur *qualis* ab albedine, quia si quæratur: Qualis sit paries, recte respondebitur esse *albus*.

Q. 2. Quare additur in allata explicatione parcula exclusiva, tantum? R. Ut excludantur cætæ formæ accidentales, quæ cum prædicentur in quale, denominant etiam sua subjecta concreto, er quod apte respondetur quæstioni factæ per uale, sed non tantum; ut; à linea trium cubitorum citur lignum *tricubitum*, per quod concretum non tan-

tum reſponderi poteſt ad quæſtionem factam per quale, ſed etiam, & quidem magis proprie ad quæſtionem factam per quantum. Si enim quæratur quantum ſit lignum, optime reſpondebitur eſſe *tricubitum*.

Dividitur qualitas in quatuor ſpecies; quæ omnes duplici voce ſub diſiunctione exprimuntur. Prima dicitur Habitus vel diſpoſitio. Secunda. Vis naturalis vel imbecillitas. Tertia, Paſſibilis qualitas vel paſſio. Quarta, Figura vel forma.

Habitus vel Diſpoſitio eſt qualitas acquiſita vel infuſa, qua ſubjectum redditur promptum ad operandum, difficulter vel facile mobilis: ut, *habitus citharizandi; ſcientia, virtus.*

Q. 1. *Quare dicitur ſub diſiunctione qualitas acquiſita vel infuſa?* R. *Quia habitus aliqui acquiruntur exercitio, id eſt, frequenti repetitione actuum ſimilium: ut, omnes habitus naturales, qui propterea vocantur habitus acquiſiti. Alii vero non acquiruntur exercitio, ſed divinitus infunduntur: ut*, fides ſpes, charitas, & *omnes habitus ſupernaturales, qui idcirco vocantur habitus infuſi.*

Q. 2. *Quare dicitur iterum ſub diſiunctione difficiliter vel facilè mobilis?* R. *Ut indicetur diſcrimen inter habitum & diſpoſitionem: ſi enim qualitas ſit difficulter à ſubjecto mobilis, vocatur habitus: ut temperantia longo uſu confirmata. Si autem illa qualitas ſit facile mobilis à ſubjecto, dicitur diſpoſitio: ut, intemperantia paucis actibus comparata.*

Ad hanc ſpeciem qualitatis pertinent omnes ſcientiæ, artes, virtutes, vitia.

Vis Naturalis vel imbecillitas eſt qualitas à natura inſita, qua ſubjectum redditur potens vel impoten

potens ad aliquid faciendum, aut resistendum, aut suscipiendum suam perfectionem.

Est ergo triplex vis naturalis vel imbecillitas. Prima, qua subjectum redditur potens vel impotens ad operandum: ut, *vis audiendi in juvene, imbecillitàs in sene.* Secunda, qua subjectum redditur potens vel impotens ad resistendum corrumpenti; ut, *duricies in ferro, mollities in cera.* Tertia, qua subjectum redditur potens vel impotens ad suscipiendam suam perfectionem: ut, *vis naturalis, per quam aliquis dicitur facile sanabilis,* & *imbecillitas, per quam aliquis dicitur insanabilis*, nempe propter bonam vel malam humorum complexionem.

Ad hanc speciem pertinent omnes facultates animalium, plantarum, lapidum, metallorum, &c.

Patibilis Qualitas vel Passio est qualitas unico sensu exteriori preceptibilis, vel appetitus affectio, difficulter aut facile mobilis: ut, *albedo, nigredo, ira, odium*, &c.

Q. 3. Quid hic vocatur appetitus affectio? R. Est commotio appetitus orta ex vehementiori apprehensione: ut, *indignatio, ira, odium, amor, lætitia, tristitia*, &c.

Q. 4. Quare iterum hic dicitur disiunctivè, difficulter aut facile mobilis? R. *Ad indicandum discrimen inter patibilem qualitatem & passionem: si enim qualitas illa unico sensu exteriori perceptibilis, vel affectio appetitus sit difficulter mobilis, vocabitur patibilis qualitas: ut,* color firmus & constans, inveteratum odium: *si autem sit facile mobilis, dicetur passio:* ut, rubor ortus ex verecundia, levis indignatio.

Figura vel forma est qualitas quantitatem terminantem consequens: ut, *triangulus, quadratum*, &c.

Linea Prædicamenti QUALITATIS.

Qualitas.

Habitus	Vis naturalis, &c.
Habitus.	
Acquisitus	Infusus
Acquisitus	
Moralis	Intellectualis
Moralis	
Virtus	Vitium
Virtus	
Temperantia	Fortitudo, &c
Temperantia	
Hæc	Ista, &c
Hæc.	

ARTICULUS IV.

De Ad aliquid.

AD aliquid sunt ea, quorum esse idem est ei quod est ad aliquid aliquo modo se habere *Arist. in categ. c. 8.* Id est, quæ nihil aliud denotant, quam relationem ad aliud: ut, *pater*, *filius*, &c. *pater* enim nihil aliud designat, quam respectum ejus qui genuit, ad eum qui genitus est. Item *filius*, respectum ejus qui genitus est, ad eum qui genuit.

Definitum sunt, *Ad aliquid*, quæ aliis nominibus dicuntur *relata*, *relativa*, *respectiva*. Quibus concretis respondent hæc abstracta, *relatio*, *respectus* & his æquivalentia.

Pr

Pro majori hujus definitionis intelligentia, adverte terminum generaliter sumptum dividi in relativum sive respectivum, & absolutum. Hanc divisionem initio omisimus, ut commodius hoc loco explicaretur.

Terminus Relativus est, qui significat respectum seu relationem ad aliud : ut, *pater, filius, dominus, servus.* Non enim potest intelligi pater nisi alicujus, scilicet filii; nec filius intelligi potest nisi alicujus, scilicet patris. Et hæc definiuntur ab Aristotele jam explicata definitione.

Terminus Absolutus est, qui non significat respectum ad aliud : ut, *homo, linea, albedo,* & omnia nomina significantia substantiam, quantitatem, aut qualitatem. Inde hic non accipitur terminus absolutus prout opponitur connotativo, sicut acceptus est : 1. part. cap. 1. art. 7. sed prout opponitur relativo.

Q. 1. Quot & quæ concurrunt ad relationem, & per nomen respectivum significantur? R. Duo, fundamentum, & terminus.

Fundamentum relationis est id, à quo incipit relatio, id est, id quod refertur & comparatur cum alio.

Terminus relationis est id, in quod tendit relatio: id est, id cum quo aliud comparatur, ut si dicas, *Anchises est Æneæ pater*, fundamentum est *Anchises*, terminus *Æneas.* Vel sic. *Pater est filii pater*, fundamentum est *is qui est pater*, terminus *is qui est filius.*

Q. 2. An terminus respectivus eodem modo modo significet fundamentum & terminum? R. Non eodem modo, significat enim fundamentum in recto, terminum in obliquo, ut patet exemplo superiori; unde dicitur connotare terminum, ut alibi etiam dictum est.

Q. 3. Quomodo differunt relativa, & correlativa? R. Relativa dicuntur, quæcunque referun-

tur ad aliud: ut, *pater dominus*, &c. Correlativa autem vocantur, quæ referuntur ad invicem: ut, *pater & filius*, *dominus & servus*, *præceptor & discipulus*.

Dividuntur Relativa, in Relativa Æquiparantiæ & Disquiparantiæ.

Relativa Æquiparantiæ sunt, quæ referuntur ad correlativum ejusdem nominis, ut, *simile*, *æquale*, *cognatus*, *affinis*, &c. Nam simile est simili simile, æquale est æquali æquale, &c.

Relativa Disquiparantiæ sunt, quæ referuntur ad correlativa diversi nominis: ut, *dominus*, *servus* *pater*, *filius*, &c. Nam dominus est servi dominus, non domini; & pater est filii pater, non patris.

Linea Prædicamenti AD ALIQUID.

Relativum

Disquiparantiæ — Æquiparantiæ

Disquiparantiæ

Dignius correlativo, Indignius correlativo

Dignius correlativo

Causa — Pater, dux, &c.

Causa

Materia — Forma, efficiens, finis

Materia

Hæc — Ista.

AR-

ARTICULUS V.

De Actione & passione.

ACtio est forma, à qua quippiam dicitur agere: ut, *calefactio*, per quam ignis dicitur calefacere lignum.

Passio est forma, à qua quippiam dicitur pati: ut, *calefactio*, per quam lignum dicitur calefieri ab igne. Facile est distinguere concreta actionis & passionis, ut, *calefacere*, *calefieri*, *frigefacere*, *frigefieri*, *percutere perfrigefieri*. Sed abstracta difficilius dignoscuntur, quia quoad vocem coincidunt. Unde distinctionis gratia, ad denotandam actionem addi solet illis hæc vox, *activa*; ad significandam vero passionem ista vox, *passiva*, ut, *calefactio activa frigefactio activa*, *calefactio passiva*, *frigefactio passiva*.

Linea Prædicamenti ACTIONIS.

Actio

Animæ — Corporis

Animæ

Sensum habentis — Sensu carentis

Sensum habentis

Externa — Interna

Externa

Visio — Auditio, Gustatio

Visio

Hæc — Ista.

AR-

ARTICULUS VI.

De reliquis quatuor prædicamentis.

UBI est præsentia rei in loco: ut, *esse in schola foro, templo*, &c.

Linea Prædicamenti UBI.

Ubi

In aëre — Extra aërem

In aëre

In urbe — Extra urbem

In urbe

Sub tecto — Sub dio

Sub tecto

Publico — Private

Publico

Sacro — Profane

Sacro

In templo — In sacello

In templo

D. Petri — D. Pauli

QUANDO est existentia rei in tempore, ut, *fuisse heri, esse hodie, cras fore.*

Line

Linea Prædicamenti QUANDO.

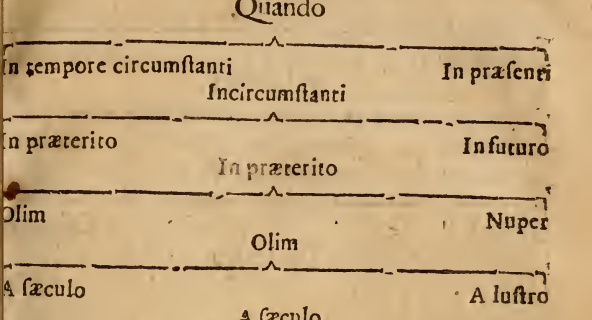

Situs est dispositio partium in toto in ordine ad locum: ut, *stare*, *sedere*, *cubare*: nam homo suscipit has denominationes ex eo quod habeat partes corporis certa ratione in loco dispositas.

Linea Prædicamenti SITUS.

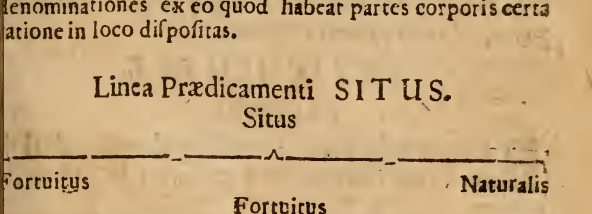

Habitus est indumenti vel ornamenti ad corpus appellatio: ut, *esse calceatum*, *coronatum*, &c.

Linea

Linea Prædicamenti HABITUS.

Habitus

Indumenti — Ornament

Indumenti

Domestici — Militari

Domestici

Tunica — Calceatic

Tunicatio

Hæc — Ista

CAPUT III.

De Postprædicamentis.

Ex iis, quæ Aristoteles in Postprædicamentis tradit, duo hic tantum præcipua explicabuntur opposita, & modi prioris & simul.

ARTICULUS. I.

De Oppositis.

Repugnantia sunt, quæ de eodem singulari simul vere affirmari non possunt: ut, *album*, & *nigrum.*

Repugnantium alia sunt disparata, alia opposita.

Disparata sunt, quæ non præcisè repugnant; Id est, sunt repugnantia, quorum unum alicui tertio æque vel magis repugnat eodem repugnandi modo: ut, *homo & equus, album & rubrum:* homo enim æquè leoni repugnat atque equo; album vero magis repugnat nigro quam rubro. Cur addatur, *eodem repugnandi modo*, statim patebit.

Oppositæ

Oppoſita ſunt, quæ præciſe repugnant: Id eſt, unt repugnantia, quorum neutrum alicui tertio æque vel magis repugnat eodem repugnandi modo: ut, *album & nigrum*, *calidum & frigidum*: album enim nulli tam repugnat quam nigro, nec vice verſa, & ſic de calido & frigido.

Oppoſita ſunt quadruplicia, Relative oppoſita, Contraria, Privantia, Contradictoria.

Q. Unde ſumitur & colligitur iſta diviſio? R. ex modis generalibus repugnandi, qui ſunt quatuor. Primus, quo relativum repugnat relativo; ut, *pater filio*. Secundus, quo poſitivum abſolutum repugnat poſitivo abſoluto: ut, *album nigro*. Tertius, quo poſitivum repugnat privativo: ut, *viſus cæcitati*. Quartus, quo poſitivum repugnat negativo: ut, *homo non homini*.

Ubi per *poſitivum* intelligitur terminus affirmans, id eſt, ullam negationem ſignificans: ut, *homo*, *album*, &c.

Primus modus conſtituit relative oppoſita, ſecundus ontraria, tertius privantia, quartus contradictoria,

riſt. in Relative oppoſita ſunt, quæ id quod *teg.* c. 11. ſunt oppoſitorum, aut alio aliquo modo ad illa dicuntur: Vt, *pater & filius*, *majus & minus*, omnia correlativa.

Dici oppoſitorum, eſt referri ad oppoſita in genivo caſu expreſſa, ſic pater refertur ad filium, cum dicitur, *Pater eſt filii pater*.

Dici aliquo alio modo ad illa, eſt referri ad oppoſita expreſſa in alio caſu quam in genitivo. Sic ajus refertur ad minus, cum dicitur, *majus eſt minore majs*. Contrariorum ex Ariſtotele colligitur hæc definitio. *riſt. ib.* Contraria ſunt, quæ poſita ſub eodem enere maxime à ſe invicem diſtant eidem ſubjecto ſceptivo viciſſim inſunt, à quo ſe mutuo expelnt, niſi alterum inſit à natura: ut, *album*, & *nium*.

In

In hac definitione continentur, quatuor conditiones sive leges contrariorum.

Prima, ut sunt sub eodem genere; sive illud sit proximum, sicut *albedo* & *nigredo* ponuntur sub *colore*; sive remotum, sicut *injustitia* & *justitia* ponuntur sub diversis generibus proximis, scilicet virtute & vitio, sed illis mediantibus ponuntur sub eodem genere remoto, nempe habitu, & ulterius sub qualitate. Itaque contraria saltem debent esse ejusdem prædicamenti. Per hanc partem excluduntur privantia & contradictoria.

Secunda conditio contrariorum est, ut sub illo eodem genere maxime distent, id est, præcise repugnant: quod eodem modo explicandum est, quo supra. Hinc excluduntur disparata.

Tertia, ut eidem subjecto inhæsionis vicissim insint: ut, *calor* & *frigus* vicissim insunt eidem *aquæ*.

Quarta, ut ab illo subjecto se mutuo expellant ut, calor expellit frigus ab aqua, & contra.

Q. 2. Quare in definitione additur hæc exceptio nisi alterum insit à natura? R. Quia si alterum insit à natura, non erit necesse, ut vicissim insint eidem subjecto; ideoque unum proprie non debebit expellere alterum, quia nihil proprie expellitur ex aliquo nisi aliquando fuerit in illo: *calor* & *frigus* non insunt vicissim igni, nec ab eo se expellunt, quia *calor* inest *igni* natura, & est ab illo inseparabilis.

Arist. ib. Contrariorum alia sunt immediata, alia mediata.

Contraria immediata dicuntur, quæ talia sunt ut ipsorum alterum necessario rebus iis insit, in quibus aptum est fieri, aut de quibus prædicatur. Id est, quæ non habent medium, quod sit subjectum capax.

Medium vocatur hic aliquid, de quo utrumque cor

contrariorum possit negari. Talia contraria sunt *ægrum & sanum*, *par & impar*; quia nullum datur subjectum capax ægritudinis & sanitatis, nempe animal, quod nec sit ægrum, nec sanum. Item nullus datur numerus, qui nec sit par, nec impar.

Q. 3. Quare additur explicationi, quod sit subjectum capax? R. Quia contraria immediata possunt habere medium incapax: ut inter sanum & ægrum medium est *lapis*, qui nec sanus est, nec æger.

Arist. ib. Contraria mediata sunt, quorum alterum ineſſe necesse non est: Id est, quæ habent medium, quod sit subjectum capax: ut, *album & nigrum*, quæ pro medio habent parietem rubrum.

Privantia sunt habitus & privatio illi opposita: ut, *visus & cæcitas*.

Habitus hic dicitur quævis forma, quæ haberi potest.

Privatio est absentia formæ à subjecto capaci, & tempore à natura determinato.

Q. 4. Quare dicitur, in subjecto capaci? R. Quia absentia formæ à subjecto incapaci non dicitur privatio, sed pura negatio: ut, *lapis* non dicitur privatus visu, sive cæcus, sed tantum non vivivus, sive non habens visum.

Q. 5. Cur additur, tempore à natura determinato? R. Quia absentia formæ à formæ à subjecto ante tempus à natura determinatum non est privatio; sed mera tantum negatio: ut, *catulus* ante bonum diem non est cæcus, si verum est ante illum diem naturaliter eum non videre.

Arist. ib. Contradictoria sunt, quæ nullum habent medium: Vt, *homo & non homo*, *album & non album*; denique omnis terminus semel affirmatus, & semel negatus.

tus. Nihil enim datur, quod nec sit homo, nec non homo; sed quodcunque assignaveris, erit necessario homo vel non homo. Excluduntur contraria immediata, quia licet non habeant medium, quod sit subjectum capax, habent tamen aliquod medium, nempe subjectum incapax. At vero contradictoria nullum omnino habent medium.

ARTICULUS II.

De modis prioris & simul.

MOdi prioris, id est, quibus unum dicitur altero prius, ab Aristotele assignati sunt quinque.

Primus, quo alterum altero dicitur prius tempore. Sic *Plato fuit prior Aristotele.*

Secundus, quo id dicitur prius, quod non convertitur essendi consequentia, id est, quod ab altero recte infertur, sed non viciſſim alterum infert. Sic, *unum est prius duobus*, quia licet bene sequatur, duo sunt, ergo unum est, non tamen viciſſim sequitur, unum est, ergo duo sunt. Hoc modo multæ causæ sunt priores suis effectibus: ut, *Deus creatura*; *ferrum gladio*; *omnis pars suo toto.* Hinc factum est, ut hic modus vocatus sit modus prioritatis naturæ, & quod hoc modo prius est, dicatur altero prius natura: omnis enim *causa est natura prior suo effectu*, quia effectus ab illa dependet.

Tertio modo id dicitur prius, quod ordine alterum præcedit. Sic, *exordium prius est narratione* apud Rhetores.

Quarto modo id dicitur prius, quod dignius est & præstantius, sive ex natura sua, sive nostra æstimatione tantum: ut, *aurum argento*, *anima corpori*, *amici alienis*: quod enim pluris facimus, hoc apud nos prius & antiquius dicitur.

Quinto modo id dicitur prius, à quo licet recte procedatur essendi consequentia, est tamen alteri cau-

ut sit, prior est effectu causa reciproca, id est, quæ ab effectu recte infertur, & vicissim effectum recte infert: ut, *ortus solis, diem; rationale, risibile.* Itaque non quævis causa hoc modo est prior suo effectu, cum multæ ad secundum modum pertineant, sed tantum causa reciproca, ut expresse declarat Aristot. Omnes tamen causæ ad effectus suos comparatæ sunt illis priores natura, & reducuntur ad hunc vel secundum modum.

Isti modi prioris continentur his versiculis, qui tamen juxta dicta exponendi sunt.

Tempore, natura, prius ordine dic & honore,
Et causa effectis dicitur esse prior.

Modi simul, id est, quibus unum dicitur simul esse cum alero; ab Aristotele tres assignantur.

Primo modo simul dicuntur, quorum generatio est in eodem tempore. *Ita simul sunt omnia, quæ simul nascuntur.*

Secundo modo illa simul dicuntur, quæ cum convertantur essendi consequentia, neutrum tamen sit alterum, causa est: ut, *Dominus & Servus; Pater & filius*: denique omnia correlativa.

Q. Quomodo hoc verum est, cum pater sit causa filii? R. Hominem, qui est pater, esse causam esse hominis, qui filius est, sed paternitatem non esse causam filiationis. Eodem modo is qui est pater, præcedit eum qui est filius, non tantum natura, sed etiam tempore, at paternitas non præcedit filiationem, neque natura, neque tempore: quod est dicere, non prius est hunc esse patrem, quam alterum esse filium.

Tertio modo simul esse dicuntur diversæ species ejusdem generis: ut, *homo & brutum.* Dicuntur vero tales species esse simul quoad generis divisionem & participationem, quæ æqualiter illud dividunt

dunt ac participant, ut, *brutum* æque perfecte est *animal*, & æque illud dividit atque *homo*.

Possunt alii modi simul & prioris assignari, sed hos tantum proposuit Aristoteles. Tres isti modi simul his vulgatis versiculis continentur.

Tempore dico simul, quorum generatio nunc est,
Quæ convertuntur, dicimus esse simul.
Suntque simul species genus untum distribuentes.

CAPUT IV.

De proprietatibus prædicamentorum.

Aristoteles in quinque primis prædicamentis p
nit aliquot proprietates, ut facilius singu
prædicamenta ab aliis distinguantur. Quarum pr
prietatum explicationem etsi communiter Dialect
singulorum prædicamentorum explicationi conju
gant; visum est tamen satius eas subjungere non m
prædicamentis, sed etiam postprædicamentis; q
multæ illorum sine postprædicamentorum admini
à tyronibus percipi non possunt. Non est autem n
propositum omnes illas proprietates hic explicare,
tantum eas, quæ celebriores sunt, & ad captum t
num accommodatiores, aliis spinosioribus præ
missis.

ARTICULUS I.

Proprietates Substantiæ.

1 COmmune est omni substantiæ in subj
non esse: Id est, omnis substantia natur
existit sine subjecto inhæsionis. Videatur definitio
stantiæ.

Arist. ib. 2. Competit præterea substantiis &

Hoar. 18.

ipsis contrarium esse : Id est, una substantia non est alteri contraria per se.

Contraria per se dicuntur ea, quæ ratione sui, & non ratione alterius, sunt contraria. Talia sunt, *calor & frigus*, & quæcunque continentur definitione contrariorum tradita in postprædicamentis.

Contraria per accidens dicuntur ea quæ non ratione sui, sed ratione alterius sunt contraria : ut, *aqua & ignis*, sunt enim inter se contraria ratione caloris & frigoris, quæ sunt contraria per se.

Q. 1. Quare substantiæ non sunt inter se contrariæ per se? R. Duabus de causis; 1. quia non sunt oppositæ : ut, *brutum* non opponitur *homini*, quia non magis illi repugnat quam lapidi. 2. quia non insunt viciſſim eidem subjecto, cum substantiæ nullum habeant subjectum.

Q. 2. Quare in explicatione proprietatis additur illa particula, per se? R. Quia substantiæ possint esse contrariæ per accidens, ut dictum est.

rist. ib. 3. Substantia non videtur suscipere gradus. ut sit magis minusve talis : Id est, Nomina substantiarum non prædicantur cum adverbiis magis & minus : ut, non potest dici, *quod Joannes sit magis homo vel minus quam Petrus*, &c. licet dici possit major & minor.

Excipiunt aliqui ab hac proprietate nomen generalissimum substantiæ, quia secundum Aristotelem prima substantia dicitur magis substantia quam secunda, quia videlicet pluribus substat, ut dictum est *cap. 2. art. 1. q. 2. ubi dixi magis substare esse eo loci pluribus substare.*

rist. ib. 4. Maxime substantiæ hoc proprium esse videtur, idem ununiqne numero permanens contrariorum esse susceptivum : Id est, una & eadem substantia viciſſim suscipere potest contraria tanquam subjectum ultimum : ut, *eadem aqua viciſſim recipit calorem & frigus.*

Additur, *tanquam subjectum ultimum*, id est, quod non est in ulteriori subjecto, quia etiam quantitas recipere potest vicissim contraria; ut *superficies* albebinem & nigredinem, sed non tamquam subjectum ultimum, cum ipsa etiam alio subjecto, scilicet substantia, recipiatur.

ARTICULUS II.

Proprietates Quantitatis.

Arist. ib. QUantitati nihil est contrarium: Id est, una quantitas non est alteri contraria per se: ut, *una linea non est contraria alteri lineæ.*

Additur, *per se*, quia per accidens una potest esse alteri contraria: ut, *superficies alba, nigra.*

2. Quanto magis ac minus esse non competit Id est, concreta quantitatum non prædicantur cum adverbiis magis & minus: ut, *unum bicubitum non dicitur alio magis vel minus bicubitum.*

Q. Quomodo vera est hæc proprietas, cum una linea dicatur magis longa quam altera? R. Hæc difficultas variè à variis solvitur. Facillima est eorum solutio, qui dicunt hanc proprietatem non convenire quantitati indeterminatæ, id est, generali nomine expressæ, qualia nomina sunt, *longum, latum*, & sed tantum quantitati determinatæ, id est, speciali nomine expressæ; qualia nomina sunt, *bicubitum, tricubitum*, &c. Quæ expositio fundamentum habet Aristotele, & tyronum captui valde est accommodata.

Arist. ib. 3. Proprium quantitatis est maxime qualitas & inæqualitas: Ratio est, quia solæ quantitates dicuntur per se, id est, ratione sui æquales vel inæquales; alia vero dicuntur æqualia vel inæqualia ratione illarum quantitatum: Verbi gratia; *quantitas pedalis est per se æqualis alteri quantitati pedali: lignum vero pedale æq-*

æquale alteri ligno pedali ratione quantitatis, quam habet.

ARTICULUS III.

Proprietas Qualitatis.

Arist. in l. categ. c. 9. 1. CONtrarietas in qualitate esse videtur: Id est, qualitas una est alteri contraria per se: ut, *albedo nigredini, virtus vitio.*

Covenit hæc proprietas soli qualitati: omnia enim alia, quæ aliquo modo dicuntur contraria, sunt contraria ratione qualitatum.

Arist. ib. 2. Qualia ipsa gradus suscipiunt, ac magis talia minusve dicuntur: Id est, concreta qualitatis prædicari possunt cum adverbiis magis & minus: ut, unum album dicitur magis album quam alterum.

Arist. ib. 3. Similia dissimiliaque per qualitates solas dicuntur: Id est, quæcunque dicuntur similia aut dissimilia, dicuntur talia ratione qualitatum suarum: ut, *duo parietes albi sunt similes ratione suarum albedinum; paries autem albus & niger sunt dissimiles ratione diversarum qualitatum.*

ARTICULUS IV.

Proprietates ad Aliquid.

Arist. in categ. c. 8. 1. UNiversa quæ sunt ad aliquid, ad ea dicuntur, quæ convertuntur: d est, omnia relativa referuntur ad sua correlativa: ut, *ater est filii pater, dominus est servi dominus*, &c.

Arist. ib. 2. Ea quæ sunt ad aliquid simul natura sse videntur: Verbi gratia, *dominus & servus* sunt simul atura, *duplum & dimidium, pater & filius*, &c. Quæ icantur simul natura, & quomodo hæc proprietas explianda sit, patet ex c. 3. hujus partis art. 2. in explicaione modorum simul.

ARTICULUS V.

Proprietates Actionis & passionis.

Arist. in categ. c. 2°.

1. Suscipit ipsum agere pative contrarietatem: Id est, Actio potest esse contraria actioni: Verbi gratia: Contrariantur inter se *calefacere & frigefacere*, *calefieri & frigefieri*.

Nota secundum communem explicationem, non nisi per accidens contrarietatem convenire actioni & passioni, scilicet ratione qualitatum, quæ per illas producuntur, & in subjecto recipiuntur: ut, *calefactio & frigefactio*, ratione caloris & frigoris: absolute tamen hæc proprietas illis tribuitur, quia illa contrarietas ipsorum nomine exprimitur, quando quidem ab illis qualitatibus contrariis nomen sortiantur, ut patet ex nominibus calefactionis & frigefactionis. Quæ ratio dialectico sufficiat, quamvis non desint aliæ graviores ab ipsa rei natura petitæ.

Arist. ib.

2. Gradus quoque suscipiunt, ut magis atque minus dicantur: Id est, Concreta actionis & passionis quædam possunt prædicari cum adverbiis magis & minus: ut, *unum agens dicitur magis agere, calefacere frigefacere, &c. quam aliud.*

Cæteris prædicamentis nullas assignavit proprietate Aristoteles, non quia nullæ assignari possint, sed quia faciliores sunt, & minoris momenti.

TRACTATUS SECUNDUS.

De Enuntiatione.

Hactenus de simplicibus Terminis actum est, nunc de Enunciatione, quæ ex illis componitur, agendum. Dividetur hic Tractatus etiam in tres partes. In prima agetur de structura ipsius Enunciationis vari-

varietate, proprietatibus. Secunda tradet definiendi dividendique rationem. Tertia suppositionem explicabit.

TRACTATUS SECUNDI PARS PRIMA.

De Enunciationis structura, varietate, proprietatibus.

Complectetur hæc pars tria capita. In 1. agetur de partibus enunciationis. In 2. de ipsa enunciatione, ejusque varietate. In 3. de quibusdam enunciationis proprietatibus.

CAPUT I.

De partibus Enunciationis.

Omnis enunciatio constat nomine & verbo: De his ergo duobus hoc capite agetur.

ARTICULUS I.

De Nomine.

Nominis ab Aristotele hæc proponitur definitio:

Aristot. de interp. c. 2. Nomen est vox significativa ex institu-to, sine tempore, cujus nulla pars significat separata: ut, *homo*, *candor*, &c.

Significare sine tempore est, præter principale significatum nullam primam temporis differentiam denotare. E contra, significare cum tempore est, præter principale significatum aliquam primariam temporis differentiam denotare.

Primariæ autem temporis differentiæ sunt tres, præteritum, præsens, futurum.

Per hanc ergo partem excluditur verbum : nam *amo*, verbi gratia, præter principale significatum, quod est amor, denotat tempus præsens.

Ista nomina, hora, dies, mensis, &c. significant quidem principaliter tempus, sed præter principale significatum non denotant ullam differentiam temporis, ideoque significant sine tempore. Hæc vero prandium, cœna, &c. præter principale significatum, quod est refectio corporis, denotant aliquod tempus, nempe meridiem, aut vesperam, non tamen denotant primariam determinari temporis differentiam, scilicet præsens, præteritum, aut futurum, & sic etiam significant sine tempore.

Per illam partem (cujus nulla pars significat separata) excluditur *oratio* : ut, *homo albus* : quia ejus aliqua pars seorsum, & per se aliquid significat. Non tamen excluditur nomen compositum : ut, respublica jusjurandum, &c. quia licet ejus partes aliquid per se singulæ significent, si sumantur, ut integræ dictiones, nihil tamen separatim significant, si sumantur ut partes unius dictionis compositæ, sed sunt instar syllabæ, quæ propriam significationem non habet.

Addendæ sunt huic definitioni ex Aristotelis mente duæ particulæ, nempe, FINITA & RECTA, ut sic reddatur integra definitio.

Nomen est vox ex instituto significativa sine tempore finita & recta, &c.

Vox finita dicitur, cui nulla præfigitur negatio ut, *homo*.

Vox infinita est, cui præfigitur negatio, id est particula negativa, *non* : ut, *non homo*. Tales voces à definitione nominis rejiciuntur.

Vox recta dicitur, quæ est nominativi casus, vel indicativi modi & presentis temporis. Excluduntur per hanc partem casus obliqui : ut, *hominis*, *homini*, &c.

Ratio, cur Aristoteles illos excluserit; est, quia cum verbo non possunt absolvere enunciationem.

AR

ARTICULUS II.

De verbo.

Arist. 1. de inter. c. 3. VErbum est, quod insuper tempus significat, & cujus nulla pars seorsim significat, atque semper eorum, quæ de alio dicuntur, est signum: ut, *amo, habeo,* &c.

Significare tempus, est significare cum tempore; quod superiori articulo explicatum est. Per hanc partem excluditur nomen.

Verbum esse semper notam eorum, quæ de alio dicuntur, est verbum esse semper prædicatum, quando in enunciatione significative ponitur. Dico, quando significative, id est, pro significato ponitur, quia quando non ponitur pro significato, sed pro ipsamet voce, potest esse subjectum: ut, *dico, amo est verbum.*

Distinguunt autem hic Dialectici duplex prædicatum, unum formale, quod est ipsa copula; alterum materiale, id scilicet, quod mediante copula dicitur de subjecto: ut hic, *homo est animal*, prædicatum materiale est, *animal*, formale verbum, *est*: cum ergo dicitur verbum esse prædicatum, intelligitur vel formale tantum; ut ibi, *homo est animal*, vel formale & materiale simul: ut hic, *Joannes ambulat.*

Addendæ sunt etiam huic definitioni ex Aristotelis mente duæ illæ particulæ, Vox FINITA, &, RECTA. Unde excluduntur verba infinita; ut, *non valet, non curit.* Item casus obliqui verborum, id est, alterius modi quam indicativi, vel alterius temporis quam præsentis. Ratio cur Aristoteles eos excluserit, est, partim quia cum nomine non faciunt enunciationem, ut verba infinitivi modi, partim quia veritas enunciationis, quam componunt, pendet à veritatate enunciationis de præsenti, ut hæc enunciatio vera est, *Aristoteles audivit Platonem*, quia hæc aliquando fuit vera, *Aristoteles audit Platonem.*

CA-

CAPUT II.

De ipsa Enunciatione ejusque veritate.

In hoc capite quatuor declarabuntur: 1. quid sit oratio, 2. quæ illius species, 3. quid enunciatio, 4. quas habeat species.

ARTICULUS. I.

De Oratione, duabus ejus speciebus, imperfecta & perfecta, & hac multiplici.

Arist. 1. de interp. c. 4. Oratio est vox significativa, cujus partium aliqua separata significat ut dictio, sed non ut affirmatio vel negatio: ut, *homo albus; homo est animal.*

Significare ut dictio, est, significare sine vero aut falso: ut, *homo.*

Significare ut affirmatio vel negatio est significare cum vero aut falso: ut, *homo est animal.*

Adverte quod dicatur, cujus aliqua pars significat ut dictio, non vero omnis, quia alioquin excluderetur enunciatio composita: verbi gratia, *homo est rationalis, & brutum est irrationale*, cujus aliqua pars significat ut affirmatio, scilicet, *homo est rationalis*, & sic non omnis ejus pars significat, ut dictio. Verum est interim, quod aliqua etiam illius pars significet, ut dictio, nempe, *homo rationalis*, &c. Tantum ergo ostenditur ad orationem requiri vel sufficere, ut aliqua ejus pars significet saltem ut dictio, & licet nulla significaret ut affirmatio vel negatio, nihilominus adhuc fore orationem.

Orationum alia est imperfecta, alia perfecta.

Oratio imperfecta est, quæ gignit imperfectum sensum in animo audientis, ut, *homo albus.*

Orati-

Oratio perfecta est, quæ gignit perfectum sensum in animo audientis, ut, *homo est animal.*

Perfecta dividitur in enunciativam & non enunciativam.

Oratio Perfecta non Enunciativa est, in qua nec est verum, nec falsum, ut, *sis felix.*

Dividitur in quinque species, Interrogativam, ut, *Est aliquid quo tendis?* Vocativam, ut, *Huc ades, o Melibœe.* Imperativam, ut, *Maturate fugam.* Deprecativam; ut, *Aspice nos.* Optativam, ut, *utinam philosophus evadam.*

ARTICULUS II.

De Enunciatione, ejusque divisione, ac subdivisione.

Arist. ib. ENunciatio est oratio, quæ vera est vel falsa, ut, *homo est rationalis, homo non est rationalis.*

Vera dicitur, quæ est conformis rei significatæ, ut prior.

Falsa, quæ est difformis rei significatæ: ut posterior.

Adverte propositionem, de qua dictum est tract. 1. p. 1. c. 1. a. 1. idem esse quod enunciationem simpliciem, cum eo discrimine, quod ibidem in annotatione indicatum est; & ideo quæ de propositionis partibus ibi dicta sunt, enunciationi debent accommodari.

Adverte præterea prædicationem, de qua etiam dictum est tract. 1. p. 1. c. 2. idem esse quod enunciationem simplicem affirmativam. Unde quæ de prædicationis varietate ibi dicuntur, etiam ad enunciationem transferri possunt. Tantum ergo illic omissa hic proponentur.

Divi-

Dividitur enunciatio in simplicem & compositam, sine in categoricam & hypotheticam.

Arist. 1. de interp. c. 4. Enunciatio simplex est aliquid dicens de aliquo, aut aliquid ab aliquo removens: Id est, quæ unum prædicatum de uno subjecto affirmat, vel negat, sive, quæ constat uno prædicato & uno subjecto, tanquam præcipuis partibus: ut, *homo est animal.*

Enunciatio composita est, quæ constat pluribus enunciationibus simplicibus tanquam præcipuis partibus: ut, *Si dies est, lux est.*

Subdividitur primo enunciatio simplex in affirmationem & negationem.

Arist. ib. Affirmatio est alicujus de aliquo enunciatio: Id est, in qua prædicatum affirmatur de subjecto, ut, *Aristoteles est philosophus.*

Arist. ib. Negatio vel enunciatio, qua aliquid ab aliquo dimovetur: Id est, in qua prædicatum removetur à subjecto: ut *vitium non est amandum.*

Subdividitur secundo enunciatio simplex in universalem, particularem, indefinitam, singularem.

Arist. 1. Prior. c. 1. Enunciatio universalis est, cum aliquid aut omni aut nulli inesse significat: Id est, cujus subjecto præfigitur signum universale: ut *Omnis homo est disciplinæ capax, Nullus homo est irrationalis.*

Quot & quotuplicia sint signa, dictum est tract. 1. p. 1 c. 1. a. 3.

Arist. ib. Enunciatio particularis est, cum alicui aut non alicui, aut non omni inesse significat Id est, cujus subjecto præfigitur signum particulare: ut *aliquod animal est rationale.*

Illa particula, NON ALICUI, invertenda est, qua dictum esset, *alicui non*: nam, *non alicui*, si negatio inte

ligitur

igitur præposita, idem valet, quod *nulli*, ut infra dicetur, & sic designaretur enunciatio universalis, non particularis. Illud ergo membrum sensu idem est cum sequenti, *non omni.*

Arist. ib. Enunciatio indefinita est, cum quid inesse vel non inesse sine universali particularive nota significat: Id est, cujus subjecto communi nullum signum præfigitur: ut, *homo est animal.*

Debet esse subjectum commune; quia si sit singulare, non erit indefinita, sed singularis: ut, *Petrus est homo.*

Debet quoque illud subjectum commune sumi personaliter; si enim aliter sumatur, potius reducetur ad singularem; sed hoc reservetur in tractatum de suppositione.

Enunciatio singularis est, quæ constat subjecto singulari: ut, *Petrus ambulat.*

Inter has divisiones illud est discriminis, quod prima dicatur dividere enunciationem secundum substantiam, secunda secundum qualitatem, tertia secundum quantitatem. Unde prima divisione respondetur quæstioni factæ per *quæ*, secunda quæstioni factæ per *qualis*, tertia quæstioni factæ per *quanta.* Ut, *quæ* est hæc propositio, *Omnis homo est animal?* R. Simplex, *qualis?* affirmativa, *quanta?* universalis.

ANNOTATIO.

Non agitur hic de enunciatione composita, de qua tamen multa utilia dici possent, quia tum tempus tradendæ Dialectica præscriptum non sufficiat ad omnia, tantum explicatur syllogismus categoricus, id est, præcipuus. Eandem ob causam prætermittuntur enunciationes exponibiles & modales.

CA-

CAPUT III.

De quibusdam Enunciationis proprietatibus.

Duæ sunt proprietates enuntiationis, oppositio & æquipollentia, quæ hoc capite explicabuntur.

ARTICULUS. I.

Quid & quotuplices sunt oppositæ?

Arist. de inter. c. 4. Oppositæ sunt affirmatio, & negatio ejusdem de eodem non æquivoce. Id est, oppositæ sunt affirmatio & negatio, quæ constant eodem subjecto & prædicato non æquivoce sumpto: ut *omnis homo est doctus, nullus homo est doctus.*

Additur, NON ÆQUIVOCE: quia si subjectum vel prædicatum sumatur in diversa significatione tollitur oppositio: unde hæ non sunt oppositæ, *canis latrat, canis non latrat*, si subjectum, *canis*, semel sumatur pro cane domestico; & semel pro constellatione.

Oppositæ sunt triplices, contrariæ, subcontrariæ, contradictoriæ.

Arist. 2. de interp. c. 5. Contrariæ sunt, quarum una de universali enunciat competere, altera non competere: Id est, sunt oppositæ universales: ut, *Omnis homo est doctus, Nullus homo est doctus.*

Arist. ib. Subcontrariæ sunt, in quibus de universali non universaliter enunciatur: Id est, sunt oppo-

sit

sitæ particulares, vel indefinitæ : ut, *Aliquis homo est doctus, Aliquis homo non est doctus.*

Arist. ib. Contradictoriæ sunt, quarum altera universaliter significat de eodem, altero vero non, Id est, sunt oppositæ, quarum una est universalis, altera particularis, aut indefinita : ut, *Omnis homo est doctus, Aliquis homo non est doctus.*

Q. Sub quo membro continentur oppositæ singulares? ut, Petrus est doctus, Petrus non est doctus? R. Sub nullo membro ab Aristotele definito comprehendi; quia tantum describit oppositas constantes subjecto universali, ut patet ex definitionibus singularum Specierum. Revera tamen oppositæ singulares sunt contradictoriæ, quia ipsis convenit lex contradictoriarum, ut statim patebit.

Oppositis adjungi solent subalternæ; quæ sic definiuntur.

Subalternæ sunt duæ propositiones constantes eodem prædicato & subjecto, ejusdem qualitatis, sed diversæ quantitatis, id est, utraque est affirmativa, vel utraque negativa sed una est universalis, altera particularis : ut, *Omnis homo est animal, Aliquis homo est animal.*

Universalis dicitur *subalternans*, particularis *subalternata.* Has propositiones certum est non opponi, cum non sint affirmatio & negatio.

TABULA

TABULA OPPOSITARUM.

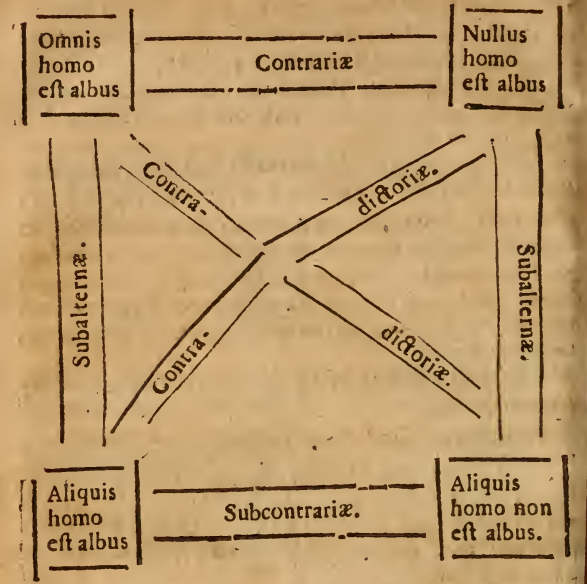

ARTICULUS II.

Leges subalternarum & oppositarum.

SUbalternis & singulis oppositis sua lex assignatur, ostendens quomodo adinvicem se habeant secundum veritatem & falsitatem.

Lex Subalternarum.

Ex veritate subalternantis sequitur veritas subalternatæ; non tamen ex falsitate subalternantis sequitur falsitas subalternatæ.

E contra

E contra.

Ex falsitate subalternatæ sequitur falsitas subalternantis; non tamen ex veritate subalternatæ sequitur veritas subalternantis.

Prior pars declaratur exemplo. Quia hæc est vera: *Omnis homo est animal*, hæc etiam est vera: *Aliquis homo est animal.* Non tamen ex eo quod hæc falsa sit: *Omnis homo est probus*, sequitur etiam hanc falsam esse: *Aliquis homo est probus.*

Declaratur item pars posterior. Quia hæc est falsa, *Aliquis homo est irrationalis*, hæc etiam est falsa, *Omnis homo est irrationalis.* Non tamen ex eo quod hæc vera sit, *Aliquis homo est probus*, sequitur etiam hanc veram esse, *Omnis homo est probus.*

Q. Quæ est ratio hujus legis? R. Quia subalternans includit subalternatam, & aliquid amplius; ideoque plus requiritur ad ejus veritatem, quam ad veritatem subalternatæ, & minus ad falsitatem.

Lex Contrariarum.

Contrariæ non possunt esse simul veræ, possunt tamen simul esse falsæ, *Omnis homo est probus*, *Nullus homo est probus.*

Q. Quæ est ratio hujus legis? R. Si contrariæ essent simul veræ, sequeretur contradictorias esse simul veras: Nam ex veritate duarum contrariarum, quæ sunt universales, recte sequitur veritas duarũ particulariũ, quarũ affirmativa contradicit universali negativæ, & negativa affirmativæ, ut videre est in tabula superiori. Ex falsitate autem contrariarum non sequitur falsitas particularium, ideoque non sequitur contradictorias esse simul falsas.

Lex Subcontrariarum.

Subcontrariæ possunt esse simul veræ, non simul

falsæ. Simul veræ sunt hæ: *Aliquis homo est doctus, Aliquis homo non est doctus.*

Q. Quæ rursum hujus legis ratio? R. Si sub contrariæ essent simul falsæ, contradictoriæ essent etiam simul falsæ, per legem subalternarum: dum autem simul sunt veræ, non sequitur contradictorias esse simul veras, ut patet ex eadem lege.

Lex Contradictoriarum.

Contradictoriæ nec simul veræ, nec simul falsæ esse possunt.

Hujus legis nulla ratio dari potest, cum sit lumine naturæ cuivis notissima: æquivalet enim his duobus axiomatibus: *Idem non potest simul esse & non esse*, &, *Quodlibet est vel non est.*

ARTICULUS III.

De Æquipollentia,

ENunciationes Æquipollentes sunt diversæ enunciationes constantes eodem prædicato, subjecto, sed diversis signis idem significantes ut hæ, *Aliquis homo non est temperans*, *Non omnis homo temperans.*

Possunt autem oppositæ & subalternæ reddi sibi invicem æquipollentes oppositione particulæ negativæ, n vel ante subjectum, vel post subjectum, vel ante & p subjectum, ut præscribitur tribus his regulis.

Prima regula æquipollentiæ.

Si Subjecto enunciationis universalis postpo tur negatio, reddetur æquipollens suæ contrari ut ista, *Omnis homo est animal*; reddetur æquipollens contrariæ hoc modo, *Omnis homo non est animal*, enim æquivalet isti, *Nullus homo est animal.* Rursum i

N

Nullus homo est animal, reddetur suæ contrariæ æquivalens, si dicas, *Nullus homo non est animal.*

Secunda regula æquipollentiæ.

Si Subjecto alicujus enunciationis præponatur negatio, reddetur æquipollens suæ contradictoriæ: ut ista, *Aliquis homo est probus*, redditur æquivalens suæ contradictoriæ, si dicas. *Non aliquis homo est probus*, quæ sensu eadem est cum hac, *Nullus homo est probus.*

Tertia regula æquipollentiæ.

Si Subjecto enunciationis præponatur simul & postponatur negatio, reddetur æquipollens suæ subalternæ: ut ista, *Aliquis homo est animal*, fiet æquivalens huic, *Omnis homo est animal*, si dicatur, *Non aliquis homo non est animal.*

Leges istæ hoc versiculo vulgo comprehenduntur.

Præ contradic, post contra, præpostque subalter.

TRACTATUS SECUNDI PARS SECUNDA.

De definiendi dividendique ratione.

Definitio & divisio, si præcise sumantur, non sunt enunciationes, sed orationes imperfectæ. Quia tamen per enunciationes tradi solent, imò sæpe nomen definitionis ac divisionis pro integris enunciationibus usurpatur, ut paulo post patebit, eas enunciationi annectimus. Dividemus hanc partem in duo capita. In priori agetur de definitione, in posteriori de divisione.

CAPUT I.

De Definitione.

HOc capite duo explicabuntur. Unum, quid & quotuplex sit definitio. Alterum, quæ leges definitionis.

ARTICULUS I.

Quid & quotuplex sit definitio.

DEfinitio est oratio naturam alicujus explicans: ut hæc oratio, *Animal rationale*, respectu hominis; & hæc, *quod de multis aptum est prædicari*, respectu universalis. Itaque definitio proprie loquendo non est integra enunciatio, in qua oratio rem explicans de re ipsa prædicatur, sed ipsa sola oratio, quæ rem explicat sive talis enunciationis prædicatum: ut hoc totum non est definitio hominis proprie loquendo: *Homo est animal rationale*; nec istud totum est definitio universalis: *Universale est quod de multis aptum est prædicari*; sed istæ imperfectæ orationes, *Animal ratione*; *Quod de multis aptum est prædicari*: enunciationes vero illæ magis proprie vocarentur enunciationes definitivæ, quam definitiones. Vulgariter tamen & passim definitio etiam sumitur pro tali integra enunciatione, quia cum definitio solitarie sumpta sit imperfecta oratio, ut integer sensus conficiatur, quærenti definitionem respondetur per talem enunciationem.

Definitum est id, quod oratione explicatur: ut *homo*, respectu hujus orationis, *animal rationale*.

Definitionum alia est quid nominis, alia definitio quid rei.

Definitio quid nominis est, quæ alicujus vocis significationem exponit: ut si dicas, *Dialectica est scimen significans artem bene disserendi* Huc revocantur definitiones petitæ ab etymologia nominis: ut, *Consul qui consulit patriæ.*

Definitio quid rei est, quæ rei per nomen significatæ naturam explicat: ut si dicas, *homo est animal rationale.*

Definitionum quid rei alia est definitio proprie dicta seu essentialis; alia descriptio.

Definitio essentialis est, quæ datur per sola essentialia definiti: ut, *animal rationale*, respectu hominis.

Definitionem essentialium una est physica, altera metaphysica seu logica.

Definitio essentialis physica est, quæ datur per per materiam & formam: ut si dicas, *homo est quoddam compositum ex corpore & anima rationali.*

Definitio essentialis metaphysica sive logica est, quæ datur per genus & differentiam; ut si dicas, *Homo est animale rationale.*

Q. Quare prior dicitur physica, Posterior metaphysica vel logica? R. Prior dicitur Physica, quia materia & forma, quibus constat, vocari solent partes essentiales physicæ, eo quod de illis physicus agat. Posterior dicitur Metaphysica vel Logica, quia genus & differentia, quibus constat, vocari solent partes essentiales metaphysicæ vel logicæ, eo quod de illis agat metaphysicus vel logicus.

Descriptio est, quæ datur per aliquid, quod non est essentiale definito: ut si dicas, *Homo est animal risibile.*

Descriptionum alia causalis, alia non causalis.

Descriptio causalis est, quæ datur per causam externam.

Causa externa est, quæ non est pars rei, cujus est causa. Illa est duplex efficiens: ut, *Sol luminis*, & finalis: ut, *mitas deambulationis.* Itaque

Descriptio causalis est etiam duplex: una datur per causam efficientem, ut si dicas, *dies est motus solis supra terram:* nam motus solis supra terram est causa efficiens diei. Altera datur per causam finalem: ut si dicas, *Homo est animal creatum ad fruendum æterna beatitudine*, nam fruitio æterna beatitudine est finis hominis.

Q. 1. An definitio constans partibus physicis non possit vocari causalis? R. Posse si vim nominis tantum attendamus, quia datur per causas internas, quæ sunt materia & forma. Sic tamen vocari non solet, quia habet nomen dignius, nempe definitionis essentialis, & per causalem vulgo intelligitur ea, quæ non est essentialis, daturque per causam externam.

Descriptio non causalis est etiam duplex: una datur per genus & proprietatem convertibilem cum definito: ut si dicas, *Homo est animal risibile.* Alter datur per genus & plura accidentia, quæ simul collecta cum definito convertuntur, ut si dicas, *Homo est animal bipes implume.*

Q. 2. An possit aliquo sensu dici omnem definitionem constare genere & differentia? R. Posse dici, intelligendo per genus & differentiam illa etiam quæ subeunt vicem generis & differentiæ. Omnis enim definitio constat genere & differentia, vel subeuntibus vicem eorum, id est, uno termino communiori, & alio vel aliis ita restringentibus, ut soli definito conveniat, ut patet ex omnibus exemplis allatis.

Ut autem noverint tyrones in omni proposita definitione singula suis muneribus, nominibusque distinguere, advertant in omni enunciatione definitiva hunc esse ordinem.

Id quod sensu præcedit copulam, hoc ipsum subjectum, est definitum.

Te

Terminus simplex, qui sensu immediate sequitur copulam, est genus definiti; quod sæpissime subticetur.

Id quod deinceps sequitur, est differentia.

ARTICULUS II.

Quæ sunt Leges definitionis.

EX *multis legibus definitionis, quæ ex Aristotele & aliis afferri possent, tres tantum præcipuas proponemus.*

1. Definitum non potest ingredi suam definitionem. ratio est, quia definitio debet esse clarior definito, idem ero non potest esse clarius seipso.

Hinc collige relativa, *Qui, Quæ, Quod*, in enunciationibus definitivis immediate copulæ postposita non referre sum definitum; quia tunc definitum ingrederetur suam finitionem, sed genus definiti, quod subticetur: ut cum citur: *Genus est, quod de multis*, &c. relativum, *quod*, on refert *genus*: tunc enim esset sensus: *Genus est genus, od* &c. sed refert *universale*, & sic construitur: *Genus est niversale, quod* &c. Idem judicium est de cæteris.

2. Definitio debet esse convertibilis cum definito: l est, non debet magis aut minus late patere. Hinc istæ finitiones hominis sunt vitiosæ, *Corpus animatum sens, Animal litteratum.*

3. Definitio nihil contineat superfluum: Id est, hil præter ea, quæ necessaria sunt, ut definitio sit convertibilis cum definito; nisi forte illa non essent satis cla: tunc enim quod illis majoris explicationis gratia adtur, non erit superfluum. Vitiosa ergo est ista hominis finitio, *Animal rationale bipes.*

CAPUT II.

De Divisione.

ETiam duo de divisione explicabuntur, scilicet quid & quotuplex divisio, tum quæ divisionis leges.

ARTICULUS I.

Quid & quotuplex divisio.

DIvisio est oratio totum in suas partes distribuens: ut, *hominis alia pars corpus, alia pars animæ.*

Divisio generaliter sumpta duplex est, una divisio nominis, altera rei.

Divisio Nominis est, qua distinguitur multiplex significatio termini æquivoci. Hanc divisionem distinctionem potius quam divisionem Dialectici vocare solent.

Est autem duplex, una divisio æquivoci pure in sua æquivocata: ut, *nomen canis aliquando significat animal latrans, aliquando sidus cœleste.* Altera divisio analogi in sua analogata: ut, *Hominum alius verus alius pictus.*

Divisio Rei est, qua res aliqua vel terminus univocus in suas partes dividitur: ut, *Animalium aliud homo, aliud brutum,*

Divisio rei est triplex, triplicis nempe totius integralis, essentialis, universalis.

Divisio Totius Integralis est, qua totum integrale distribuitur in partes integrantes: ut, *Hominis alia pars caput, alia brachia, alia venter, alia pedes* &c.

Dicuntur autem partes integrantes, quæ sua quan-

ti-

cate totius quantitatem constituunt. Hanc divisionem multi partitionem potius quam divisionem vocandam censent.

Divisio Totius Essentialis est, qua totum essentiale dividitur in partes sibi essentiales: ut, *Hominis una pars corpus, altera anima.*

Divisio Totius Universalis est, qua aliquod magis commune dividitur in minus communia: ut, *Animalium aliud homo, aliud brutum.*

Divisio Totius Universalis admodum varia posset assignari, sed potissimum quadruplex in usu est.

Prima est generis in species: ut, *Animalium aliud homo, aliud brutum.* Ad hanc revocatur divisio speciei in individua; differentiæ in species vel individua; generis in differentias, differentiæ in differentias.

Secunda est accidentis in subjecta, cum videlicet divisum est accidens membrorum dividentium: ut, *alborum aliud lilium, aliud nix*, &c.

Tertia subjecti in accidentia, cum nempe membra dividentia sunt accidentia divisi: ut, *Hominum alii probi, alii improbi.*

Quarta accidentis in accidentia, quando divisum & membra dividentia sunt accidentia ejusdem subjecti: ut, *Dulcium aliud album, aliud flavum*, &c.

ARTICULUS II.

Quæ sunt leges divisionis.

INter multas leges divisionis quatuor sunt præcipuæ.

1. Divisum debet plus continere quam singula membra dividentia.

Hinc vitiosa est ista divisio, *Animalium aliud sensitivum, aliud homo, aliud brutum*; nam *sensitivum*, quod est unum è membris dividentibus, est convertibile cum diviso.

2. Di-

2. Divisum debet adæquari membris dividentibus simul sumptis.

Vitiosa est igitur hæc divisio: *Viventium aliud homo, aliud brutum:* vivens enim, quod est divisum, latius patet quam homo & brutum simul, quandoquidem etiam complectatur plantam.

3. Omnia membra dividentia debent inter sese pugnare.

Unde inepta est hæc divisio: *Hominum alius probus, alius litteratus.*

4. Membra dividentia sint pauca.

Vnde male sic divideretur vivens. *Viventium aliud homo, aliud equus, aliud leo, aliud canis, aliud quercus,* &c. sed dividendum est prius in species generales, & hæ rursum in alia, donec veniatur ad id, quod quæritur: ut, *Viventium aliud animal, aliud planta, Animalium aliud homo, brutum,* &c.

TRACTATUS SECUNDI PARS TERTIA.

De Suppositione.

Tractatui de enunciatione tractatum de suppositione subnectimus, quia hæc affectio, etsi terminis simplicibus conveniat, non tamen convenit illis nisi in oratione, maximeque in enunciatione positis, ut ex dicendis patebit. Præmittimus autem hunc tractatum tractatui de argumentatione & syllogismo, quia ad cognoscendas regulas & vitia argumentationis, ac præcipue syllogismi, ejus notitia est necessaria. Alias autem vocum affectiones, non quia non utiles, sed quia minus necessariæ ad institutum, ob rationem alibi commemoratam prætermittimus.

Dividetur

Dividetur hæc pars in duo capita. In priori agetur de generibus suppositionum. In posteriori de speciebus.

CAPUT I.

De generibus suppositionum.

TRia genera suppositionum vulgo recensentur, quæ explicabuntur hoc capite, præmissa suppositionis communi definitione.

ARTICULUS I.

Quid & quotuplex suppositio?

SUppositio est usurpatio vocis in oratione positæ pro aliquo: ut hic, *Omnis homo est animal*, vox illa, *homo*; usurpatur pro Joanne, Petro, & reliquis hominibus. Suppositio aliter vocari solet *acceptio vocis.*

Q. 1. Unde dicta est suppositio? R. Ex eo, quod vox in oratione plerumque supponatur, id est, substituatur in locum alterius, nempe rei per ipsam significatæ: Cum enim, ut ait, Aristoteles, res ipsas exprimere, aut in disputationem aut colloquium adducere non possimus, vocibus loco rerum utimur, & in harum locum illas subrogamus, sicut ad numerandum uti solent mercatores calculis æneis pro nummis aureis.

Q. 2. Estne igitur magna suppositionis cognoscendæ necessitas? R. Maxima, tum ad exprimendos proprios conceptus, tum ad alterius intelligendos. Sicut enim qui ignorat, quid quoque loco calculus valeat, nec ipse calculis ad numerandum uti, nec alium utentem potest intelligere, & facillime decipitur, ita qui nescit pro quo vox in quaque oratione accipiatur, nec ipse mentem suam exponere, nec alterius conceptum assequi poterit, ac facillime circumvenietur.

Q. 3.

Q. 3. Quare dictum est; plerumque vocem orationi insertam substitui in locum alterius? R. Quia, ut dicetur proximo articulo, vox interdum accipitur pro seipsa, quo casu non substituitur in locum alterius. Dicitur tamen etiam tunc supponi, extensa verbi istius significatione ad quamcunque vocis acceptionem.

Triplex est generatim suppositio, Materialis, Simplex, Personalis, quæ vulgo genera acceptionis aut suppositionis vocantur.

ARTICULUS. II.

De suppositione materiali.

SUppositio Materialis est acceptio vocis pro seipsa: ut cum dico, *Homo est dictio dissyllaba*, vox *homo* accipitur pro seipsa, id est, pro ipsamet voce, non autem pro significato.

Q. 1. Quare ista acceptio dicitur materialis? R. Quia per illam vox accipitur pro materia nominis seu termini, quæ sunt literæ & syllabæ: nomen enim significativum constat duobus, ipsa voce, & significatione: vox est velut materia, significatio velut forma.

Q. 2. Quo alio nomine vocatur ista suppositio? R. Græco vocabulo Latinis etiam Dialecticis familiari dicitur technica, quasi dicas, artificiosa vel dolosa; quia nimirum ista suppositio est ad fallendum apta, eo quod dictum de voce facile accipitur tanquam dictum de re significata, & sic sophistæ illa velut arte quadam & fraude ad technas & captiones utuntur.

Q. 3. Quibus notis dialectici hanc suppositionem indicare solent? R. Duabus. Una est articulus Græcus τὸ, id est, *illud*, quem articulum sæpe proponunt voci, quam materialiter volunt accipi: ut, τὸ *animal*,

mal, τὸ *homo*, quasi dicas, illa vox *animal*, illa vox *homo*. Altera est particula li, qua graves quidam authores familiariter utuntur, ut, li *animal*, li *homo*. Quæ particula æquivalet articulo Græco, & puto esse antiquum articulum Gallicum, quo Parisienses etiam in scholis utebantur.

ARTICULUS III.

De suppositione simplici.

SUppositio Simplex est acceptio vocis pro suo immediato significato tantum, id est, pro natura communi, vel conceptu communi. Ita sumi dicitur subjectum hujus enunciationis, *Homo est universale*, non enim significatur, quod Joannes, vel Petrus, vel quispiam alius singularis homo sit universale: hoc enim falsum esset; sed quod homo in communi sit universale.

Dictum est: PRO NATURA COMMUNI, VEL CONCEPTU COMMUNI, quia in talibus propositionibus quidam dicunt subjectum sumi pro natura communi, alii vero docent illud sumi tantum pro conceptu communi. Sed hæc difficultas altioris est considerationis, & omnino Dialecticis prætereunda, præsertim cum voces illæ quæ dicuntur sumi simpliciter, sumi etiam possint technice sive materialiter, sensu longe faciliori & dialecticis accommodatiori? potest enim, imo & solet, apud Dialecticos subjectum allatæ propositionis sumi pro ipsa voce, ut sit sensus, *homo est universale*, id est, illa vox, *homo*, est universale, quem sensum in tractatu de universalibus semper secuti sumus, omnium prope Dialecticorum more.

Idem est judicium de subjectis cæterarum propositionum, in quibus aliqua proprietas dialectica, ut ajunt, subjecto tribuitur: ut, *Homo est species, animal est genus.*

AR-

ARTICULUS IV.

De suppositione personali.

Suppositio Personalis est acceptio vocis pro mediato significato, id est, pro inferioribus vel denominatis. Sic accipitur subjectum hujus propositionis, *Omnis homo est animal.* accipitur enim pro Joanne, Petro, & cæteris, qui sunt inferiora hominis, cum sensus sit Joannes est animal, & Petrus est animal, &c. item subjectum hujus, *Omne album est substantia*, accipitur enim pro pariete, nive, lacte, & reliquis, quæ sunt denominata *albi*.

Q. Quomodo differunt inferius & denominatum? R. Inferius dicitur id, cui aliquis terminus magis communis essentialiter & in quid tribuitur, *ut individua respectu speciei, species respectu generis.*

Denominatum vero est id, cui aliquis terminus connotativus accidentaliter tribuitur: ut, *paries nix*, &c. respectu *albi*: huc revocari possunt species ve individua comparatione differentiæ essentialis, quia differentia etsi prædicetur essentialiter, est tamen comparatione speciei & individuorum terminus connotativus.

Ad deprehendendam acceptionem personalem ponitu hæc regula.

Omnis vox, cui præponitur vel præponi potest manente eodem sensu, aliquod signum, accipitur personaliter, ut subjectum ipsius propositionis *Omnis homo est animal*, quia illi præponitur signum, *omnis* & istius, *Homo est probus*, quia illi præponi signum potest particulare, manente eodem sensu, hoc modo, *Aliquis homo est probus.*

Ex his suppositionum generibus desumitur hæc ad argumentandum regula.

In argumentatione non licet mutare genus acceptionis, id est, non licet unam & eandem vocem semel accipere materialiter, & semel simpliciter vel personaliter &c.

æc. unde vitiosum est hoc argumentum, *Homo est dictio dissallaba, homo est animal, ergo animal est dictio dissyllaba*, quia *homo* in prima propositione sumitur materialiter, in secunda personaliter.

CAPUT II.

De speciebus suppositionum.

SUppositio personalis dividitur in quatuor species, universalem, copulatam, determinatam, & confusam, quæ aliis nominibus vocantur distributiva, collectiva, disiunctiva, disjuncta. Et ab his vox aliqua dicitur accipi universaliter seu distributive, copulatim seu collective, determinate seu disiunctive, confuse seu disjunctim.

Hæ suppositiones, etsi (ut dictum est) sint species suppositionis personalis, passim tamen absolute vocantur species suppositionis, sicut priores genera. *De singulis hoc capite breviter agetur.*

ARTICULUS I.

De suppositione universali seu distributivæ.

SUppositio Universalis est acceptio vocis pro inferioribus, vel denominatis copulative enumerandis.

Dicuntur autem aliqua enumerari copulative, quando enumerantur per conjunctionem copulativam copulative sumptam, id est, connectentem integras enunciationes. Ita sumitur subjectum hujus propositionis, *Omnis homo est animal:* sic enim explicatur, *Joannes est animal, & Petrus est animal, & Paulus est animal, & sic de cæteris:* ubi conjunctio copulativa, &, connectit integras enunciationes.

Sup-

Suppositio Universalis dividitur primo in absolutam, & accomodam.

Suppositio Universalis Absoluta est, ubi nulla intelligitur exceptio. Ita sumitur subjectum dictæ propositionis, *Omnis homo est animal.*

Suppositio Universalis Accommoda est, ubi aliqua intelligitur exceptio: ut hic, *Cœlum tegit omnia*: scilicet præter se.

Dividitur secundo suppositio universalis in universalem pro generibus singulorum, & universalem pro singulis generum.

Suppositio Universalis pro Generibus Singulorum est, per quam vox accipitur pro omnibus generibus seu speciebus, non autem pro omnibus individuis. Hoc modo sumitur subjectum istius propositionis, *Omne animal fuit in arca Noë.* Sensus enim est, *Omne genus seu species animalis fuit in arca Noë*, scilicet equus, leo, elephas, &c. Non autem sic, *Omne individuum animalis fuit in arca Noë*, sic enim significaretur etiam Te, qui hæc legis, & cætera animalia, quæ nunc vivunt, fuisse in arca Noë.

Vel sic: Significatur cujuslibet speciei aliquod individuum ibi fuisse, non vero cujuslibet speciei quodlibet individuum.

Suppositio Vniversalis pro Singulis generum est, per quam vox sumitur pro omnibus suis individuis. Ita sumitur subjectum ipsius propositionis: *Omnis homo est animal.*

Ad cognoscendam suppositionem universalem multæ Dialecticis regulæ traduntur, ex quibus duæ sunt præcipuæ.

1. Subjectum enunciationis universalis affirmativæ sumitur universaliter: ut subjectum istius; *Omnis homo est animal.*

Reducitur

Reducitur hæc regula ad generaliorem, quod nempe signum universale affirmativum distribuit illum terminum, cui immediate præfigitur.

2. Vtrumque extremum enunciationis universalis negativæ, & prædicatum particularis negativæ sumitur universaliter: ut hic, *Nullus homo est brutum*, universaliter sumitur tam *homo*, quam *brutum*. Hic vero, *Aliquod animal non est homo*, tantum *homo* sumitur universaliter, non *animal*.

Hæc etiam regula reducitur ad generaliorem, quod nimium signum negativum distribuit omnia sequentia, sive proxime illis præponatur, sive remote.

Eandem vim habent omnes dictiones, quæ in sua significatione negationem includunt: ut particulæ *sine*, *absque*, verba significantia privationem aut carentiam: ut, *egeo*, *careo*, &c.

ARTICULUS II.

De suppositione copulata.

SVppositio Copulata est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulatim enumeratis, id est, per conjunctionem copulativam copulatam sumptam, hoc est, non connectentem integras enunciationes, sed terminos simplices. Ita sumitur subjectum ejus propositionis, *Omnia elementa sunt quatuor*, sic enim explicatur, *Ignis*, *& aer*, *& terra*, *& aqua sunt quatuor*; non autem sic, *Ignis est quatuor*, *& aer est quatuor*, &c.

Ad dignoscendam hanc suppositionem una hæc notetur regula.

Subjectum propositionis, cujus prædicatum est nox numerum significans, sumitur copulatim. Exemplum jam est propositum.

ARTICULUS III.

De suppositione determinata.

SVppositio Determinata est acceptio vocis pro inferioribus, vel denominatis disjunctive enumerandis, id est, per conjunctionem desiunctivam disiunctive sumptam, hoc est, connectentem integras enunciationes. Ita sumitur subjectum hujus propositionis, *Aliquis homo est probus*: sic enim explicabitur, *vel Joannes est probus, vel Petrus est probus, vel Paulus est probus, & sic de cæteris.*

Ad cognoscendam hanc suppositionem hæc sit regula. Vtrumque extremum propositionis particularis aut indefinitæ affirmativæ, & subjectum negativæ; sumitur determinate: ut in his propositionibus, *Aliquis homo est probus, Homo est probus*, tam prædicatum quam subjectum sumitur determinate. In his autem, *Aliquis homo non est probus, Homo non est probus*, solum subjectum sumitur determinate, prædicatum vero universaliter per secundam regulam de suppositione universali.

ARTICULUS IV.

De suppositione confusa.

SVppositio Confusa est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis desiunctim enumerandis, id est, per conjunctionem disiunctivam disiunctim sumptam, hoc est, connectentem simplices terminos non vero integras enunciationes. Ita sumitur prædicatum hujus propositionis, *Omnis homo est animal*: sic enim exponitur, *Omnis homo est hoc, vel istud, vel illud, vel aliud animal*: non autem sic, *Omnis homo est hoc animal, vel omnis homo est istud animal*, &c. Hæc enim expositio falsa est cum ipsa propositio sit vera.

Traduntur de hac acceptione multæ regulæ, inter quas est præcipua,

Prædi

Prædicatum propoſitionis univerſalis affimativæ ſumitur confuſe. Patet exemplo ſuperiori. Reducitur hæc regula ad generaliorem, quod nempe ſignum univerſale affirmativum confundit, id eſt, confuſe ſumi facit illum terminum, cui mediatè ſive remotè præponitur.

Ex his ſuppoſitionum ſpeciebus ſumitur hæc regula argumentandi & axioma celeberrimum, quo pleræque ſyllogiſmorum regulæ nituntur.

Non licet procedere à non diſtributo ad diſtributum, id eſt, Non licet aliquem terminum, qui in antecedente non ſumitur univerſaliter, ponere in conſequente univerſaliter ſumptum: ut, non ſequitur, *Omnis homo eſt animal, ergo omne animal eſt homo*, quia *animal* in antecedente non diſtribuitur, cum ſit prædicatum univerſalis affirmativæ; in conſequente vero diſtribuitur, cum ſit ſubjectum univerſalis affirmativæ.

TRACTATUS TERTIUS.

De Syllogiſmo.

EX terminis componitur propoſitio, ex propoſitionibus ſyllogiſmus, de quo hic nobis agendum eſt. Dividetur hic tractatus in duas partes. In priori tractabitur de principiis internis ſyllogiſmi. In poſteriori de externis.

TRACTATUS TERTII
PARS PRIMA.

De principiis internis Syllogismi.

PRincipia interna syllogismi dicuntur: quæ sunt in ipso syllogismo.

Hæc principia duplicia sunt, materialia & formalia.

Itaque hæc pars dividetur in duo capita. In priori agetur de principiis materialibus syllogismi. In posteriori de formalibus.

CAPUT I.

De principiis materialibus syllogismi.

PRincipa materialia sunt: quibus velut materia constituitur syllogismus.

Hæc principia sunt duplicia: Propinqua, quæ sunt propositiones; & Remota, quæ sunt termini. *Itaque hoc capite quatuor explicabuntur.*

1. Quid sit argumentatio in genere, & quæ ejus partes.
2. Quotuplex.
3. Quid syllogismus.
4. Quot termini & enunciationes in syllogismo.

ARTICULUS I.

Quid sit argumentatio, quæ ejus partes?

GEnus syllogismi est argumentatio, quæ præter syllogismum alias quasdam species complectitur, ut infra dicetur: *Itaque prius quam de syllogismo agamus, exponendum videtur quid sit argumentatio, & quænam illius partes.*

Argumentatio est oratio, in qua unum ex alio colli-

colligitur, ut, *Omnis homo est, sensitivus, ergo omnis homo est animal.* Dicuntur unum colligi ex alio, quando significatur una propositio sequi ex altera, quod fit per particulam illam, *ergo*, vel aliam æquivalentem. Unde non est hic argumentatio. *Omnis homo est animal, & homo est sensitivus*, quia etiamsi posterior propositio recte sequatur ex priori, non tamen in illa oratione significatur sequi.

Tres ergo sunt partes argumentationis, Antecedens, Consequens, Nota illationis.

Antecedens est enuntiatio, ex qua alia colligitur.

Consequens est enuntiatio, quæ ex alia colligitur.

Nota illationis est conjunctio significans unam enuntiationem colligi ex alia, ut in assignata argumentatione antecedens est, *Omnis homo est sensitivus*, consequens, *Omnis homo est animal*, nota illationis, ista conjunctio *ergo*.

Illatio aliis nominibus vocatur sequela, consequentia, consecutio, collectio, quæ non est antecedens, nec consequens, sed connexio consequentis cum antecedente, designata, ut dictum est, per illam vocem, *ergo*, vel aliam æquivalentem. Sumitur etiam non raro consequentia, & illi æquivalentia, pro integra argumentatione.

ARTICULUS II.

Quotuplex est argumentatio?

ARgumentationum alia est bona, alia vitiosa. Bona est, cujus consequens legitimè infertur ex antecedente: ut, *homo est animal; homo est sensitivus.*

Vitiosa est, cujus consequens non legitimè infer-

tur ex antecedente, ut, *Homo est animal, ergo homo est rationalis*: non enim legitimè colligitur hominem esse rationalem ex eo, quod sit animal, cum brutum sit etiam animal, & tamen non sit rationale. Quando vero consequens legitimè, quando non legitimè colligatur ex antecedente, patebit ex regulis, quæ suo loco tradentur.

Nota cum simpliciter sit mentio argumentationis, bonam intelligi, non vitiosam.

Argumentatio bona dividitur in formalem, & materialem: sive in formaliter bonam, id est ratione formæ, & materialiter bonam, id est ratione materiæ.

Argumentatio formalis est, cũ in nulla similis formæ dari potest antecedens verũ consequente falso.

Argumentationes verò similis formæ sunt; quæ constant æque multis terminis, eodem ordine dispositis, & æquè multis propositionibus ejusdem quantitatis & qualitatis, ut hæ argumentationes sunt similis formæ.

Omne animal est vivens,
Omnis homo est animal, ergo
Omnis homo est vivens.

Et

Omnis arbor est planta,
Omnis quercus est arbor, ergo
Omnis quercus est planta.

Eædem sunt argumentationes formales: nam in nulla argumentatione, quæ similem formam habet, dari potest antecedens verum consequente falso.

Argumentatio materialis dicitur, cum in aliqua similis formæ dari potest antecedens verum consequente falso, ut hæc: *Omnis homo est sensitivus, ergo omnis homo est animal*: datur enim antecedens verum consequente falso in hac similis formæ, *Omnis homo est sensitivus ergo omnis homo est brutum.*

Dividitu

Dividitur iterum argumentatio bona in Syllogismum, Enthymema. Inductionem,& Exemplum, de quibus deinceps per ordinem agemus. Inter illas autem solus syllogismus est argumentatio formalis.

ARTICULUS III.

Quid sit syllogismus

SYllogismus est oratio, in qua quibusdam positis, aliud quiddam ab iis quæ posita sunt necessario accidit, eo quod hæc sunt.

Id est, syllogismus est oratio, in qua duabus præmissis simplicibus in modo & figura rectè dispositis, conclusio à præmissis diversa colligitur per necessariam & formalem consequentiam, propter legitimam præmissarum in modo & figura dispositionem : ut,

Omne animal est vivens,
Omnis homo est animal, ergo
Omnis homo est vivens.

Q. Quis syllogismus hic definitur? Resp. Syllogismus categoricus sive simplex, id est, constans omnibus enunciationibus simplicibus ; qualis est jam assignatus. Et propterea dicitur in sensu, *duabus præmissis simplicibus.*

De syllogismo composito, id est, constante una, vel pluribus enuntiationibus compositis hoc non agitur. Syllogismus compositus est iste :

Si dies est, lux est,
Sed dies est, ergo
Lux est.

ARTICULUS IV.

Quot termini & enuntiationes in syllogismo?

TErmini sunt materia remota syllogismi, enuntiationes autem propinqua; quia ex terminis prius formandæ sunt enuntiationes, ac deinde ex enuntiationibus syllogismus.

In omni syllogismo sunt tres termini, Majus extremum, Minus extremum, & Medium.

Medium est terminus, qui bis in antecedente syllogismi ponitur.

Extremum in genere est, quod semel tantum in antecedente syllogismi ponitur.

Majus extremum est, quod in antecedente syllogismi præstantiorem locum obtinet.

Minus extremum est, quod in antecedente syllogismi minus præstantem locum obtinet.

Illud vero dicitur obtinere præstantiorem locum, quod obtinet locum prædicati, altero obtinente locum subjecti, aut, si in hoc sit paritas, quod pronuntiatione præcedit. Prius fit in prima figura, ubi unum extremum prædicatur de medio, alterum subjicitur, Posterius in secunda, ubi utrumque extremum subjicitur medio; & in tertia, ubi utrumque extremum prædicatur de medio ut fit hic syllogismus.

Omne animal est vivens,
Omnis homo est animal,
Ergo omnis homo est vivens.

Ibi medium est *animal*, majus extremum, *vivens*, minus extremum, *homo*.

In omni item syllogismo sunt tres enuntiationes major propositio, minor propositio, conclusio.

MAJOR PROPOSITIO est illa pars antecedentis; in qua ponitur majus extremum A Cicerone & quibusdam aliis vocatur simpliciter propositio.

MINOR PROPOSITIO est illa pars antecedentis, in qua ponitur minus extremum A Cicerone & aliis vocatur assumptio.

Duæ illæ propositiones dici etiam solent præmissæ, quæ præmittuntur conclusioni.

CON

CONCLUSIO est enunciatio, quæ ex aliis infertur. Ut in superiori syllogismo, Major propositio est illa. *Omne animal est vivens*; Minor ista, *Omnis homo est animal.* Conclusio ista, *Omnis homo est vivens.*

Q. 1. *Utrum illa propositio dicenda sit major, quæ primo loco ponitur?* Resp. Ordinariè quidem ita est; patitur tamen exceptionem ista regula interdum in syllogismis primæ figuræ, id est; in quibus unum extremum prædicatur de medio, & alterum subjicitur medio, ubi semper illa est major, in qua ponitur illud extremum, quod prædicatur de medio, sive illa ponatur primo loco, quod plerumque fit: sive secundo, quod interdum accidit. Ut si dicas,

Omnis homo est animal.
Omne animal est vivens, ergo
Omnis homo est vivens.

Major propositio est illa, *Omne animal est vivens*, quia in ea ponitur majus extremum, id est, illud, quod nobiliorem locum obtinet in antecedente Syllogismi, utpote tenens locum prædicati, cum alterum teneat locum subjecti.

Q. 2. *Quare termini Syllogistici istis nominibus appellantur?* R. Duo illi termini, qui semel tantum ponuntur in antecedente Syllogismi, vocantur extrema, quia sunt extrema enunciationis probandæ, sive conclusionis, id est, prædicatum ejus & subjectum: ille autem terminus, quibis ponitur in antecedente, vocatur medium, quia est velut vinculum & nexus extremorum: sicut enim extrema se habent ad illum terminum, ita colliguntur se habere ad invicem.

ANNOTATIO.

In definiendo majori & minori extremo secutus sum Recentiorum communem opinionem tanquam planiorem & faciliorem, Alioquin putarem conformiorem esse Aristoteli Alexandri sententiam, & aliorum, qui censent illud extremum esse majus, quod vel in antecedente, vel certe in quæstione probanda

banda prædicatur, cum alterum subjiciatur. Verum hæc sententia, tametsi solida, minus tyronum captui est accommodata.

CAPUT II.

De Principiis formalibus Syllogismi.

PRINCIPIA FORMALIA sunt dispositiones quædam principiorum materialium. Id est, terminorum & propositionum. Sunt igitur duo: unum terminorum, quod vocatur Figura, quæ triplex est: alterum propositionum, quod vocatur modus.

Itaque in hoc capite de his agetur. 1. *De figura & modo: eorumque varietate generatim.* 2. *de modis primæ figuræ.* 3. *de modis secundæ.* 4. *de modis tertiæ.*

ARTICULUS I.

De figura & modo eorumque varietate generatim.

FIgura Syllogistica est dispositio medii cum extremis secundum subjectionem & Prædicationem.

Figura est triplex, Prima, Secunda, Tertia.

Prima est in qua medium semel subjicitur, & semel prædicatur.

Secunda, in qua medium bis prædicatur.

Tertia, in qua medium bis subjicitur. Exempla habes Articulis sequentibus.

Modus Syllogisticus est, trium enunciationum Syllogismi dispositio secundum quantitatem & qualitatem. Itaque tot sunt modi, quot modis possunt enun-

enunciationes Syllogismi variari secundum quantitatem, & qualitatem ; quod ut minutius examinetur, non suaserim, cum parum utilitatis illud examen habeat, Exempla modorum habes inferius.

Modorum alius directus, alius indirectus ; sive alius directè concludens : alius indirectè. Eodem modo dividitur Syllogismus.

Modus directus est, in quo majus extremum concluditur de minori. Eodem modo definitur Syllogismus directus, ut hic :

Omne animal est vivens,
Omnis homo est animal, ergo
Omnis homo est vivens.

Modus Indirectus est, in quo minus extremum concluditur de majori. Eodem modo definitur Syllogismus indirectus, ut hic :

Omne animal est vivens,
Omnis homo est animal, ergo
Aliquod vivens est homo.

Recensentur vulgò modi utiles, id est, apti ad concludendum, novemdicem, singuli singulis expressi vocabulis, quæ his versiculis comprehenduntur.

Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipton,
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum,
Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti.
Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

In his vocabulis hæc adverte:

1. Novem prima spectare ad primam figuram : sequentia quatuor ad secundam ; reliqua se ad tertiam.

2. Quod singula vocabula constent tribus syllabis, & singulæ syllabæ singulis vocalibus ; nam in *Baralipton*, *Frisesomorum*, solæ tres primæ syllabæ aliquid significant, reliquæ adduntur tantum metri causa, unde extra metrum vori solent, *Baralip. Frisesom.*

3. Quod tres illæ vocales significent tres enunciationes syllo-

syllogisticas, prima quidem majorem propositionem, secunda minorem, tertia conclusionem.

4. Quod vocalis A significet universalem affirmativam E universalem negativam, I particularem affirmativam. O denique particularem negativam. Unde antiquum carmen.

Asserit A, negat E, sed universaliter ambæ.
Asserit, I. negat O, sed particulariter ambo

Quid verò in prædictis vocabulis significent consonantes S, P, & M, postea dicetur.

ARTICULUS II.

Modi primæ figuræ cum exemplis Syllogismorum.

PRima figura, ut dictum est, habet undecim modos videlicet

Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipton.
Celantes, Dabitis, Fabesmo, Frisesomorum.

Inter hos quatuor primi sunt directi, &, ut postea dicetur, perfecti: scil.

Barbara, Celarent, Darii, Ferio.

Quinque reliqui sunt indirecti & ut postea dicetur, imperfecti; scilicet.

——— *Baralipton.*
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum.

Ut autem tyrones exemplaria habeant Syllogismorum in singulis modis, quæ imitentur, modos omnes cum suis syllogismis proponemus.

Modi directi ac perfecti primæ figuræ cum syllogismis.

Bar *Omne animal est substantia:*
ba *Omnis homo est animal, ergo*
ra *Omnis homo est substantia.*

Ce *Nul-*

Ce *Nullum animal est planta :*
a *Omnis homo est animal, ergo*
ent. *Nullus homo est planta.*

Da *Omnis homo est rationalis,*
i *Aliquid animal est homo, ergo*
. *Aliquod animal est rationale.*

Fe *Nullus Æthiops est albus :*
i *Aliquis homo est Æthiops, ergo*
o. *Aliquis homo non est albus.*

Modi indirecti ac imperfecti primæ figuræ cum Syllogismis.

Ba *Omne animal est substantia :*
a *Omnis homo est animal : ergo*
ipt. *Aliqua substantia est homo.*

Ce *Nullum animal est planta :*
an *Omnis homo est animal. ergo*
es *Nulla planta est homo.*

Da *Omnis homo est rationalis :*
it *Aliquod animal est homo, ergo*
is *Aliquod rationale est animal.*

Fa *Omnis homo est animal :*
ef *Nullum brutum est homo, ego*
no. *Aliquid animal non est brutum.*

Fris *Aliqua virtus est delectabilis :*
is *Nullum virtum est virtus, ergo*
em. *Aliquod delectabile non est vitium.*

AR-

ARTICULUS III.

Modi secundæ figuræ cum exemplis Syllogismorum.

Modi secundæ figuræ sunt hi quatuor.
Cesare, Camestres, Festino, Baroco.
In singulis syllogismorum exempla subjiciuntur.

2 Fig.

Ces *Nullum brutum est rationale,*
a *Omnis homo est rationalis, ergo*
re. *Nullus homo est brutum.*

Ca *Omnis homo est rationalis,*
mes *Nullum brutum est rationale, ergo*
tres *Nullum brutum est homo.*

Fes *Nullus homo est brutum,*
ti *Aliquid animal est brutum, ergo*
no. *Aliquod animal non est homo.*

Ba *Omnis homo est rationalis,*
ro *Aliquid animal non est rationale, ergo*
co. *Aliquod animal non est homo.*

ARTICULUS IV.

Modi tertiæ figuræ cum exemplis Syllogismorum.

3 Fig.

Da *Omnis homo est rationalis,*
rap *Omnis homo est animal, ergo*
ti. *Aliquod animal est rationale.*

Fe *Nullus homo est irrationalis,*
lap *Omnis homo est animal, ergo*
ton. *Aliquod animal non est irrationale.*

Dis Ali

Dif *Aliquod animal est rationale,*
t *Omne animal est vivens, ergo*
nis. *Aliquod viuens est rationale.*

Da *Omnis avarus est miser,*
tis *Aliquis avarus est dives, ergo*
i. *Aliquis dives est miser.*

Bo *Aliquod animal non est homo;*
car *Omne animal est vivens, ergo*
do. *Aliquod vivens non est homo.*

Fe *Nullum vitium est amandum,*
ris *Aliquod vitium est delectabile, ergo*
on. *Aliquod delectabile non est amandum.*

TRACTATUS TERTII PARS SECUNDA.

De principiis externis Syllogismi.

PRincipia externa Syllogismi voco, quæ non sunt in ipso Syllogismo.

Sunt duplicia, dirigentia, & perficientia. Hinc duo conficientur capita, quibus tertium addetur de argumentationibus non syllogisticis, quæ reductione ad syllogismum etiam perficiuntur.

CAPUT I.

De principiis dirigentibus.

PRincipia dirigentia sunt axiomata, id est, propositiones per se notæ: quibus nititur consequentia syllogistica.

Sunt autem duo: unum affirmativum; alterum negativum. His annectuntur regulæ generales & speciales Syllogismorum.

Quin-

Quinque igitur hoc capite tradentur. 1. *Principia dirigentia.* 2. *Regulæ generales Syllogismorum* 3. *Regulæ speciales primæ figuræ.* 4. *Regulæ speciales secundæ figuræ.* 5. *Regulæ speciales tertiæ figuræ.*

ARTICULUS 1.

Quot & quæ sint principia dirigentia Syllogismorum.

PRiusquam declarentur principia dirigentia, exponendum est quid sit prædicari sive dici de omni, quid de nullo, ex quibus dictis illa principia desumuntur.

Arist. 1. *Prior.* c. 1. Prædicari de omni est, cum nihil sumere subjecti est, de quo alterum non dicatur.

Id est, cum prædicatum significatur convenire subjecto universaliter sumpto. Dictum ergo de omni, est prædicatum universalis affirmativæ.

Arist. ib. De nullo prædicari est, cum nihil sumere subjecti est, à quo alterum non removeatur.

Id est, cum prædicatum significatur negari de subjecto universaliter sumpto. Dictum ergo de nullo, est prædicatum universalis negativæ.

Ex his duabus definitionibus sumuntur hæc duo principia luminæ naturæ notissima, quæ brevitatis causa vocari etiam solent dictum de omni, & dictum de nullo; quamvis non sint proprie illa dicta, sed regulæ ex illis desumptæ.

Principium dirigens affirmativum.

Quidquid dicitur de subjecto universè sumpto, dicitur de quovis, quod subsumitur sub illo:

u

nt quia *vivens* dicitur *de omni animali*, dicitur etiam *de homine & aliis sub animali contentis.*

Itaque hoc principio evidenter dirigitur hic Syllogismus:

Omne animal est vivens.
Omnis homo est animal, ergo
Omnis homo est vivens.

Eeodem principio regulari debent omnes Syllogismi affirmativi, licet quidam evidenter, alii obscurè, ut postea dicetur.

Principium dirigens negativum.

Quidquid negatur de subjecto universè sumpto, negatur & de quovis, quod subsumitur sub illo. ut, quia *planta* negatur *de omni animali*, etiam negatur *de homine, & aliis contentis sub animali.* Itaque hoc principio clarissimè regulatur hic Syllogismus:

Nullum animal est planta:
Omnis homo est animal, ergo
Nullus homo est planta.

Eodem principio regulari debent omnes syllogismi negativi vel evidentur, vel obscurè, ut explicabitur infrà.

ARTICULUS. II.

Regulæ generales Syllogismorum.

HÆ regulæ dicuntur generales, quia servandæ sunt in omnibus figuris.

1. In syllogismo tres tantum termini esse possunt.

Si ergo aliquis terminus sumatur æquivocè, erit vitiosus syllogismus; quia cum talis terminus significatione sit duplex, in hujusmodi syllogismo sunt quatuor termini, unde nullus est hic syllogismus.

Omnis homo est animal vivum,
Aliqua pictura est homo, ergo
Aliqua pictura est animal vivum.

Nam *homo* in majori sumitur pro vero homine, in minore pro picto.

2. Medium ſyllogiſticum non poteſt ingredi concluſionem. Ratio eſt, quia ſic idem probaretur per idem.

3. In altera præmiſſarum medium debet diſtribui. Unde non ſequitur.

Aliquod animal eſt irrationale,
Omnis homo eſt animal, ergo
Omnis homo eſt irrationalis.

Medium enim, quod eſt *animal*, in neutra præmiſſarum diſtribuitur. Ratio regulæ eſt, quia quando medium non diſtribuitur, non ſervatur dictum de omni aut de nullo.

4. Ex puris particularibus nihil ſequitur, ut non ſequitur,

Aliquod animal non eſt brutum,
Aliquis equus eſt brutum, ergo
Aliquis equus non eſt animal.

Adverte Syllogiſmum, qui peccat contra hanc regulam etiam peccare contra aliquam aliam regulam; ſi enim ſi in prima vel ſecunda figura, peccabit contra ſpecialem regulam illarum figurarum, ut infra patebit: ſi autem ſit in tertia figura, peccabit contra præcedentem, id eſt, tertiam regulam generalem, quia medium non diſtribuetur, ut ſi dicas:

Aliquod animal eſt homo,
Aliquod animal eſt brutum, ergo
Aliquod brutum eſt homo.

5. Ex puris negativis nihil ſequitur, ut ſatuus eſt iſte Syllogiſmus.

Nullus homo eſt brutum,
Nullus equus eſt homo, ergo
Nullus equus eſt brutum.

Ratio regulæ eſt, quia Syllogiſmus conſtans puris negativis, pugnat cum dictis de omni, & de nullo, in quibus præcipitur, ut medium cum altero ſaltem extremorum conveniat.

6. Quando altera præmiſſarum eſt particularis, concluſio etiam debet eſſe particularis.

Rati

Ratio est, quia alias procederetur à non distributo ad distributum, ut hic,

Omnis homo est rationalis :
Aliquod animal est homo : ergo
Omne animal est rationale.

7. Quando altera præmissarum est negativa, conclusio etiam debet esse negativa. Unde stultus est hic Syllogismus.

Nullum animal est planta :
Omnis homo est animal, ergo
Omnis homo est planta.

Ratio est, quia in tali Syllogismo directè fit contra principium dicti de nullo : colligitur enim duo extrema convenire inter se, quia non conveniunt cum medio, cum oppositum sit colligendum, scil. extrema non convenire inter se, quia non conveniunt cum medio.

ARTICULUS III.

Regulæ speciales primæ figuræ.

DUæ sunt regulæ speciales primæ figuræ.

1. Ex minore negante nihil sequitur in prima figura, ut non sequitur.

Omne animal est vivens,
Nulla planta est animal, ergo
Nulla planta est vivens.

Ratio regulæ est, quia sic proceditur à non distributo ad distributum ex parte majoris extremi; si enim sit minor negans, major erit affirmans, cujus prædicatum est majus extremum, prædicatum vero affirmativæ non distribuitur; atqui illud idem in conclusione negante distribuitur, utpote illius prædicatum, ut patet in superiori exemplo.

2. Ex Majore particulari nihil concluditur in prima figura, non enim sequitur.

Aliquod animal est homo.
Omne brutum est animal : ergo
Aliquod brutum est homo.

Ratio regulæ est, quia in talie syllogismo medium no distribuitur.

Utraque regula intelligenda est de Syllogismi directè concludentibus, nam indirectè, concludi po test ex minore negante in Fapesmo, & ex majore part cular in Frisesom; *quia ratio regulæ in illis cessat. Compr henditur utraque regula hoc versu.*

Sit minor affirmans, nec major sit specialis.

ARTICULUS IV.

Regulæ speciales secundæ figuræ.

Etiam in hac figura duæ speciales regulæ assigna tur.

1. Ex puris affirmativis nihil sequitur in secu da figura, ut non sequitur.

Omne brutum est animal,
Omnis homo est animal, ergo
Omnis homo est brutum.

Ratio regulæ est; quia in syllogismo secundæ figu constante puris affirmativis medium non distribuitur, enim prædicatum utriusque præmissæ affirmativæ.

2. Ex majore particulari nihil sequitur in s cunda figura, ut non sequitur.

Aliquod animal non est rationale,
Omnis homo est rationalis, ergo
Aliquis homo non est animal.

Ratio regulæ est, quia in tali Syllogismo procedit non distributo ad distributum ex parte majoris extrem quod est subjectum majoris particularis, & prædicati conclusionis negantis. *Duas istas regulas habes in hoc ver* Una negans præeat, nec major sit specialis.

A F

ARTICULUS V.

Regulæ speciales tertiæ figuræ.

DUæ quoque sunt in tertia figura regulæ speciales.

1. Ex Minore negante nihil sequitur in tertia figura. Ut non sequitur.

Omnis homo est animal:
Nullus homo est brutum: ergo
Aliquod brutum non est animal.

Ratio regulæ est quia in tali syllogismo proceditur à non distributo ad distributum ex parte majoris extremi, quod in majori affirmativa est prædicatum, & etiam in conclusione negativa.

2. CONCLUSIO debet esse particularis tertia figura. Hinc non sequitur.

Omnis homo est rationalis:
Omnis homo est animal: ergo
Omne animal est rationale.

Ratio regulæ est, quia in tali Syllogismo proceditur à non distributo ad distributum ex parte minoris extremi, quod in minori affirmativa, cujus est prædicatum, non distribuitur; in conclusione verò universali, cujus est subjectum, distribuitur. *Duæ istæ regulæ comprehenduntur hoc siculo.*

Sit minor affirmans; conclusio sit specialis.

CAPUT II.

De principiis perficientibus Syllogismi.

PRincipia perficientia sunt, quibus Syllogismi imperfecti reducuntur ad perfectos. Sunt autem duo, Conversio, & præmissarum Transpositio quibus additur Expositio.

Quinque igitur hoc capite explicabuntur, 1. *Conversio propositionum.* 2. *Divisio Syllogismi in per-*

fectum & imperfectum. 3. *Reductio ostensiva Syllogismi imperfecti ad perfectum.* 4. *Syllogismus expositorius & reductio per expositionem.* 5. *Reductio per impossibile.*

ARTICULUS I.

De conversione propositionum.

COnversio est subjecti in prædicatum, & prædicati in subjectum, manente eadem qualitate enunciationis, mutatio. ut, *Omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo.*

Prior enunciatio dicitur *conversa*, posterior *convertens*

Manet eadem qualitas, cum ex affirmativa, infertur affirmativa, & ex negativa infertur negativa

Conversio est duplex: *simplex*, & per *accidens*.

Conversio simplex est, in qua servatur eadem quantitas propositionum: id est, quando universal convertitur in universalem, vel particularis in particularem; ut; *Nullus homo est brutum; ergo nullum brutum homo.*

Conversio per accidens est in qua mutatur qua titas propositionum. id est, quando universalis conve titur in particularem; vel contra, ut, *Omnis homo est a mal, ergo aliquod animal est homo.*

De conversione sunt 4. regulæ.

1. Universalis negativa convertitur simplici & per accidens: ut, *Nullum animal est planta: ergo n la planta est animal*, vel, *ergo aliqua planta non est anima*

2. Universalis affimativa convertitur per ac dens, non simpliciter. ut, *Omnis homo est animal*, *aliquod animal est homo*, non autem sic, *ergo omne ani est homo.*

Ratio est; quia procederetur à non distributo ad dis butum ex parte prædicati conversæ.

3. P

3. Particularis affirmativa convertitur tantum simpliciter, ut, *Aliquis homo est albus; ergo aliquod album est homo.*

4. Particularis negativa non convertitur. ut non sequentur, *Aliquod animal non est homo, ergo aliquis homo non est animal.*

Ratio est, quia procederetur à non distributo ad distributum ex parte subjecti conversæ.

In omni conversione unum est præcipuè observandum, ut integra extrema transponantur, id est, totum subjectum fiat prædicatum, & totum prædicatum fiat subjectum. Unde non sequitur, *Homo videt lapidem, ergo lapis videt hominem*: sed sic deberet inferri, *ergo aliquod videns lapidem est homo.*

ANNOTATIO.

Egimus tantum de conversione in terminis, non autem de conversione in oppositam qualitatem, quæ convenit tantum propositionibus modalibus, quia ob rationem alias allatam non intendimus agere de syllogismo modali.

Rursum non egimus de conversione per contrapositionem, quia ad syllogisticum artificium non conducit, & qua parte utilis est, pertinet ad aliquem locum dialecticum. Nec putamus istas spinosas tyronibus esse proponendas, nisi perceptis prius planioribus & utilioribus.

ARTICULUS II.

De divisione syllogismi in perfectum & imperfectum.

SYllogismorum alius perfectus, alius imperfectus: Huc rejicienda fuit illa divisio, quia sine principiis perficientibus intelligi commode prius non poterat.

Arist. l. 1. Prior. c. 1. Syllogismus Perfectus est, qui nullius alius indiget, præter ea quæ sumpta sunt, necessarium ut appareat.

Id est, qui nullo indiget principio perficienti, ut cuivis sanæ mentis appareat necessaria ejus consequentia.

Tales syllogismi sunt tantum in quatuor primis modis primæ figuræ. *Barbara Celarent, Darii, Ferio. Arist. ib.* Syllogismus inperfectus est, qui unius pluriumve eget.

Id est, qui indiget uno principio perficienti vel pluribus, ut cuivis sanæ mentis appareat necessaria ejus consequentia.

Tales sunt omnes syllogismi secundæ, & tertiæ figuræ, & quinque indirecti primæ.

Ut utraque definitio melius percipiatur, advertendum, ad omnem syllogismum adhiberi tria principia, materialia, formalia, dirigentia, Sed dirigentia non eodem modo in omnibus adhibentur, in quibusdam enim tam clarè servantur, ut quilibet sanæ mentis videat consequentiam esse necessariam. Et hi dicuntur *perfecti*: in aliis autem servantur obscurius, ita ut rudiores interdum non videant consequentiam esse necessariam. Et hi dicuntur *imperfecti*. Hi ergo posteriores indigent quarto principio, scilicet perficienti, ut per reductionem ad perfectos syllogismo probetur eorum consequentia.

Jam facile est intelligere utramque definitionem: *Præter sumpta*, id est, præter principia, quæ in ipso servantur Indiget uno qui perfici potest sola conversione. Indige pluribus, qui præter conversionem indiget præmissarum transpositione. Quinam illi sint, jam dicetur.

ARTICULUS III.

De reductione ostensiva syllogismi imperfecti ad perfectum.

REducere Syllogismum est, ex syllogismo imperfecto perfectum facere, ut ostendatur imperfectum fuisse legitimum.

Triplex apud Dialecticos est reductio, ostensiva

siva, per expositionem, & per impossibile.

Reductio ostensiva est, cum in syllogismo perfecto, ad quem fit reductio, infertur eadem conclusio, quæ inferebatur in imperfecto, vel certè ejus conversa, retento eodem medio. Cur addatur *vel certa ejus conversa*, postea patebat. Dicitur, *retento eodem medio*, ut distinguatur reductio ostensiva à reductione per expositionem, in qua mutatur medium commune in singulare, ut declarabitur articulo sequenti.

Quanquam latius sumendo nomen ostensivæ reductionis, pro illa omni, in qua infertur eadem conclusio quæ inferebatur in syllogismo imperfecto, Reductio per expositionem vocari possit ostensiva.

Principia vel instrumenta Reductionis, ut diximus, duo sunt, Conversio & præmissarum transpositio.

Totum reductionis artificium indicatur illis vocibus, quibus supra modi Syllogismorum sunt expressi. In quibus hæc notanda.

1. Quatuor sunt litteræ initiales quatuor modorum perfectorum, scilicet, *B*, *C*, *D*, *F*, ab una istarum incipiunt reliqui modi omnes.

2. Prima littera cujusque modi imperfecti significat illum modum reduci ad perfectum ab eadem littera incipientem. Ut omnes qui incipiunt à B. reducuntur ad *Barbara*, qui à C. ad *Celarent*, &c.

3. Duæ consonantes, *S*, & *P*, designant conversionem propositionis significatæ per vocalem proxime præcedentem, *S*, quidem conversionem simplicem, *P*, verò conversionem per accidens, ut in *Cesare*, major convertenda est simpliciter, in *Camestres* minor & conclusio convertendæ simpliciter, in *Darapti* minor convertenda per accidens.

4. Littera *M*, ubicunque posita significat transponendas præmissas: ut in *Camestres*, *Fapesmo*, &c.

5. Littera

5. Littera C, in medio posita denotat modum non posse reduci ostensive, sed tantum per impossibile. De quibus hi versiculi circumferuntur.

S, vult simpliciter verti, P, vero per acci.
M, vult transponi, C, per impossibile duci.

Ut vero horum praxim tyrones videant & imitentur subjiciemus duo exempla.

Ces *Nullum animal est planta.*
a *Omnis arbor est planta : ergo*
re. *Nulla arbor est animal.*
Reducitur ad
Ce *Nulla planta est animal :*
la *Omnis arbor est planta : ergo*
rent. *Nulla arbor est animal.*

Dis *Aliquod animal est rationale :*
a *Omne animal est vivens : ergo*
mis. *Aliquod vivens est rationale.*
Reducitur ad
Da *Omne animal est vivens :*
ri *Aliquod rationale est animal : ergo*
i. *Aliquod rationale est vivens.*

ARTICULUS IV.

De Syllogismo expositorio & reductione per expositionem.

SYllogismus Expositorius est, qui constat medio singulari, ut,

Joannes est probus.
Joannes est homo : ergo
Aliquis homo est probus.

Dividi ergo potest Syllogismus generatim acceptus in Syllogismum constantem medio communi, de quo plerasque eorum quæ hactenus diximus intelligenda sunt, & constantem medio singulari, qui dicitur Expositorius.

Q. 1. Quare ille syllogismus vocatur Expositorius?

rius? R. duabus de causis. 1. quia est adeò clarus, ut rem oculis videatur exponere. 2. quia exponit Syllogismum constantem medio communi, ea ratione, quæ inferius proponetur.

Q. 2. Quæ sunt principia dirigentia Syllogismi expositorii? R. dirigitur quidem etiam principiis Syllogismi constantis communi medio, duo tamen maxime ipsi accommodata solent assignari. Prius est affirmativum posterius negativum, videlicet.

1. Quæcunque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.

Quæcunque sic se habent, ut unum sit idem uni tertio, alterum verò ab eodem diversum sunt diversa inter se.

Ubi nomine *tertii* intelligitur aliquod singulare & incommunicabile. Quod posterius additur propter mysterium SS. Trinitatis, in quo tres personæ sunt eædem uni tertio singulari, scil. Deitati, nec tamen sunt eædem inter se, quia Deitas non est quid incommunicabile. Sed hæc omnino Dialecticis relinquenda sunt, & intra naturæ limites illis consistendum, ubi omne singulare est planè incommunicabile, ideoque axiomata allata ibi semper verissima inveniuntur.

Q. 3. In qua figura aptissimè sit Syllogismus expositorius? R. in tertia, quia ibi medium bis subjicitur; singulare autem medium, quali constat syllogismus expositorius, aptissimè semper subjicitur. Propterea ad probandam conclusionem particularem, optimum est uti syllogismo expositorio in tertia figura.

Uter verò sit perfectior, expositorius, an primæ an tertiæ figuræ disputent Logici. Certum illud est expositorium tertiæ figuræ esse valdè evidentem, quia clarissimè dirigitur principiis jam allatis, quæ lumine naturæ notæ sunt, v. g. sit hic syllogismus.

Judas

Judas damnatus est,
Judas fuit Apostolus, ergo
Aliquis Apostolus damnatus est.

Hic ex eo, quod *damnatus*, & *aliquis Apostolus* sint eadem uni tertio, nempe *Judæ*, inferuntur etiam inter se eadem esse.

Reductio per expositionem est, cum medio singulari substituto in locum medii communis, infertur eadem conclusio, quæ inferebatur in Syllogismo de medio communi.

Hoc modo reducendos docet Aristoteles syllogismos imperfectos tertiæ figuræ, v. g. sit hic syllogismus:

Omnis homo est rationalis,
Omnis homo est animal: ergo
Aliquod animal est rationale.

Sumam unum singulare contentum sub homine, illudque in ejus locum substituam, hoc modo;

Joannes est rationalis:
Joannes est animal: ergo
Aliquod animal est rationale.

ARTICULUS V.

De reductione per impossibile.

REductio per impossibile est, cum ex contradictoria conclusionis & una præmissarum infertur contradictoria alterius, præmissæ.

Ut vero cognoscatur, quomodo hæc reductio facienda sit, & in cujus præmissæ locum subrogari debeat contradictoria conclusionis, notandæ sunt hæ regulæ.

Pro prima figura.

Major fit minor, ut sit contradictio major,
Excipe Celantes, in quo convertitur ordo.

Pro secunda figura.

Servat majorem variatque secunda minorem.

Pro

Tertia majorem variat, servatque minorem.

Ad quem vero modum ex quatuor perfectis reducendi sint singuli imperfecti, cujuscunque figuræ duobus modis cognosci potest.

1. Ex dispositione præmissarum; quæ servatis jam dictis regulis, consurgit, si enim assumendo contradictoriam conclusionis, loco unius præmissæ, & alteram retinendo, inveniantur duæ universales affirmativæ, reducetur Syllogismus ad *Barbara*, & sic de reliquis. Atque hic est optimus & facillimus modus.

2. Observando significationem vocum & vocalium, quæ continentur in hoc versu in eam rem à veteribus Dialecticis confecto.

Phœbifer axis obit terras, Sphæramque quotannis.

Ubi hæc observanda.

1. Duæ primæ voces, scilicet *Phœbifer axis*, quæ constant quinque syllabis, respondent quinque modis imperfectis primæ figuræ; duæ sequentes, nempè, *Obit terras*, constantes quatuor syllabis, respondent quatuor modis secundæ figuræ. Duæ ultimæ, videlicet, *Sphæramque quotannis*, in quibus sunt sex syllabæ, respondent sex modis tertiæ figuræ.

2. Prima syllaba, seu potius vocalis prima, respondet primo modo, secunda secundo, & sic deinceps.

3. Vocalis cujusque syllabæ designat quantitatem & qualitatem conclusionis illius modi perfecti ad quem facienda est reductio; ut si sit vocalis, E, significat modum, ad quem reduci debet syllogismus, constare conclusione universali negativa: qualis inter quatuor perfectos est *Celarent*, & sic de cæteris: verbi gratia, prima vocalis istius vocis, *Phœbifer*, quæ respondet modo *Baralip*, significat illum reducendum ad *Celarent*: secunda vocalis, quæ respondet modo *Celantes*, designat illum reducendum ad *Darii*, & sic deinceps. Rem uno atque altero exemplo declarabimus.

Exemplum

Exemplum reductionis per impossibile,

Ba *Omne animal est substantia :*
ra *Omnis homo est animal, ergo*
lip. *Aliqua substantia est homo.*

Reducitur ad

Ce *Nulla substantia est homo,*
la *Omne animal est substantia : ergo*
rent. *Nullum animal est homo.*

Ubi vides 1. contradictoriam conclusionis poni loco majoris, 2. Majorem fieri minorem, ut præscribit regula primæ figuræ. 3. inferri non quidem contrariam reliquæ præmissæ, sc. minoris, sed ejus conversam : bene enim sequitur per conversionem simplicem, *nullum animal est homo* (ecce conclusio syllogismi, ad quem facta est reductio) *ergo nullus homo est animal* (ecce contraria minoris syllogismi, qui reductus est.)

Alterum exemplum reductionis per impossibile.

Ces *Nullus homo est irrationalis :*
a *Omne brutum est irrationale : ergo*
re. *Nullum brutum est homo.*

Reducitur ad

Fe *Nullus homo est irrationalis,*
ri *Aliquod brutum est homo, ergo*
o. *Aliquod brutum non est irrationale.*

Ubi vides 1. majorem servari suo loco 2. contradictoriam conclusionis poni loco minoris, ut præscribit regula secundæ figuræ : 3. inferri contradictoriam minoris, quæ erat reliqua præmissa. Ex his reliquæ reductiones facilè formari possunt.

Q. Ad quid inventa est hæc reductio? R. Ad convincendum eum, qui concessis præmissis syllogismi imperfecti, negat ejus consequentiam. Assumpta enim contradictoria conclusionis, & altera præmissarum, quam concessit, cogitur admittere contra-

ontradictoriam alterius præmissæ, quam tamen tiam concesserat.

CAPUT III.

De speciebus argumentationis non Syllogisticæ.

ARgumentatio non syllogistica dividi solet in tres species, Enthymema. Inductionem. Exmplum. Quibus adjungimus quartum articulum, de orite.

ARTICULUS I.

De Enthymemate.

rist. l. 2. ior. c. 27. ENthymema est syllogismus imperfectus ex verisimilibus & signis. ut *mne animal est substantia, Ergo omnis homo est substantia.*

Q. 1. Quis hic vocatur Syllogismus imperfectus? R. Argumentatio, cui ad formam syllogistium deest una præmissa. Itaque aliter hic accipitur *llogismus imperfectus*, quam superius; ibi enim accipiitur pro syllogismo integro quidem, sed inevidenti; hic item pro syllogismo mutilo, & cui pars una essentialis llogismi deest.

Q. 2. Quomodo distinguuntur probabile & signum? R. quod probabile sit propositio probabilis: t, *Omnis mater diligit filium*; signum vero est quæliet propositio apta ad probandum, seu necessaria, u probabilis. Itaque Enthymema potest constare quabet materia, sive necessaria illa sit sive probabilis tantum.

Q. 3. Quomodo reducitur Enthymema ad syllogismum? R. Additione unius præmissæ: ut hoc, *Omne nimal est substantia, ergo omnis homo est substantia*, reducir additione hujus præmissæ, *Omnis homo est animal.* Ad quam verò figuram quodque Enthymema reducatur, utrius præmissæ additione, facile videbit, qui artificium llogisticum prius benè perceperit.

AR-

ARTICULUS II.

De Inductione.

Arist. l. 2. prior. c. 27. Inductio est à singularibus ad universalia accessio.

Id est, argumentatio, in qua enumeratis omnibus, vel pluribus minus communibus, infertur universale distributum. ut,

Petrus est risibilis:
Joannes est risibilis, & sic de reliquis: ergo
Omnis homo est risibilis.

Item. *Avaritia est vituperanda, & ita de cæteris:*
Ergo, Omne vitium est vituperandum.

Q. 1. Quare dicitur in sensu, *minus communibus?* R. quia inductio non modò procedit ab individuis, sed etiam à quibuslibet minus communibus, ut patet ex secundo exemplo; unde per singularia intelligi debent quæ minus communia.

Q. 2. Quare dicitur omnibus vel pluribus? R. quia Inductio est duplex, Perfecta & Imperfecta.

Perfecta est, in qua enumerantur omnia singularia, ut in superioribus exemplis: omnia enim includuntur illa clausula, *& sic de cæteris*; quæ addi solet quando singularia nimis multa sunt.

Imperfecta est, in qua non enumerantur omnia singularia, ut,

Joannes est risibilis:
Petrus est risibilis.
Paulus est risibilis: ergo
Omnis homo est risibilis.

Quamvis autem in hac inductione verbo non exprimatur relinqui idem judicium de cæteris, tamen tacite relinqui debet, ut valida sit.

AR

ARTICULUS III.

De exemplo.

EXemplum est ab uno singulari ad aliud propter aliquam similitudinem progressio.

Id est, argumentatio, in qua unum singulare ex alio colligitur, ut,

David pœnitens misericordiam impetravit:
Ergo & nos impetrabimus, si pœnitentiam egerimus.

Item:

Absolon malè periit:
Ergo & hic rebellis patri filius malè peribit.

ARTICULUS IV.

De Sorite sive Coacervatione.

SOrites est argumentatio, in qua, continua serie, multarum propositionum, de prædicato præcelentis propositionis semper dicitur novum prædicatum, donec ultimum prædicatum dicatur de primo subjecto. ut,

Omnis homo est animal,
Omne animal est vivens.
Omne vivens est corpus,
Omne corpus est substantia.
Ergo omnis homo est substantia.

Hæc argumentatio etsi expresse non habeat formam syllogisticam, quando constat pluribus enunciationibus quàm tribus; continet tamen implicitè plures syllogismos primæ figuræ, in quibus posterior propositio sit major, prior verò minor ut in allato exemplo, si primas duas propositiones inseras, habebis hanc dispositionem. *Omne animal est vivens, omnis homo est animal*, quæ est dispositio primæ figuræ.

Nititur illa consequentia hoc axiomate:

Quidquid dicitur de prædicato universalis propositionis, dicitur de subjecto ejusdem.

Vocatur etiam hæc argumentatio *à primo ad ultimum* cujus nominis ratio ex ipsa definitione manifesta est.

TRACTATUS QUARTUS
DE LOCIS.

DUæ sunt partes præcipuæ Dialecticæ. Judicium & Inventio. Hactenus de Judicio tantum egimus. Deinceps itaque de Inventione agendum erit.

Dividetur hic tractatus in duas partes. Prior erit de locis dialecticis. Posterior de locis sophisticis, sive de fallaciis.

TRACTATUS QUARTI PARS PRIMA.
De Locis Dialecticis.

HÆc pars *dividetur in* 4. *Capita. Primum continebit quædam præambula ad locos Dialecticos. Secundum explicabit locos Dialecticos Internos. Tertium Externos. Quartum Medios.*

CAPUT I.
Quædam præambula ad locos dialecticos.

TRia *breviter hic tradentur.* 1. *divisio Syllogismi in demonstrativum, dialecticum, litigiosum, pseudographum.* 2. *Quando argumentatio non sylogistica & materialis censeatur bona.* 3. *Quid locus quotuplex.*

ARTICULUS I.
Divisio syllogismi in Demonstrativum, Dialecticum Litigiosum & Pseudographum.

DIviditur syllogismus ab Aristotele in Demonstrativum, Dialecticum, Litigiosum, & Pseudographum.

D

Arist. lib. To.1. ca.1. Demonstratio est, quando ex veris & primis syllogismus erit, aut ex talibus, quæ per aliqua prima & vera, suæ cognitionis principium sumpserunt.

Id est, Demonstratio est syllogismus, cujus præmissæ sunt primò veræ, vel ex primò veris evidenter probari possunt. Prioris partis exemplum est hoc, quod procedit à causa ad effectum.

Omne animal rationale est risibile :
Omnis homo est animal rationale : ergo
Omnis homo est risibilis.

Posterioris illud, procedens ab effectu ad causam.

Omne risibile est rationale :
Omnis homo est risibilis : ergo
Omnis homo est rationalis.

Arist. ib. Primò vera sunt, quæ non per alia, sed per seipsa fidem habent.

Id est, Propositiones primò veræ sunt, quæ non possunt probari per alias continentes causam veritatis ipsarum : ut, *Omne animal rationale est risibile : Omne totum est majus sua parte*, &c.

Arist. ib. Dialecticus Syllogismus est, qui ex probabilibus est collectus.

Id est, cujus præmissæ sunt probabiles tantum, ut,

Omnis mater diligit filium :
Hæc est mater : ergo
Hæc diligit filium.

Arist. ib. Litigiosus est syllogismus ex iis, quæ videntur probabilia, non sunt autem, vel qui ex probabilibus, aut ex iis quæ videntur probabilia est apparens.

Id est, syllogismus litigiosus sive sophisticus est, qui habet præmissas tantū apparenter probabiles, vel consequentiam apparenter tantum probabilem, vel utrumque.

Primo membro continetur is, qui peccat in materia tantum. ut,

Quidquid non caret oculis, habet oculos.
Lapis non caret oculis, ergo
Lapis habet oculos.

Secundo is, qui peccat in forma tantum. ut,

Omnis mater diligit filium :
Omnis Pater diligit filium : ergo
Omnis pater est mater.

Tertio, qui peccat in utroque, ut,

Quicquid non perdidisti habes :
Sed aurum habes ; ergo
Aurum non perdidisti.

Syllogismus pseudographus est, qui fit ex propriis disciplinæ sumptionibus non veris.

Id est, qui constat principiis, alicujus scientiæ malè intellectis, ut,

Omnes semicirculi sunt æquales :
Sed semicirculus majoris circuli, & semicirculus minoris sunt semicirculi,
Ergo sunt æquales

Minor à Mathematicis intelligitur de semicirculis ejusdem circuli, & accipitur, quasi intelligeretur etiam de semicirculis diversorum circulorum.

Ista divisio, quæ à materia petitur, hoc loco proponitur, quia loci suppeditant materiam, dialectici quidem præcipue syllogismo dialectico, sophistici litigioso.

ARTICULUS. II.

Quando argumentatio non syllogistica, & materialis censeatur bona.

IN locis agitur ordinariè de argumentationibus non formalibus, qualis est syllogismus, sed materialibus, in quibus diximus dari posse antecedens verum consequente falso, servata simili forma, quales ordinariè sunt argumentationes non syllogisticæ. Cum autem hæ argumentationes etiam bonæ sint, videndum est quid requiratur ad eorum bonitatem.

Ac

Adverte ergo in omni argumentatione non syllogistica inveniri terminum Inferentem & illatum.

Terminus inferens est, qui ponitur tantum in antecedente

Terminus illatus est, qui ponitur tantum in consequente

Quod si ponatur terminus aliquis in antecedente & consequente (ut fit, quoties sunt tantum tres termini) vocatur terminus communis; ut hîc, *Omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia*, terminus inferens est, *animal*, illatus, *substantia*, communis, *homo*.

Tunc ergo Argumentatio materialis est bona, cum in nulla similis formæ & materiæ dari potest antecedens verum consequente falso.

Illæ verò argumentationes dicuntur similis materiæ, in quibus est idem terminus inferens & illatus, vel saltem eadem habitudo termini inferentis ad illatum. Id est, si in una terminus inferens respectu illius sit genus, in altera etiam est genus, &c. unde hæc argumentatio non est bona: *Aristoteles est homo, ergo est philosophus*, quia datur antecedens verum consequente falso in hac simili materia: *Rusticus est homo, ergo rusticus est philosophus*, hic enim est idem terminus inferens & illatus.

Adverte præterea argumentationes illas dialecticè bonas haberi, quæ ut plurimum non habent antecedens verum & consequente falso, licet interdum habeant.

Adverte tertiò, argumentationem materialiter bonam quando latè sumi, ut etiam illas complectatur, quarum antecedens & consequens vera sunt, licet consequentia mala sit. Et sic ista argumentatio diceretur materialiter bona: *Aristoteles est homo, ergo Aristoteles est philosophus*. Sed istæ argumentationes simpliciter non possunt dici bonæ, nec legitimæ.

ARTICULUS III.

Quid locus, & quotuplex, & quot modis ab eo argumentemur.

LOcus est sedes argumenti.

Duplex est: Maxima sive Axioma, & Differentia maximæ.

Maxima, sive Axioma, est propositio generalis per se nota, per quam multa argumenta probantur. ut hæc.

Quidquid dicitur de definitione, dicitur de definito.

Locus differentia Maximæ est locus continens plures maximas. ut, *locus à definitione, à definito, à genere*, &c.

Triplex iste est, Internus, Externus, & Medius de quibus ex ordine dicetur.

Dupliciter argumentamur à locis dialecticis Affirmativè dum antecedens est affirmativum. *Negative* dum antecedens est negativum.

Utroque modo argumentamur tripliciter.

Ex parte subjecti, dum terminus inferens est subjectum. ut, *Omnis homo est risibilis, ergo Petrus est risibilis.*

Ex parte prædicati, dum terminus inferens e prædicatum. ut, *planta non est animal, ergo planta no est brutum.*

Ex parte utriusque, dum & subjectum, & prædicatum est terminus inferens; quod accidit, quand sunt duo termini inferentes, & duo illati; nullus commu nis, ut, *sobrietas est laudanda, ergo ebrietas est vituperand.*

Unde evadunt sex modi argumentandi, ex parte subjecti affirmativè, ex parte prædicati affirmat

v

é, ex parte utriusque affirmativè, & totidem mo-lis negativè.

CAPUT II.

De locis internis.

Locus Internus est, ex quo petuntur argumenta, quorum terminus inferens est intrinsecus llato. Hos locos sigillatim jam exponemus.

ARTICULUS I.

Locus à definitione.

Quid sit Definitio, dictum est tract. 2. p. 2. cap. 1. comprehendimus etiam Descriptionem.

Argumentamur à definitione tribus modis; ex arte subjecti, prædicati, & utriusque, juxta hæc axiomata:

1. Quidquid affirmatur vel negatur de definitione, affirmatur vel negatur de definito.

2. De Quocumque affirmatur vel negatur definitio, de eodem affirmatur vel negatur definitum.

3. Si Definitio affirmetur vel negetur de definitione, etiam definitum affirmabitur vel negabitur de definito.

Exemplum 1. ut, *Animal rationale est risibile, ergo homo est risibilis.*

Exemplum 2. ut, *Homo est substantia materiata, ergo homo est corpus.*

Exemplum 3. ut, *Animal rationale est substantia corporea, ergo homo est corpus.*

Ad hunc locum revocantur.

Locus à differentia:

Locus à proprietate: denique

Locus à convertibilibus; quia ab omnibus, quæ inter convertuntur, eadem est argumentandi ratio, & singu-

lis, mutato nomine, accommodari possunt dicta axiomata.

Eodem revocatur Locus ab etymologia: sed hic non est tam frequens quam alii, quia etymologia plerumque non est convertibilis.

Loco à definitione respondet locus à definito; à quo totidem modis argumentamur, & penes eadem axiomata, mutato tantum nomine definitionis in nomen definiti, & contrâ.

ARTICULUS II.

Locus à genere ad speciem.

ACcipitur hic genus pro quolibet magis communi, seu Toto universali; & species pro quolibet minus communi, seu parte subjectiva.

Argumentamur vel à genere distributo, vel à genere non distributo.

A genere distributo argumentamur ad certam speciem tribus modis, ex parte subjecti, prædicati, utriusque, tam affirmativè quam negativè juxta hæc axiomata.

1. Quidquid affirmatur vel negatur de genere distributo, affirmatur vel negatur de qualibet ejus specie.

2. De quocunque affirmatur vel negatur genus distributum, de eodem affirmatur vel negatur quælibet species.

3. Si Genus distributum affirmetur vel negetur de altero genere distributo quælibet ejus species affirmabitur vel negabitur de qualibet alterius specie.

Exemplum 1. ut,

Nulla planta est lapis,
ergo nulla quercus est lapis,

Exem-

Exemplum 2. ut, *Nulla planta est animal: ergo nulla planta est homo.*

Exemplum 3. ut, *Nulla planta est animal: ergo nulla quercus est homo.*

Posui exempla negativa, quia etsi argumenta affirmativa ab hoc loco ex parte subjecti frequentissima sint, ex parte tamen prædicati sunt rariora, rarissima ex parte utriusque.

Huc pertinet locus à Toto in quantitate ad partem, quod nihil est aliud, quam vocabulum affectum signo universali. ut, *Omne animal.*

Huc etiam revocatur locus à Toto in tempore, quod est vocabulum significans omne tempus. ut, *semper, nunquam.*

Et locus à Toto in loco, quod est vocabulum significans omnem locum, ut, *ubique, nullibi.* Exempla, ut, *Deus est ubique, ergo & in terra. Hæreses semper fuerunt, ergo & tempore Christi.*

A genere non distributo argumentamur ad speciem sub divisione tantum. ut, *Animal est quadrupes, ergo homo vel brutum est quadrupes.*

Ad certam speciem non licet argumentari.

ARTICULUS III.

Locus à specie ad genus.

A Specie ad genus distributum argumentari non licet. ut, non sequitur, *Omnis homo est rationalis; ergo omne animal est rationale.*

Si tamen enumerentur omnes species, licebit, quia tunc erit inductio.

A specie ad genus non distributum argumentamur tribus modis: ut supra, affirmativè & negativè. Axiomata facilè formari possunt.

Exemplum 1. *Homo est rationalis: Ergo aliquod animal est rationale.*

Exem-

Exemplum 2. *Joannes est homo: Ergo est animal:*

Exemplum 3. *Aliquod corpus est album: Ergo aliqua substantia est colorata.*

Huc revocatur locus à Parte in quantitate;

Parte in tempore, & loco: à quibus ad totum non licet argumentari, nisi addita negatione, impediendo distributionem. ut, *Brutum non est rationale, ergo non omne animal est rationale, In Anglia non sunt lupi: ergo non ubique.*

ARTICULUS IV.

Locus à toto in modo.

TOtum in modo est nomen commune positum sine restrictione, comparatum ad idem nomen positum cum restrictione.

Pars in modo est nomen restrictum comparatum ad idem non restrictum. ut *homo* est totum in modo, *homo doctus*, pars in modo. Itaque à Toto in modo, argumentamur eodem plane modo, quo à genere ad speciem. ut, *Joannes non est philosophus: ergo non est philosophus eximius, Aristoteles est philosophus eximius: ergo est philosophus.*

Videndum, ne sumatur particula alienans vel diminuens, unde non sequitur.

Cadaver est homo mortuus:
ergo est homo.
Æthiops est albus secundum dentes,
ergo est albus.

ARTICULUS V.

Locus à toto integrali.

QUid sit totum integrale, & quid partes integrales, dictum est tractatu 2. p. 2. c. 1. a. 1. Partes integrales sunt duplices, necessariæ, id est, sine quibus totum

totum esse non potest, ut *fundamentum* in domo, *caput* in homine; & non necessariæ, id est, sine quibus totum esse potest; ut *fenestra* in domo, *manus* in homine.

A toto integrali ad partem argumentamur juxta hæc axiomata.

1. Posito toto integrali ponuntur omnes partes necessariæ.

2. Ablato toto aufertur aliqua pars necessaria.

A parte ad totum argumentamur juxta hæc:

3. Positis omnibus partibus necessariis ponitur totum.

4. Ablata aliqua parte necessaria tollitur totum.

Exemplum 1. ut, *Domus est: ergo fundamentum est, tectum, parietes.*

Exemplum 2. ut

Non est domus:

ergo fundamentum non est, vel tectum, &c.

Exemplum 3. ut,

Fundamentum, tectum, parietes sunt;

ergo domus est.

Exemplum 4. ut,

Tectum non est:

ergo non est domus.

ARTICULUS VI.

Locus à causa materiali.

CAusæ sunt 4. materia, forma, efficiens, finis. Materia est duplex, permanens & transiens.

Permanens, quæ manet in effectu. ut, *ferrum* in gladio.

Transiens, quæ non manet: ut, *farina* respectu panis.

Argumentamur à materia juxta hæc axiomata:

1. Po-

1. Posita materia fieri potest effectus, supple, quantum est ex parte materiæ.

2. Sublata materia fieri non potest effectus, intellige de materia necessaria.

3. Sublata materia permanente tollitur effectus.

4. Si materia transiens non fuerit, non est effectus.

Exemplum 1. *Ferrum est, ergo gladius fieri potest.*

Exemplum 2. *Non sunt ligna, ergo domus fieri non potest.*

Exemplum 3. *Non sunt ligna, ergo domus non est.*

Exemplum. 4. *Non fuit farina, ergo non est panis.*

Ab effectu ad materiam quomodo argumentandum sit, facilè ex dictis colligitur.

ARTICULUS VII.

Locus à causa formali.

CAusa formalis est forma comparata ad compositum quod constituit. ut, *anima* ad hominem, *albedo* ad album, *nigredo* ad nigrum, &c.

Argumentamur à causa formali juxta hæc axiomata.

1. Posita causa formali, ponitur effectus: supple, si sit conjuncta materiæ.

2. Sublata causa formali, tollitur effectus. Nullam patitur exceptionem.

3. Cujus forma præstantior, ipsum præstantius: supple, cæteris paribus.

Exemplum 1. *Albedo est, ergo album est.*

Non tamen sequitur, *Anima rationalis: ergo homo est*, quia potest non esse conjuncta materiæ, ut accidit post mortem.

Exemplum 2. *Albedo non est, ergo album non est.*

Exemplum 3. *Anima humana est præstantior forma cœli, ergo & homo cœlo.*

Ab

Ab effectu formali ad causam formalem argumentamur juxta has maximas.

1. Posito effectu formali ponitur causa formalis. Nullam patitur exceptionem.

2. Sublato effectu formali tollitur causa formalis. Supple, vel non est conjuncta materiæ.

3. Si effectus formalis est præstantior; forma est præstantior: supple, nisi aliundè major illi præstantia proveniat. Exempla ex superioribus facile formabuntur.

ARTICULUS VIII.

Locus ab ineſſe ad denominare.

ARgumentamur ab ineſſe ad denominare quando ex eo, quod forma ſit, in aliquo colligimus concretum de illo affirmari vel negari, ut *albedo eſt in pariete, ergo paries eſt albus.*

Pertinet itaque hic locus ad causam formalem.

Servandæ autem potiſſimum ſunt hæ conditiones.

1. Ut forma inſit ſufficienter, nimirum *ſatis intenſè*, id eſt, perfectius quam forma oppoſita, *ſatis extenſè*, id eſt, ultra mediam partem ſubjecta capacis; *ſatis diù*. Hinc non ſequitur, *Aquæ tepidæ ineſt calor, ergo eſt calida. Æthiopi ineſt albedo in dentibus, ergo eſt albus. Homini ex timore ineſt pallor, ergo eſt pallidus.*

2. Ut ſumatur proprium concretum formæ. Unde non ſequitur, *Dormienti ineſt viſus, ergo dormiens videt:* nam *videt* eſt concretum *viſionis*, non viſus. Inferendum erat, *ergo eſt viſivus.*

3. Ne ſumatur concretum extrinſecè denominans. Unde non ſequitur, *Oculo ineſt viſio, ergo oculus videtur.*

4. Ut modus denominandi reſpondeat modo inexiſtendi: id eſt, ſi forma inſit accidentaliter, concretum denominet accidentaliter; ſi eſſentialiter, denominet eſſentialiter. Hinc non ſequitur, *In albedine eſt color, ergo albedo eſt colorata. In burſa eſt aurum, ergo burſa eſt aurea:* nam aurum eſt in burſa extrinſecè, id eſt, non per modum

parti

partis : Illud verò concretum *aurea* denominat intrinsecè id est per modum partis, cum significet *id quod ex auro componitur.*

Ad denominare ad inesse argumentamur, quando ex eo quod concretum denominet, colligimus formam inesse : ut *paries est albus : ergo ipsi inest albedo.*

Duo hîc specialiter observanda.

1. Ne concretum extrinsecè denominet, unde non sequitur : *Paries videtur, ergo parieti inest visio.*

2. Ut sit proprium concretum formæ. Hinc nulla est consequentia, *Dormiens non videt, ergo illi non inest visus.*

ARTICULUS IX.

Locus ab efficiente.

CAusa efficiens est, à qua aliquid fit, ut, *artifex* respectu domus.

Hæc causa duplex est, una necessaria, id est, sine qua non potest esse effectus, nec contra ut, *ortus solis* respectu diei. Altera sufficiens tantum, id est, quæ sine effectu esse non potest, sed bene effectus sine ipsa, ut, *jugulatio* respectu mortis. Non agitur hic de causis liberis, sed naturaliter agentibus.

Argumentamur à causa efficiente juxta hæc axiomata

1. Posita causa necessaria, ponitur effectus, & contrà.

2. Sublata causa necessaria, tollitur effectus, & contrà.

3. Posita causa sufficienti, ponitur effectus, non tamen contrà.

4. Sublata causa sufficienti, non tollitur effectus, sed bene contra.

Exemplum 1. *Sol ortus est, ergo dies est*, & contrà, *dies est, ergo sol ortus est.*

Exemplum 2. *Sol ortus non est, ergo dies non est*, & vice versa. Ex-

Exemplum 3. *Jugulatus est, ergo interiit*, non sic, *Interiit, ergo jugulatus est.*

Exemplum 4. Non sequitur, *Non est jugulatus, ergo non interiit*, sed sic. *Non interiit, ergo non est jugulatus.*

Argumentamur item penes hæc axiomata.

Cujus causa efficiens bona, ipsum bonum: cujus mala, ipsum malum.

Cujus causa interimens bona, ipsum malum: cujus mala, ipsum bonum.

Exempla facilè occurrent.

ARTICULUS X.

Locus à potentia ad actum.

ARgumentamur à potentia ad actum, & contra, penes hæc axiomata.

1. De quocunque negatur potentia, de eodem negatur actus, non contra.

2. De quocunque affirmatur actus, de eodem affirmatur potentia: non contrà.

3. Frustra est potentia, quæ non reducitur ad actum, nec in se, nec in simili.

Exemplum 1. *Christus nunquam potuit peccare, ergo nunquam peccavit.*

Exemplum 2. *Deus quosdam ad vitam revocavit, ergo potest mortuos ad vitam revocare.*

Exemplum 3. *Hæretici nunquam fecerunt miracula, ergo non possunt ulla facere.*

ARTICULUS XI.

Locus, à causa finali.

FInis est, cujus gratia aliquid fit.

Medium est, quod ordinatur ad aliquid assequendum.

Ab

Ab hoc loco argumentamur juxta has maximas:

1. Cujus finis bonus, ipsum bonum, cujus malus, ipsum malum.

2. Si finis sit possibilis, media sunt possibilia, & contra.

3. Obtento fine cessant media, nisi tamen iisdem mediis conservandus sit.

4. Posita intentione finis, eligenda sunt media.

Exemplum 1. *Scientia est bona, ergo studium bonum.*

Item, *Occidere malum est, ergo & insidias struere.*

Exemplum 2. *Potes salvari, ergo potes divinam legem servare.*

Exemplum 3. *Pax est, ergo non pugnandum est.*

Non tamen sequitur: *Hic est doctius, ergo non amplius studet*, quia doctrina conservatur studio.

Exemplum 4. *Vis esse doctus? ergo tibi studendū est.*

Possunt ex istis formari axiomata comparantia.

Cujus finis melior, ipsum melius, cujus pejor, ipsum pejus; cujus optimus, ipsum optimum: cujus pessimus, ipsum pessimum.

ARTICULUS XII.

Locus ab appositione.

Argumentamur ab appositione sive adjunctione, cum aliquam denominationem de aliquo colligimus, ex eo quod ipsam alteri tribuat. Duo sunt axiomata.

1. Propter quod unumquodque est tale, etiam illud est tale.

2. Propter quod unumquodque est tale & illud magis, *supple*, est tale.

Exemplum, 1. *Ignis calefacit aquam, ergo est calidus.* 2. Si inferas, *ergo est magis calidus quam aqua.*

Re-

Requiruntur autem hæ conditiones. 1. non debet sumi causa intrinseca respectu effectus: non enim sequitur, *Joannes est homo propter animam, ergo anima est homo*, vel *magis homo.*

2 Si sumatur causa efficiens, debet sumi causa univoca, id est, ejusdem speciei cum effectu. unde non sequitur; *Terra est calida propter solem, ergo sol est calidus*, vel *magis calidus.*

3. Ut secundum axioma locum habet, debet sumi denominatio, quæ admittit magis & minus. Hinc non sequitur: *Lumen existit propter solem, ergo sol magis existit.* Usu deprehendes quædam alia requiri, sed hæc sunt potissima.

ARTICULUS. XIII.

Locus à generatione, corruptione, & usu.

A Generatione, corruptione, & Usu argumentamur juxta has maximas.

1. Cujus generatio per se bona, ipsum bonum; cujus mala, ipsum malum.

2. Cujus corruptio per se bona, ipsum malum: ujus mala, ipsum bonum.

3. Cujus usus per se bonus, ipsum bonum: cuus malus, ipsum malum.

Exemplum 1. *Nativitas Christi bona, ergo ipse bus. Lutheri mala: ergo ipse malus.*

Exemplum 2. *Mors furum bona, ergo ipsi mali. Mors patris filio nocet, ergo proderat pater.*

Exemplum 3. *Impugnare hæresim est bonum, ergo t bona scientia: Commercium habere cum dæmone alum est, ergo magia mala,*

Additum (*per se*) quia si ista non sint bona per se, sed ntum per accidens, locum non habebunt istæ regulæ. on enim sequitur: *Mors Christi fuit nobis bona, ergo ipse*

malus. Sic si sumatur abusus pro usu, nihil concluderur. ut, *Inebriari malum est, ergo vinum malum est.*

ARTICULUS XIV.

Locus ab antecedente & consequente.

ANtecedens dupliciter dicitur, illatione & tempore Antecedens illatione est id, quod alterum in fert ut, *homo* respectu animalis.

Consequens, quod infertur ab altero. ut, *anima* respectu hominis.

Antecedens tempore est id, quod tempore debet al terum præcedere. ut, *flores* respectu frùctuum.

Consequens, quod alterum tempore sequi debet. u *fructus* respectu florum,

Dialectici potissimum agunt de antecedente & cons quente quoad illationem, de quibus hæc sunt axiomata.

1. Posito antecedente ponitur consequens: no tamen posito consequente ponitur antecedens.

2. Ex oppositi consequentis sequitur oppos tum antecedentis, non tamen ex oppositi antec dentis sequitur oppositum consequentis.

Exemplum 1. Bene sequitur, *Si homo est, anim est: sed homo est, ergo animal est,* non tamen sic, *s animal est, ergo homo est.*

Exemplum 2. Bene sequitur, *Si homo est, anim est, sed nullum animal est, ergo nullus homo est,* nc tamen sic, *sed nullus homo est, ergo nullum animal e*

Ab antecedente & consequente quoad tempu contraria est argumentandi forma. Et ratio est, qu antecedens tempore est consequens illatione, & cons quens tempore, est antecedens illatione. ut non sequitu *Sunt flores, ergo erunt fructus*; sed sic; *Non sunt flores, er non erunt fructus.*

AR

ARTICULUS XV.

Locus à communiter accidentibus.

COmmuniter accidentia sunt, quæ rem ordinariè circumstant. Horum quædam præcedunt, quædam concomitantur, alia subsequuntur. A quibus argumentamur secundum hoc axioma.

Posito uno communiter accidentium verisimiliter ponitur & alterum. Intellige, ordine & tempore, quo illi conjungi solet. ut, *Sunt encæniæ, ergo erunt rixæ. Ille expallescit, ergo est sibi male conscius. Hic est commodis moribus, ergo bene est educatus.* Hæc de locis internis.

CAPUT III.

De locis externis.

LOcus externus est, ex quo sumuntur argumenta, quorum terminus inferens est extrinsecus illato. *De his locis jam sigillatim agemus.*

ARTICULUS I.

Locus ab Authoritate.

AUthoritas duplex est, divina & humana. Ab utraque argumentamur affirmativè: sed à divina infallibile, non dialecticum argumentum dicitur.

Ab humana argumentamur juxta hoc axioma:

Unicuique experto in sua arte credendum est. t *Aristoteles dicit terram quiescere, ergo quiescit.*

Ab authoritate negata non valet argumentum. t, *Aristoteles hoc non dicit, ergo non ita est.*

ARTICULUS II.

Locus à simili & pari.

SImilia sunt, quæ alicujus attributi similem causam habent, paria, quæ parem ut, Joannes parem habet ra-

tionem cur sit mortalis, quam Petrus. scilicet, quia est homo; idcirco Joannes & Petrus in hoc sunt paria: Ratio habet similem causam ad imperandum appetitui, quam domina ad imperandum ancillæ, nempe quia est superior, ideo ratio & domina sunt in hoc similia.

Argumentamur ab hoc loco secundum hanc maximam

Similium similis est ratio, ut, *Domina debet imperare ancillæ, ergo & ratio appetitui. Joannes est mortalis ergo & Petrus.*

A dissimili & dispari contrario modo argumentamur secundum hanc maximam:

Dissimilium dissimilis est ratio. Sed hic locus dissimili rarò est in usu.

ARTICULUS III.

Locus à majori & minori.

MAjus hic est, quod est veri similius. Minus vero quod est minus verisimile. Itaque majus & minus sunt integræ propositiones. Sumuntur tamen etiam pro simplicibus terminis, qui propositiones, in quibus sunt, reddunt magis vel minus verisimiles.

Argumentamur à majori ad minus ex parte subjecti prædicati, utriusque negative tantum, juxta hoc axioma.

Siquod verisimilius videtur, verum non est, ne id quod minus verisimile videtur, verum erit.

Exemplum 1. *Rex non potuit arcem expugnare ergo nec Dux poterit.*

Exemplum 2. *Non potes pati verbum injuriosum ergo multò minus mortem.*

Exemplum 3. *Aristoteles non potuit unam rem perfectè comprehendere, ergo nos multò minus possumus comprehendere omnes.*

Affirmativè non argumentamur. Non enim sequitur *Vir robustus potest illud pondus ferre, ergo & puer.*

A minori argumentamur affirmativè tantum per hoc axioma.

Siquod minus videtur verisimile, verum est: multò magis quod videtur verisimilius, verum erit. ut, *Puer potest illud pondus ferre, ergo multò magis vir robustus.*

ARTICULUS IV.

Locus à comparatione.

A Comparativo ad positivum argumentamur affirmativè tantum.

A positivo ad comparativum negativè tantum: ut, *Est melior, ergo est bonus: Non est bonus, ergo non est melior.*

Cavendum, ne comparativus sumatur impropriè, id est, pro oppositio sumpto cum adverbio, *minus*, ut, *melior pro minus malo.* Non enim sequitur, *Iste prædo est melior illo, ergò est bonus.*

Proceditur etiam à duobus positivis ad duos comparativos, & contra. ut, *Docti sunt honorandi, ergo doctiores sunt magis honorandi.*

ARTICULUS V.

Locus à repugnantibus.

A Quibusvis repugnantibus argumentamur ex affirmatione unius inferendo negationem alterius, per hoc axioma:

De quocunque affirmatur unum repugnantium, de eodem negatur alterum, ut *Æthiops est niger; ergo non est albus. Joannes est homo, ergo non est equus.*

Disparata nullum alium habent sibi proprium modum argumentandi.

ARTICULUS VI.

Locus ab oppositis.

SPecialiter argumentamur à relativè oppositis per hoc axioma:

Relativa se mutuo ponunt & tollunt, ut, *Est præceptor, ergo est discipulus. Non est præceptor, ergo nec discipulus.*

A contrariis argumentamur juxta has maximas:

1. Cui convenit unum contrariorum, potest & alterum convenire. Subaudi, nisi insit natura.

2. Si de aliquo subjecto capaci negatur unum contrariorum immediatorum, de eodem affirmabitur alterum.

Exemplum 1. *Hic ægrotat, ergo potest sanus esse.*

Exemplum 2. *Joannes non ægrotat, ergo est sanus.*

A privantibus argumentamur etiam à negatione unius de subjecto capaci ad affirmationem alterius. ut, *Hic homo non est cæcus, ergo est vivus.*

A contradictoriis argumentamur à negatione unius de quocumque subjecto, ad affirmationem alterius juxta hanc maximam.

De quolibet est affirmatio vel negatio vera. ut *Brutum non est homo, ergo est non homo.*

Argumentamur rursum ab oppositis juxta hanc maximam:

Oppositorum oppositа sunt consequentia. Vale in relatis. ut, *Præceptoris est docere, ergo discipuli est discere.*

In contrariis. ut, *Omnis virtus est laudanda, ergo omnis vitium est vituperandum.*

Cavenda duo. Unum in contrariis, ne sumantur contraria, quæ opponuntur per excessum & defectum. Unde non sequitur: *Avaritia est vituperanda, ergo prodigalitas est laudanda.*

Alterum utrobique, ne sumatur propositio per accidens vera. Ut non sequitur, *Album est dulce, ergo nigrum est amarum.*

Hæc consequentia vocatur *consequentia oppositorum contra seipsa, vel ejusdem ordinis*: quia nempe subjectum consequentis opponitur subjecto antecedentis, & prædicatum prædicato.

I

In aliis oppositis maximeque in contradictoriis, non utimur consequentia ejusdem ordinis, sed inversi. ut, *Omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo,* sed hæc consequentia refertur ad locum ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis; semper enim prædicatum universalis affirmativæ est consequens subjecti.

CAPUT IV.

De locis mediis.

LOcus medius est ex quo sumuntur argumenta, quorum terminus inferens non est omnino intrinsecus, nec omnino extrinsecus illato.

ARTICULUS I.

Locus à conjugatis & casibus.

CONjugata sunt plura, quorum unum ab altro derivatur; nimirum abstractum & concretum, ut, *Justus & justitia.*

Casus sunt plura, quæ ab eodem derivantur; nimirum plura concreta & denominativa ejusdem formæ. ut, *sapiens & sapienter, justus & justè.*

Argumentamur ab illis primò ex parte unius extremi, tribuendo aliquid denotans bonum vel malum, juxta hoc axioma.

Cum quo cohæret unum conjugatorum vel casuum, cum eo cohæret & alterum, ut, *Sobrietas est laudanda, ergo sobrius est laudandus.*

Argumentamur secundò ex parte utriusque, à duobus abstractis ad duo concreta, vel à duobus concretis ad duo abstracta. ut, *Albedo est color, ergo album est coloratum. Album est coloratum, ergo albedo est color. Justum est bonum, ergo quod justè fit, benè fit.*

Observandæ sunt duæ conditiones potissimum.

1. Ut sumantur conjugata significatione convenientia. Unde non sequitur, *Turpitudo est forma, ergo turpis est formosus.*

2. Ut sumantur propositiones essensiales, & non prædicationes per accidens. Unde non sequitur. *Album est dulce, ergo albedo est dulcedo,*

Terminus inferens in hoc loco dicitur partim intrinsecus, partim extrinsecus illato, quia conjugata & casus sumuntur, ut significatione formali convenientia, sed differentia in modo significandi.

ARTICULUS II.

Locus à divisione.

DE divisione dictum est tract. 2. p. 2. c. 2. Agimus autem præcipuè de divisione totius universalis, quia illa maximè est in usu; à qua argumentamur juxta hæc axiomata.

1. Affirmato diviso, & negatis omnibus membris dividentibus, excepto uno, concluditur quod est reliquum.

2. A Quo removentur omnia membra dividentia, ab eodem removetur divisum.

Exemplum 1. *Equus est animal, & non est homo, ergo est brutum.*

Exemplum 2. *Planta non est homo, nec brutum, ergo non est animal.*

Argumentum ab affirmatione unius membri ad negationem alterius potius confirmari solet per locum à repugnantibus. *Hæc de locis Dialecticis.*

TRACTATUS QUARTI PARS POSTERIOR.

De locis Sophisticis.

LOcus Sophisticus est sedes argumenti sophistici: id est, ex quo sumuntur argumenta fallacia.

Nota hic nomen Fallaciæ tribui aliquando ipsi loco sophistico

phistico, sæpius verò fallaci aegumentationi, & in hac posteriori significatione illo utemur.

Dividetur hæc pars in duo capita. Prius explicabit fallacias in dictione. Posterius fallacias extra dictionem.

CAPUT I.

De fallaciis in dictione.

IN hoc capite ita procedetur 1. *agetur de metis sophisticis.* 2. *de fallacia in communi, ejusque divisione.* 3. *de singulis figuris in dictione.*

ARTICULUS I.

Quot sunt metæ sophisticæ?

META sophistica est scopus, ad quem sophista fallaci argumento respondentem conatur deducere. Sunt quinque: Redargutio, Falsum, Inopinabile, Solœcismus, Nugatio.

Meta Redargutionis est prænegati concessio, vel præconcessi negatio, in eadem disputatione, ut si respondens negaverit *dormientem videre*, & postea cogatur concedere, quia *dormiens habet visum.*

Meta falsi est concessio manifestè falsi, vel negatio manifestè verè, ut si cogatur respondens admittere *hominem habere alas*, quia *eas non amisit.*

Meta inopinabilis est concessio ejus, quod communi hominum opinioni repugnat; vel saltem circumstantium, ut si apud imperitos sophista cogeret respondentem admittere *solem esse majorem tota terra*, apud peritos verò *minorem.*

Meta solœcismi est incongrua locutio, ut, si respondens cogatur admittere hanc locutionem: *Omnis mulier est sensitivus*, propter hoc argementum.

Omnis

Omnis homo est sensitivus.
Omnis mulier est homo, ergo
Omnis mulier est sensitivus.

Meta negationis est ejusdem vocis inutilis repetitio, ut si quis cogatur sic loqui, *Aliquis nasus est nasus simus*, ubi inutiliter *nasus* repetitur propter hoc argumentum.

Omnis simus est nasus simus,
Aliquis nasus est simus, ergo
Aliquis nasus est nasus simus.

ARTICULUS II.

De fallacia in communi, ejusque divisione.

AD omnem fallaciam duo concurrunt. 1. causa apparentiæ. 2. causa defectus.

Causa apparentiæ est id, ratione cujus valida videtur argumentatio. ut in fallacia æquivocationis, identitas vocis æquivocæ.

Causa defectus est id, ratione cujus inualida est argumentatio, ut in eadem fallacia, diversa significatio vocis æquivocæ.

Causa defectus etiam vocatur Causa non existentiæ.

Dividitur fallacia in fallaciam in dictione, & fallaciam extra dictionem.

Fallacia in dictione est, quæ causam apparentiæ habet in dictione, seu voce.

Fallacia extra dictionem est: quæ causam apparentiæ habet in rebus per voces significatis,

Fallaciæ in dictione sunt quinque, fallacia Æquivocationis, Amphiboliæ; Compositionis & Divisionis, Accentus, Figuræ dictionis.

ARTICULUS III.

De fallacia Æquivocationis, Amphiboliæ & Accentus.

FAllacia æquivocationis est, quæ provenit ex voce æquivoca æquivocè sumpta, ut, *Omnis*

Omnis canis latrat,
Sidus cœleſte eſt canis, ergo
Sidus cœleſte latrat.

Mutatur ſignificatio nominis, *canis.*

Fallacia Amphiboliæ eſt, quæ provenit ex oratione vario ſenſu accepta. ut,

Qui arat littus, ſcindit terram,
Sed operam perdens arat littus, ergo
Operam perdens ſcindit terram.

In vario ſenſu accipitur illa oratio, *arat littus.*

Fallacia accentus eſt, quæ provenit ex accentu unius vocis mutato. Sub accentu comprehenditur quantitas, & ſpiritus. ut,

Qui lepores venatur, canibus indiget,
Poëta lepores venatur, ergo
Poëta canibus indiget.

Mutatur accentus vocis, *lepores.*

ARTICULUS IV.

De fallacia Compoſitionis & Diviſionis.

NOta quaſdam propoſitiones, & potiſſimum eas, quæ conſtant terminis connotativis ſeu denominativis, habere duplicem ſenſum, compoſitum & diviſum. Talis eſt hæc propoſitio. *Poſſibile eſt album eſſe nigrum.*

Senſus compoſitus eſt, ſi formale ſignificatum prædicati applicetur formali ſignificato ſubjecti.

Diviſus, ſi applicetur tantum materiali, unde prædictæ propoſitionis ſenſus compoſitus eſt hic, *Poſſibile eſt album manens album eſſe nigrum*, ſive, *ut albedo & nigredo ſimul in eodem ſint.* Diviſus ſenſus eſt hic, *Poſſibile eſt id, quod eſt album, non tamen manens album, eſſe nigrum.*

Fallacia compoſitionis eſt, cum propoſitio vera in ſenſu diviſo, falſa eſt in ſenſu compoſito. ut,

Poſſibile eſt omnem parietem eſſe album.
Sed aliquis paries eſt niger, ergo
Poſſibile eſt aliquod nigrum eſſe album.

Hoc

Hoc argumentum, ut legitimum sit, debet sumi conclusio in sensu diviso, sic enim vera est, recte sequitur ex antecedente; si autem sumatur in sensu composito, est fallacia compositionis.

Fallacia Divisionis est, cum propositio vera in sensu composito, falsa in diviso, sumitur tamen in sensu diviso: ut,

Impossibile est album esse nigrum,
Hic paries est albus, ergo
Impossibile est hunc parietem esse nigrum.

Major vera est in sensu composito, sed in diviso *falsa*, in quo tamen deberet sumi, ut illud consequens falsum ex ea colligeretur.

ARTICULUS V.

De fallacia figuræ dictionis.

FAllacia figuræ dictionis est, quæ provenit ex vocum diversarum similitudine. Fit dupliciter, secundum proprietates grammaticas. ut, *Pons est masculini generis, ergo & frons.* 2. secundum proprietates dialecticas, idque duobus modis 1. explicite. ut, *Coloratum est prædicamenti qualitatis, ergo & lineatum.* 2. implicitè. cum sub uno signo significante substantiam subsumitur quantitas, vel qualitas, aut contra.

Significant substantiam, *quidquid, omne, quodcunque* &c. Quantitatem, *quantus, quantuscunque* &c. Qualitatem, *qualis, qualiscunque* &c. Exemplum est.

Quidquid heri emisti, comedisti.
Carnem crudam heri emisti, ergo
Carnem crudam comedisti.

Hic enim substantia significata *per quidquid* subsumitur qualitas nempe *cruditas.*

CA-

CAPUT II.

De fallaciis extra dictionem.

Fallaciæ extra dictionem sunt septem. Fallaciæ accidentis, Dicti secundum quid, & dicti simpliciter, Ignorationis elenchi, Consequentis, Petitionis principii, Non causæ ut causæ, Pluriūm interrogationum ut unius.

ARTICULUS I.

De fallacia accidentis.

Accidens hic dicitur, quidquid aliquo modo distinguitur ab altero, de eo tamen prædicari potest sive essentialiter, sive accidentaliter. Itaque accidentia respectu hominis sunt, *anima*, *risibile album*, & reliqua ipsius prædicata. Cum verò omne id, quod de altero prædicatur debeat esse aliquo modo idem cum illo, ut patet ex tractatu de prædicatione, fit ut accidens aliquo modo distinguatur, aliquo modo sit idem cum eo, cujus dicitur accidens. ut, *animal* est aliquo modo idem quod *homo*, quia homo comprehenditur in significatione animalis, & est aliquo modo diversum, quia animal præter hominem includit etiam brutum.

Ex hac aliquali unitate & diversitate accidentis cum subjecto oritur hæc fallacia.

Igitur fallacia accidentis est, in qua malè infertur aliquid convenire rei ex eo, quod conveniat ejus accidenti. ut, *Animal est quadrupes, ergo homo est quadrupes.* Ratio est, quia accidens non sumitur, quatenus est idem cum re, cujus est accidens, sed quatenus diversum. ut ibi, *animal* sumitur pro bruto, quod est diversum ab homine.

Huc pertinent omnia argumenta procedentia à non distributo ad distributum, à genere non distributo ad certam

tam ſpeciem, ſyllogiſmi vitioſi, modò in re ipſa, & non in ſola voce apparentiam habeant, &c.

ARTICULUS II.

De fallaciâ dicti ſecundum quid, & dicti ſimpliciter.

NOta in hoc loco uſum eſſe duplicis determinationis potiſſimum; alienantis, & diminuentis.

Determinatio alienans eſt, quæ plane tollit ſignificationem vocis cui conjungitur, ut, *mortuus*, reſpectu vocis, *homo*.

Diminuens eſt, quæ non quidem plane tollit ſignificationem vocis, eam tamen ita minuit, ut ei poſſit tribui, cui ſine iſta determinatione tribui non poſſet. ut, *ſecundum dentes*, reſpectu *albi*, dicitur enim Æthiops albus ſecundum dentes, qui ſimpliciter albus dici non poteſt.

Igitur Dictum ſimpliciter eſt vox abſolute poſita. ut, *albus*.

Dictum ſecundum quid eſt vox ſumpta cùm determinatione alienante vel diminuente, ut, *albus ſecundum dentes*.

Fallacia ergo dicti ſecundum quid, & dicti ſimpliciter eſt, in qua proceditur à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter; vel contra. ut *Æthiops eſt albus ſecundum dentes, ergo eſt albus*. Vide locum à toto in modo ad partem; argumenta enim, quæ contra regulas illius loci peccant, ſunt fallaciæ huc pertinentes.

AR-

ARTICULUS III.

De fallacia ignorationis Elenchi.

Elenchus idem est quod redargutio, id est, contradictorii admissio.

Fallacia ignorationis Elenchi est, in qua colligitur id quod apparet esse contradictorium ejus quod alterum est, revera tamen non est contradictorium. Ut autem aliquæ propositiones sunt contradictoriæ, requiritur ut extrema illarum in eadem plane significatione sumantur. Unde si quis defendat Platonem fuisse doctiorem Aristotele, intelligendo, in rebus divinis, alius vero inferat Platonem non fuisse doctiorem Aristotele, intelligendo in rebus humanis, erit fallacia ignorationis elenchi.

ARTICULUS IV.

De fallacia petitionis principii.

Petere principium est probare idem per idem, vel per aliud obscurius aut æque obscurum, ut si probes aliquem hominem esse justum, quia aliquis homo est justus, vel quia omnes homines sunt justi. Sæpe committitur hæc fallacia, cum obscurioribus verbis, & per ambages idem per seipsum probatur.

ARTICULUS V.

De fallacia consequentis,

Fallacia consequentis est, in qua ex consequente infertur antecedens, vel ex oppositio antecedentis oppositum consequentis. ut, *Si homo est, animal est; sed animal est: ergo homo est.* Item, *Si homo est, animal est, ergo si homo non est, animal non est.*

Directè

Directè opponitur hæc fallacia loco ab antecedente & consequente, ad quem idcirco erit recurrendum.

ARTICULUS VI.

De fallacia non causæ ut causæ.

FAllacia non causæ ut causæ est, cum falsitas conclusionis, proveniens ex una præmissa falsa attribuitur alteri præmissæ veræ, quæ causa non est. Hinc dicitur fallacia non causæ ut causæ, quia illa propositio, quæ non est causa falsitatis conclusionis, sumitur tanquam ejus causa, ut si quis ita discurrat, *Omnis virtus est laudanda, sed omnis prodigalitas est virtus, ergo omnis prodigalitas est laudanda, atqui consequens illud est falsum, ergo falsa est major:* scilicet; *Omnis virtus est laudanda.* Inserendum erat minorem esse falsam.

ARTICULUS VII.

De fallacia plurium interrogationum ut unius.

FAllacia plurium interrogationum ut unius est, cum ad plures interrogationes petitur responsio una, tanquam si esset una interrogatio, ut si petat sophista *Homo & lapis suntne animal?* Si affirmes, inferet lapidem esse animal, si neges, inferet hominem non esse animal. Ad vitandam fraudem pluribus responsionibus utendum est, dicendo, *Homo est animal, lapis non est.*

FINIS.

LOGICA APODICTICA,

Sive

Tractatus brevis de Demonstratione.

CAPUT I.

De natura Demonstr. & scientiæ.

1. SYllogismus pro triplici varietate medii & finis in 3. species vulgo distribuitur, *vz.*
   1. Apodicticum (seu demonstrativum) cujus finis est scientia, medium probandi necessarium.
   2. Dialecticum (sive Topicum) cujus finis est opinio, medium probabile.
   3. Sophisticum, cujus finis est deceptio, medium fallax & captiosum.

2. Demonstratio (ut à nomine ordiamur) sumitur vel
   1. Generaliter, & sensu magis populari, pro quavis declaratione, sive necessaria, sive tantum probabili; ut cum Aristoteles argumen-

tationes oratorias ἀποδείξεις appellat, E lench. cap. 5. t. 7.

2. Specialiter, & sensu magis Philosophi co, *pro Syllogismo Necessario.*

3. Specialissime & κατ' ἐξοχὴν, pro (nobiliori specie) Demonstratione ἀπόδ, quo modo sæpius apud Arist. in Anal. Post. & hæc de nomine.

3. Demonstrationis apud Arist. binæ extant definitiones, quarum, 1. sensu ei secundo, æque a 1. *Post.* tertio competit, & sic habet, Demon *C.* 2. stratio est syllogismus scientificus. Vox autem (Scientificus) potest intelligi, ut indicat, vel

1. Causam efficientem instrumentalem respectu causæ principis, *vz.* Intellectus humani, cujus instrumentum est Demonstratio.

2. Causam finalem, cum scientia sit fin & meta Demonstrationis.

4. Altera Demonstrationis Definitio (seu potius Descriptio) convenit ei præcipuè tertio sensu quæ talis est; Demonstratio est Syllogismus ex (præmissis) veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus, & causis conclusionis.

Q. 1. Quid ea vero est scientia, quam Demonstrationis seu effectum, seu finem statuimus?

R. Distribuenda est hîc scientia (prout antea Demonstratio) in eam quæ dicitur,

1. Laxius, & sensu magis vulgari, sic erit qua vis cognitio certa & evidens, undecunqu comparata.

2. Strictius, quo sensu definit Aristotel est

esse cognitionem rei per causam (scil. proximam) & quod aliter se habere non potest.

Estque vel

1. Simplex & inadæquata. vz. alicujus conclusionis particularis, v. g. hujus in Physiologia, *Omne corpus est in loco.*
2. Complexa, & totalis, quæ nimirum conflatur ex multis conclusionibus simplicibus, qualis est ipsa universa Physiologia. Neutra hic excluditur.

Ex Definitione prædicta sequitur ad scientiam utrovis modo acceptam requiri duplicem certitudinem,

1. Objecti (scibilis.)
2. Subjecti (scientis) & hæc sæpius *Evidentia* dicitur.

Per illam certitudinem distinguitur Scientia ab Errore; per istam tum ab Errore, tum ab Opinione. nam Opinio est *assensus aut incertus aut saltem inevidens, formidine oppositi.*

Formido autem ista vel est

1. Actualis, cum quis de facto non hæsitat circa conclusionem propositam.
2. Radicalis, cum hæsitare saltem potest, & debet, quia non fundatur ejus opinio in medio necessario.

Formido posterior est *de ratione seu essentia* Opinionis, non vero prior; cum fieri potest ut circa rem inde opinatam actualis nulla dubitatio suboriatur; quod in Hæreticis & aliis sæpe contingit.

Coroll. Hinc sequitur scientiam & opinionem nunquam esse *in eodem subjecto, eodem tempore, & de eodem objecto.*

Q. 2. Nunquid ergo est cognitio aliqua intellectiva, quæ non est eadem demonstrativa? R. Omnino est, modo scientia demonstrativa strictè accipiatur, prout antea expositum. Talis enim est cognitio præmissarum, sive principiorum, quæ non innotescunt per demonstrationem seu cognitionem dianoeticam (in suis saltem scientiis) sed ubi intelliguntur termini, suo se produnt lumine, & eorum cognitio dicitur *Noetica*, sive *Intelligentia*.

Q. 3. Cum vero demonstratio describitur constare ex primis, quid opus erat adjungere in definitione, *Ex prioribus*? R. Præmissæ dicuntur primæ, absolutè & in se; *priores*, habita relatione ad conclusionem.

Q. 4. Quid hoc sibi vult præmissas unde constat Demonstratio, esse immediatas?

R. Immedietas est duplex,

1. Subjecti, quando prædicatum dicitur de suo subjecto primo & adæquato, ut hîc, *Homo est risibilis*.
2. Causæ, quando prædicatum inest subjecto, nulla mediante causa, ut hîc, *Homo est rationalis*: *nulla* enim potest assignari causa (naturalis) cur Homo sit rationalis.

In demonstratione potissima reperitur utraque immedietas; causæ in assumpto, subjecti in propositione.

Q. 5. Quomodo sunt Præmissæ notiores Conclusione? R. 1. Non sunt notæ omnino *Apodictice*, seu cognitione Demonstrativâ, quod ante diximus; (nam ejusmodi cognitio est solius conclusionis.) 2. Sunt notiores quoad naturam, quia naturâ priores. [Sed 3. quoad nos conclusio est notior præmissis (saltem confuse) quoniam

est

est sensui propinquior: sic enim est omnis effectus notior sua causa, & omne inferius superiori.

Q.6. Quo sensu sunt præmissæ causæ Conclusionis? R. Sunt causæ non solum *inferendi* (ut in quovis alio Syllogismo) neque tantum *cognoscendi* (quod satis exprimit definitio, cum vocat *notiores*) sed *essendi* quoque, idque ex hoc capite potissimùm, quod non alii sint Conclusionis, quam ipsarum Præmissarum termini.

Q.7. Si præmissæ sint causæ conclusionis, quid tribuendum est sensibus externis, cum dicitur, Deficiente sensu deficit scientia? R. Sensum esse omnis scientiæ Intellectivæ januam verissimum est, *nihil enim est in intellectu, quod non prius fuit in sensu*; vel scilicet *directè, primariò, & per se*, ut entia materialia, vel *indirectè & per aliud*, ut entia materiæ expertia (puta Deus, Angeli, & Animæ rationales.) Hinc damus sensum esse causam scientiæ intellectivæ *sine qua non* (utpote à quo originaliter dependet) non verò causam proprie dictam, ut sunt præmissæ. Quod si quis sensum causam instrumentalem remotissimam esse contenderit, non alteramabimur.

Q.8. At unde accidit quod assignans Aristoteles Demonstrationis proprietates nullam fecerit mentionem earum necessitatis?

R. Includitur ea in reliquis, præsertim in veritate & primitate, conjunctis.

CAPUT II.

De Necessitate, ejusque gradibus.

1. NEcessitas complexa, sive propositionum (de qua unâ hic agitur) est nexus naturalis & insolubilis prædicati cum subjecto. 2. Il *Arist.2. post.* lius * 3. sunt gradus, *De omni, per se, & qua l. 1. c.4. tenus ipsum.*

Q. An itaque potest una propositio necessari esse talis magis, quam alia? R. Potest, sicut ex veri una potest esse verior aliâ: *non quidem ex parte formæ* quæ consistit in firmitate nexus terminorum, sed 1. *Ratione objecti, seu fundamenti*, quod in una potest esse magis immutabile, quam in alia (licet in utraque immutabile:) ita hæc propositio, *Deus est omnipotens*, est veric & magis necessaria, quam ista, *Ignis est calidus.* 2. *Quoad nexus reciprocationem sive extensionem*, sic ea prop. est magis necessaria, in qua tenet ex æquo necessitas, tum e parte prædicati, tum subjecti, quam ea, ubi tenet ex parte solius prædicati: Ita hæc prop. *Homo est risibilis* necessitate superat sequentem, *Homo est animal.*

3. Propositio de omnes duplex est,

1. Priorística (sic dicta, quod eam tractat Arist. lib. Priorum,) & eadem est, cum prop. universali.

2. Posteriorística, cujus prædicatum subjecto universali, & semper, inest.

Q. 1. An ergo potest prædicatum convenire omni, & non semper? R. 1. *De omni Priorísticum* non nulli sic exponunt, ac si in eo non esset attendenda veritas propositionis, sed nuda quantitas; At 2. ponam etiam veritatem attendendam, non necesse est ut quod convenit omni, conveniat semper, absolutè; sufficit, in certo statu: unde, Hæc prop. *Omnis arbor viret* (i. tempore à natura præstituto) vera erit *priorísticè*: h

aute

autem, omnis arbor est vivens, vera erit posteriorisitice.

Q. 2. Quid vero censendum est de propositionibus universaliter & verè negantibus, qualis est ista, nullus homo est lapis? Cum enim semper sint veræ, sequitur esse necessarias, sed in quo gradu?

R. In hoc primo, non tamen directe & per se, sed reductivè tantum, & obliquè, quatenus scil. ad affirmantes (infinitas) sunt reducibiles: v. g. *Nullus Homo est lapis*, id istam, *Omnis homo est non lapis.*

4. Propositionis per se necessariæ 4 vulgo numerantur gradus. 1. est, ubi prædicatum est vel ipsa definitio essentialis subjecti, vel illius pars. Hæc autem vel Genus, vel differentia. Utrunque vel proximum, vel remotum; ast utrum horum hoc loco, perinde est. e. g. *Homo est animal, est corpus, est rationalis, est risibilis, est animal rationale.* Notandum sufficere ad hunc perfectatis modum, si prædicatum saltem imitatur rationem Generis, etsi non sit proprie Genus; ut in prædicationibus tranſcendentibus, ubi ens dicitur de suis inferioribus: constat enim ejusmodi propositiones esse necessarias, idque per se, neque tamen ad ullum alium Perfectatis modum revocabiles.

5. Propositio per se 2do modo, est quando prædicatum est proprietas consequens essentiam subjecti; ut ista, Sol est lucidus.

* Conimbr. Ubi bene monent * nonnulli, 1. *Ex parte subjecti*, quod nihil refert utrum sit primum *post. c.* 4. & adæquatum, vel remotum seu inadæquatum; 1. *art.* 3. Unde hæc propositio erit per se 2o. modo, *Equus est mobilis*, non secus ac ista, *Corpus est mobile.*

2. *Ex parte prædicati*, nimirum sufficere, si prædicatum dicatur de aliquo essentialiter, in cujus definitione connectur subjectum. v. g. *Homo est Qualis*, quia vox *Qualis*

dicitur de Risibili, ad cujus definitionem concurrit homo (illius subjectum) erit ista quoque prop. in 2do modo per se. 3. *Ex parte utriusque, tum subjecti, tum prædicati*, sufficit huic modo si & prædicatum & subjectum *per se* conveniant alicui tertio, quod illorum utriusque definitionem ingreditur. Ut hic, *nutribile est augmentabile*, nam utrumque per se convenit viventi, quod etiam pars est definitionis utriusque.

6. Binis hisce modis opponitur non nisi unus *per accidens*, quando scilicet prædicatum neque constituit, neque consequitur essentiam subjecti; (proinde duo isti modi habent tantum rationem unius ad primum modum per accidens.) e.g. *Equus est phaleratus*.

7. Tertius modus per se est in propositionibus tantum secundi adjacentis, ubi scilicet esse, vel existere prædicatur de subjectia: ut *Avis est*. Cum autem existentia prædicatur de accidente, efficitur secundus modus per accidens; ut, *velocitas est*.

8. Verum, ut quod res est dicamus, indignus est iste modus qui statuatur esse per se, cum existentia subjectia (creatæ) non sit ei necessaria, neque efficit prædicationem de omni (qualis esse debet omnis per se.)

9. Quartus modus per se est quando causa, vel effectus externus est prædicatum propositionis. Per causam externam intellige vel efficientem, vel finalem. Exempla efficientis, *Equus ferocit*, *Homo sermocinatur*, *Eclipsis est interpositio terræ*, &c. Exempla finalis. *Homo erectus est ut cœlum intueatur*; *pulmones necessarii sunt ad refrigerandum Cor*, &c. Modus tertius per accidens ei oppositus, est cum causa fortuita in propositione aut prædicatur aut subjicitur, ut, *Hostem petens occidit amicum*.

10. Sed neque hic quartus modus est strictè *per se*: omnis enim prædicatio per se debet esse in casu recto, at

sic

sic neque effectus prædicatur de causâ efficiente, & finali, neque hæ vicissim de illo. Non enim est Eclipsis interpositio Terræ, sed aliquid consequens interpositionem. Sic & in reliquis. Igitur tenendum est, distributionem istam perfectatis Aristotelicam in quatuor modos non esse univocã, sive speciebus omnibus ex æquo accomodandam: nec hoc ipse diffimulat * Aristoteles, qui modos per se Demonstrationi utiles recensens, binos tantum priores enumerat.

*1. Post. c. 6. t. 1.

Notandum modos omnes per accidens à Demonstratione penitus exterminari.* Ratio est, quia accidentia nulla (intellige communia) sunt necessaria, proindè nihil faciunt ad Demonstrationem, quæ constat ex necessariis.

1. Post. c. 6. t. 1.

10. Quatenus ipsum, seu universale primum (καθόλε πρῶτον, ut vocat Arist.) est talis necessitas, in qua nexus est reciprocus prædicati & subjecti; ut hic, *Homo est rationalis, Homo est risibilis.* Apud Aristotelem sic definitur, ὃ ἂν καθ' αὑτὸ παντὸς τε ὑπάρχῃ, καὶ καθ' αὐτὸ, καὶ ᾗ αὐτό. Unde sequitur ad propositionem *Catholicam* tria concurrere: 1. *Ut sit de omni & per se* (nam gradus posterior semper includit priorem) 2. *Ut prædicatum conveniat subjecto, quà tale est.* 3. *Ut conveniat primo* (quod idem fere valet ac reciproce) ideoque dicitur καθόλε πρῶτον; Hæc autem primitas potest esse vel causæ, vel subjecti, vel utriusque, de quâ superiùs.

1. Post. c. 4. t. 9.

11. Cæterum quid sit intelligendum per [*quà tale, seu quatenus ipsum*] non usque adeo inter omnes convenit. Ne crucem figamus junioribus, verbo dicimus, prædicatum convenire subjecto *quà tali*, est ei proximè convenire secundum & per essentiam suam, (i. e.) subjecti, ut *Homo, quà Homo est rationalis, aut risibilis*, utrunque prædicatum convenit subjecto per essentiam suam, ita ut qui concipit hominem, necesse est ut eum concipiat essentialiter rationalem & risibilem, licet istud ut *constituens*, hoc, ut *consequens*.

1. *Post. c.* 4. *t.* 11. Q. Quid sibi vult Aristoteles, cum dicit τὸ καθ' αὐτὸ καὶ ἢ αὐτὸ ταυτὸν; hoc est, Per se, & quatenus ipsum idem sunt.

R. 10. Intelligendum hoc esse de istis tantum prædicatis *per se*, quæ reciprocantur cum suis subjectis; aliàs non erit prædicatio *quatenus ipsum*, ut ex §. 11. satis liquet.

Proinde dicimus 2do idem esse Quatenus *ipsum*, *& per se* (sic sumptum,) *materialiter*, seu quoad rem, non vero *formaliter*, & ratione, seu conceptu mentis: nam in gradu *per se* nil aliud spectatur, quàm perfeitas, i. e. ne prædicatum conveniat subjecto per accidens, cui superaddit *Quatenus ipsum* conceptum reciprocationis.

C A P. III.

De Præcognitis, Præcognitionibus, & Quæstionibus.

DEmonstraturus aliud quærit, aliud præcognoscit. Quærit utrum homo sit risibilis, præcognoscit dari tum hominem, tum risibilitatem.

2. Præcognita in omni Demonstratione sunt tria, Subjectum, Passio (seu Proprietas) & Dignitas, sive Principium.

3. Quod de illis præcognoscitur (aliqui modum præcognoscendi vocant, rectius objectum formale) dicitur Præcognitio.

4. Subjectum illud est, de quo Demonstratu Passio, ut Luna, de qua Eclipsis; estque semper mino extremitas in Syllogismo. Passio est proprietas (au affectio)

affectio) de subjecto demonstrabilis; estque semper minor terminus. Dignitas, sive Principium est propositio, indemonstrabilis quidem ipsa sed, per quam fit Demonstratio, utpote per se nota, & *assensu digna*, unde nomen ei *Dignitatis* (ceu *Axiomatis*.) Hæc ubi tantum supponitur, *Postulati* vel *Hypothesis* nomen induit: & quando resolvitur in principium incompl. ceu essendi, constituit medium terminum.

5. Præcognitio duplex est

1. Sensitiva, quæ præparans & originaria dicatur, de qua nunc non agimus.

2. Intellectiva, Estque duplex,

vel

1. Præmissarum, *quam agentem & efficientem* vocant.

2. Terminorum (subjecti scil. & prædicati) quæ *dirigens* appellatur.

6. Præcognitiones ejusmodi sunt duæ in genere, Quod sit, & Quid sit. Faciunt nonnulli 4. in specie, nimirum duplex quod sit, simplex, & complexum, duplex itidem *Quid sit*, Nominis, & Rei. *Quod sit* simplex pertinet ad nudam existentiam subjecti, quod scilicet sit in rerum natura: *Quod sit* complexum, ad ejus existentiam in subjecto, quando accomodatur ad Passionem (quæ certe ipsa quæstio est, non præcognitio) vel ad ejus veritatem, cum refertur ad Principium v.g. Quod hæc propositio sit vera, *Omne rationale est risibile*.

7. De subjecto præcognoscendum est omnino *quod sit* simplex, sive quod existat, nam *de non ente nulla erit Demonstratio*. Præcognosci quoque par est Quid sit nominis, sive quid significet: nam idem est Demonstraturo ignorare existentiam subjecti, & significationē vocis per quā nobis innotescit. Quin & (salvo aliorum judicio) præcognoscitur de subjecto *Quid sit rei*, sive in quo illius essentia consistit,

ſiſtit. Niſi enim ante ſcivero, v. g. Hominem eſſe rationalem, qui ſcire potero eum eſſe riſibilem, cum hoc non ſit aliunde quam ex illo demonſtrandum? Præcognitionem ejuſmodi ſaltem confuſam nemo negat.

8. De paſſione præcognoſcitur illius Quid nominis, haud vero Quid rei. Hujus enim eſſentiam ingreditur ſubjectum, quod concipitur vel

1. Abſolute,
2. Relatè ad ipſam proprietatem:

Priori modo ſubjectum præcognoſci *quid rei* ſit, ſuperius aſſeruimus; poſteriori negamus. Nam dato v. g. Hominem eſſe riſibilem, quorſum imus demonſtratum? Non illud præcognoſcitur, ſed quæritur.

9. De Principio, præcognoſcitur illius quod ſit, i. e. quòd ſit verum, aliàs nullam dabit ſcientiam concluſionis. Quid ſit *Principii* nec definitione, nec demonſtratione cognoſci poteſt: Non definitione, quia non eſt definitio complexorum; non demonſtratione (ſaltem in ſuâ ſcientia) nam ſic non eſſet principium.

10. Quæſtiones duæ tantum ſunt, numero Præcognitionum *in genere* æquales. (Hinc illud Ariſtotelis; *Tot ſunt ſcita, quot quæſita.*) Qua-
L. 2. poſt. c. 1. t. 1. rum prima eſt, *utrum ſit, ſeu potius inſit* (alias erit Præcognitio) ut, *An Luna Eclipſabitur*: altera *cur ſit*, qua quæritur cauſa exiſtentiæ prædicati concluſionis in ſubjecto, v. g. *Cur Luna Eclipſabitur.*

11. Binis iſtis quæſtionibus totidem alias diſertè

Post. l. 2. c. 1. disertè annumerat. Aristot. vz. Quod sit, & Quid sit. Hoc non levem creat interpretibus molestiam. Asserimus nos 1. frustra omnino esse (ad mentem Philosophi) statuentes Quod sit (vel quod hic idem est, *an sit*) simplex, respectu passionis esse quæstionem, non autem subjecti, cum ille ad subjectum διαφόρων accomodat, *An sit Centaurus*, *An Deus*, Proin

2. Dicimus non hoc voluisse Aristotelem (etsi more suo lubricum satis, & tenebricosum) quod *An sit*, sive *Quod sit* (incomplexum) sit quæstio *secundum ordinem doctrinæ demonstrativæ*, etsi *quoad ordinem naturæ* (in quo ante quodammodo quæritur res, quam invenitur, aut cognoscitur) quæstionem esse nihil impedit. Eodem fere recidit quod ab aliis respondetur, vz. *An sit* esse quæstionem *in parte doctrinæ præparatoria*, præcognitionem *in parte scientifica*.

CAP IV.

De variis Demonstrationis Divisionibus.

1. DEmonstratio quadrifariam distribuitur, ex parte

   1. Medii, in Quod, & Propter Quid, ὅτι & διότι.
   2. Subjecti, in universalem, & particularem,
   3. Qualitatis, in affirmativam & negativam.
   4. Principii, & Methodi, in ostensivam, & ducentem ad impossibile.

2. Demonstratio Quod (vel ὅτι) in qua prædicatum

dicatum conclusionis probatur ineſſe, vel non ineſſe ſubjecto, ſed non per cauſam proximam.

Eſtque pro duplici medio, duplex,

1. Quæ fit per cauſam remotam, ſed non reciprocam, & ſolet confici in Cameſtres; qualis eſt iſta, Omne Animatum nutritur, ſtellæ non nutriuntur; ergo non ſunt Animatæ.
2. Quæ fit per effectum proximum, & neceſſarium; qualis iſta, Quæ non ſcintillant, prope ſunt, At Planetæ non ſcintillant, ergo prope ſunt.

3. Demonſtratio propter quid ea eſt, in qua effectus (ſive paſſio) Demonſtratur ineſſe ſubjecto per cauſam proximam, eamque vel efficientem vel finalem.

Exempl. demonſtr. per cauſam prox. eff.

Omne corporeum eſt Quantum,
Cælum eſt Corporeum,
Ergo *Cælum eſt Quantum.*

Exempl. demonſt. Διότι per cauſam finalem

Illud ſine quo Reſpublica floreſcere non poteſt, eſt maximi faciendum. At ſine Academiis Reſp. florere non poteſt, ergo Academiæ, &c.

Q. 1. Quomodo differt demonſtratio Διότι à potiſſima?

R. Tanquam genus à ſpecie: nam Διότι *potiſſima eſt ea ſola, in qua paſſio demonſtratur de ſubjecto ſuo primo & adæquato*

quato, per causam efficientem proximam, ipsius subjecti constitutivam; ut quando risibilitas de Homine concluditur per Rationalitatem.

Q. 2. Quales esse propositiones oportet in tali Demonstratione?

R. *Reciprocas omnes*, proinde & necessarias secundum omnes gradus necessitatis.

Q. 3. Quid vero censendum est de Demonstratione ὅτι, ea potissimum quæ fit per effectum, cum neque ex primis, neque notioribus, neque causis confletur?

R. 1. Talis demonstratio potest esse species Analoga Demonstrationis, etsi non univoca. 2. constat esse speciem univocam, si Demonstratio secundum definitionem ejus priorem sumatur, cum æque sit syllogismus scientificus, ac διότι, modo vox ista [*scientificus*] sensu laxiore sumatur, de quà superiùs. Quin 3. effectus in tali casu est & prior & notior, quanquam non *quoad naturam*, tamen *quoad nos* (i. e. priùs cognoscitur) unde & causæ nomen subire potest, 1. *cognoscendi*: 2. *essendi*, non quidem simpliciter, (hoc enim est impossibile,) sed quatenus est medium, & proinde causa, cur infertur conclusio demonstrativa causæ per effectum.

Q. 4. Nonne datur demonstratio διότι per formam & materiam, perinde ac per efficientem & finem?

R. Non *quà sunt talia*; quia medium, etsi possit esse vel forma vel materia subjecti, semper tamen est vel efficiens, vel finis passionis demonstrandæ: v. g. Anima rationalis, quæ est forma Hominis, est efficiens risibilitatis.

At dices, Rationale ingreditur Demonstrationem ut forma, si non in Propositione, saltem in Assumpto, ubi prædicatur de subjecto (Homine) ut forma.

Verum

Verum facilis est responsio, formam scilicet ingredi Demonstrationem, non tamen primariò & per se, quà talem, sed tantum secundariò & gratia passionis, quam ut efficiens (non ut forma) demonstrat de subjecto; Vis insuper præcipua Demonstrationis Propositionem sequitur, non assumptum.

4. Demonstratio universalis est, in qua prædicatum conclusionis convertitur cum subjecto: Particularis, ubi non: Ut si demonstretur *Respirabile* de Animali, erit Demonstratio universalis; si de Bove, particularis. Huic illam præfert Aristoteles, utriusque audita causa, Post. l. 1. c. 24.

Rationes hæ sunt præcipuæ:

1. Quia in Universali magis ostenditur causa cur res sit quippe cujus subjecto inest proprietas Demonstranda adæquatè & per se (intellige neque per accidens, neque per aliud.)

2. Quia universalis Demonstratio est capacior particulari, utpote qua plura cognoscimus.

3. Quia universalis virtutè continet particularem, non vice versa.

5. Demonstratio affirmativa est in quâ passio Demonstratur ineesse subjecto: Negativa ei contraria. Affirmativæ primas meritò defert Aristoteles; *Post. l.* 1. *c.* 25.

Nam 1o simplicior est affirmativa, & magis uniformiter se habet, cum ea ex solis constat affirmantibus; negativa, ex præmissa una tantum negante, altera affirmante componitur.

2. Quia affirmationes multo magis conducunt ad scientiam

iam quam negationes : Illæ enim oſtendunt quid res ſit ſtæ tantum quid non ſint.

3. Quia concluſio affirm. magis accedit ad naturam Principii, utpote quæ ſine negativa eſſe poteſt, non hæc ine illa.

6. Demonſtratio Oſtenſiva (quæ meliùs directa licitur) eſt quæ directè probat prædicatum Concluionis ineſſe ſubjecto; Eſtque uſus multò frequentiſſimi.

Ducens ad impoſſibile (ſeu obliqua) ea eſt, in quâ Concluſio demonſtratur per præmiſſam ei contradictoriam; ſicut in Reductione Syllogiſmorum traditur.

Non deſunt qui hanc negant veram eſſe Demonſtrationem, cujus tamen permagnus uſus (dum ſaltem *Oſtenſivæ* obur, ubi opus, ſuppeditat) ab omnibus agnoſcitur.

Q. 1. Utrumne ergo poſſunt principia communia ingredi Demonſtrationem oſtenſivam?

R. Principia iſta ſpectari poſſunt, vel 1. *Diffuſiſmè*, n tota ſcilicet communitate ſua, & ſub propriis ſuis, ut ijunt, terminis; ut, *Totum eſt majus qualibet ſui parte, idem non poteſt affirmari & negari de eodem* : vel 2. *Reſtrictè*, ad certam ſcilicet materiam, putà *magnitudinem, numerum*, aut hujuſmodi.

Priore ſenſu, etſi non expreſſe, actu & formaliter, implicitè tamen & virtualiter ingrediuntur demonſtrationem : Ratio eſt, quia principiorum omnium *propriorum* veritas in *communibus* radicatur; quod autem ex ramo actualiter, ex radice virtualiter percipitur. Aſt utrum principia communia (etiam coarctata) ingrediantur Demonſtrationem actu, & formaliter, inter Dialecticos haud uſque adeo convenit. Certe quòd in demonſtrationem potiſſimam non eo nomine admittuntur, indicio eſt, quòd cum nullo ſubjecto reciprocantur, utpote quæ non hoc magis quam illud per ſe reſpiciunt. In Demonſtrationi-

ius ὅτι cur illis locus denegetur, nihil suadet, modò ne ultra necessitatem (à pervicaci Disputante impositam) accersantur.

Notandum tamen quod in Demonstratione ad impossibile ducente actu & formaliter adhibenda sunt principia communia, seu potius communissima; quoad enim ad ista perventum fuerit, non est satis concluſa impossibilitas.

Q. 2. Quòd vero respicit Aristoteles 1. *Post.c.7. initio.* in celebri isto axiomate, ἐκ ἐστὶν ἐξ ἄλλου γένους μεταβάντα δεῖξαι, hoc est, non licet Demonstranti migrare à Genere ad Genus?

R. 1. Per *Genus* (sensu aliis minus usitato, sed ipsi satis familiari) intelligit Philosophus subjectum scientiæ alicujus complexæ, & totalis, de quo affectiones Demonstrantur. Sic enim se ipse explicat, Ibid. §. 2â.

2. *Migrationem* istam (sive transitum) attendendam est potissimum *ex parte medii seu principii Demonstrativi*; adeo ut sensus (saltem præcipuus) in hunc quasi canalem derivetur. *Non licere concluſiones unius Scientiæ per principia alterius Demonstrare*, v. g. concluſiones Physicas per principia Mathematica. Ratio est, quia suis quæque scientiæ limitibus concluſa habet subjectum, affectiones, & principia, adeo ut qui unum horum aliunde accersit, eâdem fere opera trahit omnia. Hinc enim confusa quoque erunt subjecta Scientiarum, contra regulam, *unitas scientiæ pendet ab unitate subjecti* (intellige formalis & adæquati.)

Verum 3°. tenet hoc tantum in *demonstratione ostensiva*: nam in eâ quæ ducit ad impossibile necesse habet ut nobis accersamus *principia communia*: E

* *Ibid.t.* 5. (* quod ipse monet Aristoteles) excipiendæ sunt *Scientiæ subalternatæ*, quales sunt Geometria, & Optica, Arithmetica & Musica; In istis enim

con

conclusiones inferioris (putà opticæ) sunt magnam partem hauriendæ ex principiis scientiæ superioris (puta Geometriæ.)

Q. 3. Ad istam vero subalternationem scientiarum quid requiritur?

Vox, *subalternatio*, duplicem præfert sensum,

1. *Generalem*, quo scientiarum altera alteri quovis modo (præsertim ratione subjecti) subordinatur: ita omnes scientiæ Metaphysicæ subalternari dicantur, nam singularum subjecta sub ejus continentur.
2. *Specialem*, sic autem hæc tria exigit,

1. Ut subjectum scientiæ subalternatæ includatur in subjecto subalternantis; ita Musicæ (*numerus sonorus*) in subjecto Arithmeticæ.

2. Ut subjectum subalternatæ superaddat conditionem aliquam accidentalem eidem subjecto subalternantis: sic Musica adjicit *Sonorum* Numero, Optica *visibile* magnitudini.

3. Ut conclusiones scientiæ inferioris (sive subalternatæ) in auxilium sibi accersant principia superioris, quod ante diximus.

CAP. V.

De Affectionibus seu Potentiis Demonstrationis.

1. AFfectiones Demonstrationis tres solent assignari. 1. Analysis. 2. Regressus. 3. Convertibilitas in definitionem.

2. Analysis est Resolutio (Demonstrativa) effectus in suas causas primas, seu efficientes, seu finales. Estque necessaria ad plenam effectus prioris comparandam scientiam. Ratio est, quia causa posterior est effectus prioris, atque adeo per eum Demonstrabilis: proinde antequàm integra perficiatur Demonstratio, non perficitur scientia.

3. Res exemplis illustranda.

1o. In causa efficiente; v. g. si demonstratur *descensus Pluviæ* per dissolutionem nubis, ea autem per gravitatem, illa rursus per constipationem partium vaporis, hæc iterum per frigus, istud demum per causam non modo.

1o. *Privativam* (ea enim proprie causa non est) *vz.* defectum radiorum solarium, qui ad locum ubi generatur pluvia (mediam scilicet Aeris Regionem) minimè reflectuntur, verum etiam

2o. *Positivam*, ipsam nempe vaporis formam, qui cum sit *originaliter* nihil aliud quam Aqua (rarefacta) ve Terra Aquæ permixta, ad frigiditatem sibi naturalem, *v forma*, revertitur. Hic pedem figit Demonstratio, nec amplius promovetur.

2o. In *causa finali*, v. g. Libros sibi comparat Scholasticu

lasticus ut legat; legit, ut discat; Discit, ut doceat; Docet, ut benefaciat, Benefacit, ut Deo obtemperet, obtemperat ut glorificet: ex istis finibus proximior quisque demonstrat posteriorem, donec ad supremum illum, & verè ἐσχατολογικὸν, omnium finem perveniatur, nempe, gloriam παγκυδίας Dei.

Q. Sed cum scientia sit cognitio rei per causam proximam, quid opus est hac Analysi, quæ ad primam usque penetrare gestit?

R. Ad scientiam non sufficit cognitio causæ, quantumvis proximæ, *confusæ*, sed requiritur *distincta*, quæ per solam habetur *Demonstrationem Analyticam*, vel, si mavis, *Analysin demonstrativam.*

4. Regressus sumitur vel

1. *Fusè*, sic idem est cum *Circulo*, in quo est quædam reciprocatio ab eodem quasi puncto ad idem.
2. *Strictè*, & sic multum discrepat à Circulo, atque ita definitur,

Regressus est reciproca Demonstratio effectus per causam, & causæ rursus per effectum, sed non eodem genere Demonstrationis.

Ratio clausulæ definitionis postremæ hæc est, quia in Regressu altera Demonstratio semper est διότι, seu à priori, altera ὅτι, seu à posteriori; unde potissimum distinguitur à Circulo, cujus utraque demonstratio supponitur esse *propter quid*, quod est impossibile; proinde *Circulus* ab Aristotele non immerito rejicitur, 1. Post. c. 3.

Q. Cur vero rejicitur Circulus, admittitur Regressus?

 R. Rejicitur

R. Rejicitur ille ob manifestas inde consequentes repugnantias: nam hoc dato, idem esset prius & posterius, notius & ignotius eodem, idque respectu ejusdem; esset idem causa causæ, & effecti effectum; Hæc enim omnia contingerent, si Demonstratio (ex prava hac hypothesi) esset utrobique *propter Quid*.

Secus res habet in *Regressu*, quod ex antedictis abunde constiterit: unde tuto & cum fructu possit usurpari, præcipue *in physicis*; quod non semel ipse fecit Aristoteles. In hoc enim licet utrunque (causam volumus & effectum) sit prius & notius, *diverso tamen genere*; alterum quoad naturam, ut causa; alterum solummodo quoad nos, ut effectus. Discrimen evidentius erit exemplis.

5. Exemplum Regressus.

Omne intensissime calidum est ignitum,
Carbo est intensissime calidus,
Ergo est ignitus. Hæc est demonstratio ὅτι, causæ scilicet per effectum.

Regressus facilimè ita conficitur,

Omne ignitum est intensissimè calidum,
Carbo est ignitus,
Ergo &c. Hæc est Demonstratio διότι, nempe effectus per causam.

Hujusmodi Regressus non male assimilabitur *visioni reflexæ*, *sive speculari*, qua oculus videt seipsum, per species nimirum ab ipso rectà Emanantes ad usque speculum, veluti causam; perque easdem à speculo resilientes, ut effectum.

Præmittendum quod Argumentatio circularis ea crebro dicitur, quam Aristoteles λαμβάνειν τὸ ἐν ἀρχῇ, *sive petitionem*

titionem principii appellavit; in qua vel idem probat seipsum, vel unum ignotum aliud, vel denique Demonstrationi *redit labor actus in orbem*: Imò in κοκκισμὸν quendam (quo scilicet idem probat seipsum) recidere omnem Circulum notavit philosophus: Exemplum *Post. l.* 1. Circuli quem ante definivimus sit illustris ille *c.* 3. *q.* 6. *Pontificius* in Scholis *Reformatis* πολυθρύλλητ☞, in quo contendunt nonnulli S. Scripturæ authoritatem Demonstrari posse per eam, quæ est *Ecclesiæ*, hujusque similiter per eam quæ est *Scripturæ*, & utrinque (aliàs Circulus non esset) *à priori*. Quærenti enim, quid eos *primum* movet ad fidem habendam Scripturæ, respondent aliqui, *Authoritas Ecclesiæ*; quid primùm authoritatem Ecclesiæ agnoscere, Resp. *S. Scriptura*. Nos hic *Regressum* facile admittimus, *Circulum* excludimus.

6. Restat ultima (quam vocant) Demonstrationis Affectio, quæ est ejus Convertibilitas in Definitionem. Ubi notandum 1o. de solâ hic agi definitione passionis, non autem subjecti. 2o. definitionem passionis esse vel

1. Partialem, quæ ex solo constat genere & subjecto, vel ex solâ causâ: quales istæ; Virtus est habitus mentis, virtus est aliquid per electionem in mediocritate consistens: illic genus & subjectum, hic causæ exprimuntur.
2. Totalem, quæ ex omnibus, pura *genere, subjecto & causa* coagmentatur.

In totâ Demonstratione tota continetur Passionis Definitio, non quidem *actu & explicitè*, sed *virtualiter & implicitè*: Genus & causa in Propositione, (illud *confusè*, ista *distinctè*) subjectum in Assumpto.

Apponemus exemplum tritissimum, in hac Demonstratione:

Illud inter quod & solem corpus opacum interponitur, Eclipsatur:
At inter Lunam & Solem corpus opacum (Terra scilicet) interponitur.
Ergo Luna Eclipsatur.

Vides hic causam passionis (Eclipsis) demonstratæ, conspiciendam se dare in propositione majori, nimirum interpositionem corporis opaci inter Solem & Lunam; subjectum in minori, quod est Luna. Genus Passionis, quod est *Defectus Luminis*, surrogetur in Propositione pro ejusdem nomine, & sic habebit Demonstratio;

Illud inter quod & Solem Corpus opacum interponitur Lumine privatur, At inter, &c. Ergo. Hinc facilè elicitur Definitio Eclipsis Lunaris, *vz:* Est defectus Luminis in Luna ortus ex interpositione Terræ inter ipsam & Solem.

P. GAS-

P. GASSENDI

De motu impresso.

EPIST. IV.

Contra Morinum. Dissertatio de natura Demonstrationis.

QUando ille (Morinus) finem non facit jactandi suas demonstrationes, quæsierim duntaxat, intelligat-ne, quid demonstrationem appellet? An-non illi saltem attribuet duas conditiones celebreis, *ut sit evidens, atque certa?* An-non saltem illam, ut sit evidens? *quippe* (a) *certitudo ex evidentiâ pendet.* Attribuet profectò, cùm se demonstrasse non modò evidenter, sed evidentissimè etiam jactet. Quæso autem, quid rei sit, esse aliquid evidens? An-non esse *clarum, manifestum, conspicuum, in aperto positum, nullo velamine obductum?* Quod verò hujusmodi est, an-non a quovis habente oculos apertos, & sanos videtur? a quovis habente mentem & attentam, & sanam intelligitur? Hoc sanè modo evidens est, nivem esse albam, esse Totum unâ sui parte majus; atque ita de cæteris.

Itaque *criterium* quo possit discerni esse aliquid evidens (b) ipse est *consensus sententium, & intelligen-*

ligentium. Quare & cùm demonstratio res sit evidens; criterium quo dijudicetur, aliquá-ne ratiocinatio demonstratio sit, erit *consensus, aut dissus omnium intelligentium.* Heinc fit, ut illa ratiocinatio, quâ concluditur, Omne triangulum habere treis angulos pareis duobus rectis, censeatur esse evidens; atque idcirco demonstratio, (c) quia nemo est intelligentium qui ipsi ultrò non assentiatur.

Quidnam proinde dicet Morinus de suis illis ratiociniis? An-non, si sunt demonstrationes, si evidentes proinde sunt, cogent omneis, qui ea legent, ac intelligent, ad assensum? Cum non faciant; quid sequitur, nisi ut non sint evidentia, neque proinde demonstrationes.

Et dicet ille quidem, ut solet, eos omneis, qui legent, neque assentientur, esse hebetes, stupidos, mentí-que omninò non sanæ: sed quî fit tamen, ut illis ipsis idem non eveniat circa ea ratiocinia, quæ sunt Euclidis, Archimedis, Apollonii, virorum aliorum subtilissimorum? An præ illo, isti obtusi, aut qui istos probant, & illum non probant, adeò distortâ mente sunt, ut prava recta, recta prava habeant?

An dicet Istores nolle assentiri, tametsi intellexerint; aut nolle profiteri, tametsi mente assensi fuerint? At non assentiri rei evidenti, seu veritatem manifestam non agnoscere, in facultate mentis non est, quæ tam parum potest non agnoscere veritatem illius effati, *Si ex æqualibus æqualia demas, residua erunt æqualia*, quoties ad illud attendent; quàm

quàm oculus non agnoscere lucem Solis, quoties in illum respexerit. Et aliunde nemo est cordatus, qui seriò quidpiam profiteatur, cujus oppositum evidenter nôrit; quippe cum nihil, quàm sui risum facturus sit, si id quod liceat revincere, sive falsum ostendere demonstratione, defenderit, & publicé quoque ipsi evidenti demonstrationi repugnârit.

An dicet suas demonstrationes esse non mathematicas, sed aut physicas, aut mistas duntaxat? Verùm hæ sunt duntaxat species ex materia ipsa petitæ; debétque semper omnibus eadem generalis condito demonstrationis attribui, ac proinde seu physica, seu alia demonstratio sit, quia semper demonstratio est, habeat oportet evidentiam, quâ generalem omnium ipsam intelligentium consequatur assensum. *Excusatio* sanè, quòd fieri non possit, ut physicæ demonstrationes tam sint evidentes, quàm Geometricæ, *accusatio* est, sive argumentum quòd demonstrationes non sint, & defectu summæ evidentiæ pariant non certitudinem, sed aliquam solùm probabilitatem.

Ex quo fit proinde, ut quæcumque ratiocinatio non (*d*)ita cogit ad assensum, neque mentem (*d*) perinde facit indubiam, ac Geometrica; illa demonstratio dici non mereatur: Signum est nempe subesse semper aliquam dubitandi ansam, ob quam assensus non præbeatur, nisi cum quadam formidine; atque idcirco in intellectu gignatur non scientia, quæ ex demonstratione est, sed opinio, quæ ex probabili, verisimilive duntaxat ratione.

Heinc

Heinc laudandus sanè Aristoteles, cum exigere probationes, quàm cujusque rei natura patiatur, majores prohibuit: At non idcirco, qui majores, quàm rei cujuspiam natura patiatur, proferre non potest, venditare debet quas maximas habet pro demonstrationibus, & non potius pro maximè probabilibus, quæ de re habentur.

Neque verò obstat, quòd is, qui tuetur quampiam, quam jactat, demonstrationem, responsione non careat, ad ea, quæ pariunt formidinem, ac in oppositum urgentur: Quippe id nihil ampliùs arguit, quàm disceptationem institui de problemate; cujus cùm neutra pars certa sit, illa evadat probabilior, cujus propugnans fuerit solertior.

Ac ejusmodi quidem sunt, quæ disputantur omnia; cùm sit permirum eos, qui tuentur conclusiones oppositas tueri plerumque quas rationes habent, germanas esse demonstrationes; & gloriari objecta omnia solvi à se facilè posse; ac reipsâ nunquam tacere, sed aliquid semper, sempérque comminisci, & obloqui. Permirum, inquam, cùm *veritas stare ab oppositis partibus non possit*; & constet ea, quæ demonstrantur, esse non posse hujusmodi, (e) ut in disputationem cadant; adeò proinde, ut dicere liceat, statim ac videmus disputari aliquid, demonstrationem inde abesse. (f) Profectò ubi est demonstratio, nusquam auditur, *hæc est istius, hæc illius sententia*; nusquam proponuntur diversarum partium rationes, objectiones, responsiones, instantiæ; sed omnium una sententia est; eadem omnium ratio, & nulla objectio.

ectio. Nam & quamvis sæpe variæ sint rationes, quibus eadem conclusio demonstratur à variis; omnes tamen ab omnibus uno consensu admittuntur, nemóque suam ita probat, quin alias pari jure probet.

Annotatiunculæ in Gassend.

(*a*) Intellige certitudinem subjecti, non autem objecti. Potest enim conclusio esse *in se* certissima, eademque tamen inevidens; *mihi* vero certitudinem habebit nullam, nisi cum evidentia conjunctam.

(*b*) Consensum intelligit Cl. Author *internum*, hoc est, ipsius mentis, non *externum*, sive signi. Neque enim nova res est assentiente firmiter *Intellectu*, aut dissentire, ut assensum suum dissimulare *Linguam*. *Tritum est*, οὐ μὴ πείσεις, οὐδ' ἂν πείσῃς.

20. Præter voluntatem ab affectibus liberam, oportet esse plenam & *rigorosè* perfectam rei intelligentiam (sive noeticam, sive dianoeticam.)

(*c*) Hoc est quod vulgo statuitur, *Habito assensu præmissarum non amplius esse liberum intellectui assentiri, vel non.* Quo nihil verius, si intelligatur de *assensu virtuali* (*formalis* enim sequitur, saltem naturâ, ut effectus causam.) Ratio est, quia neque præmissæ aliud sunt quam *expansa* conclusio, nec aliud conclusio quam *convolutæ* præmissæ: proinde necessum est ut eadem reperiatur in utrisque veritas, atque adeo qui istis assensum præbuit, ab illa cohibere (nedum dissentire) non possit. Frustra enim à præmissis conclusionem quis avellere tentaverit.

(*d*) Intellige quoad *rem ipsam*, non semper quoad *modum* pariendi assensum, unam quippe Demonstrationem

(etiam

(etiam in Geometricis) altera operosiorem esse, & longiore filo tractilem, testis est experientia.

(e) Intellige post factam & agnitam demonstrationem, tunc enim inutilis est disputatio, quæ ante necessaria.

(f) Ista omnia & quæ sequuntur non eo spectant; ac si veram alterius demonstrationem nemo unquam ad examen aut *de facto* vocaverit, aut vocare debeat, sed quod habita semel & agnita demonstratione (per singulos, quotquot fuerint, ejusdem gradus, & quasi pausulas) non amplius est Disputationi locus, cum *contra negantem Principia non sit Disputandum.*

FINIS.

John Adams Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No.
ADAMS
25H.19